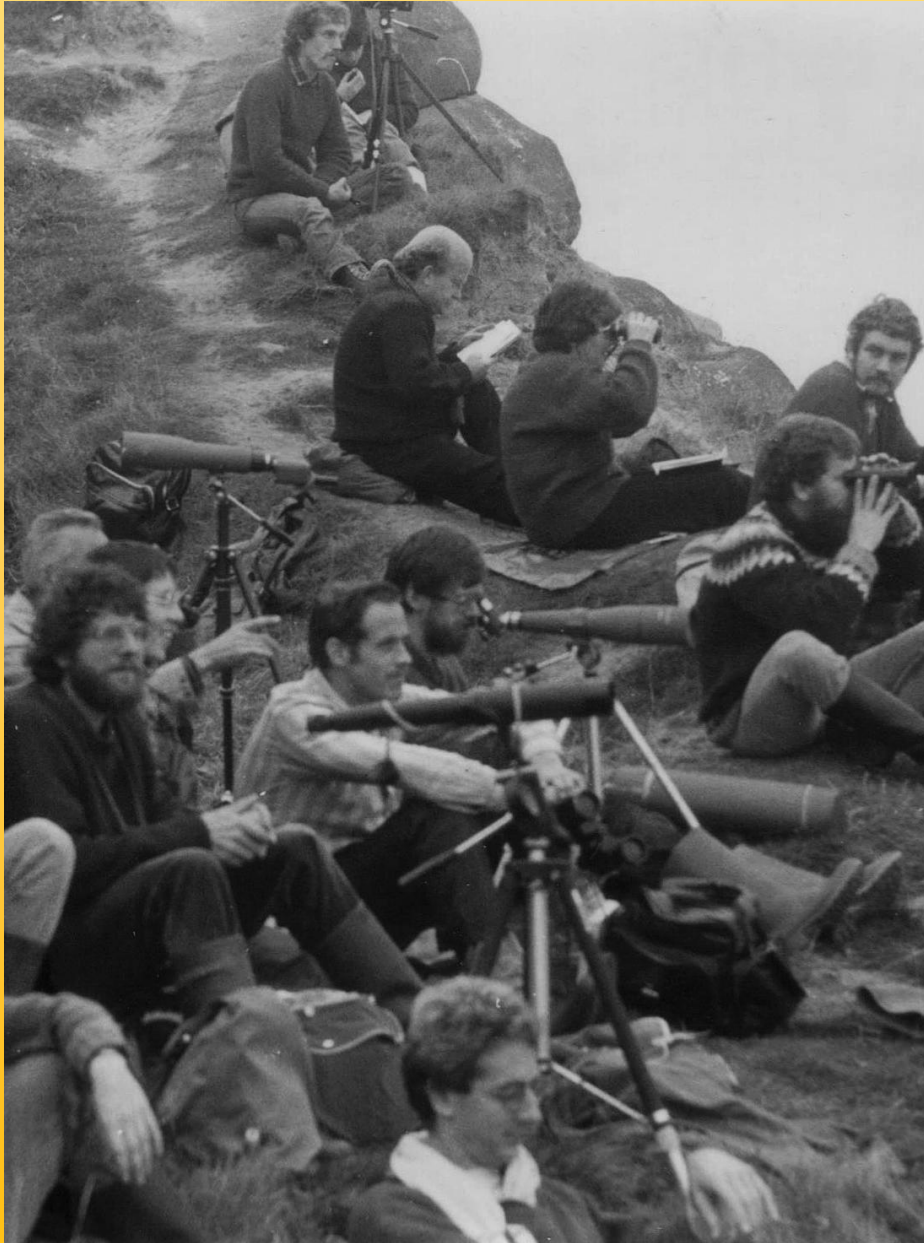

Blauwe Klauwier

januari 2025

Bijzondere activiteiten in verband met ons 50-jarig jubileum:

14 december 2024

22 februari 2025

19 april 2025

31 oktober t/m 2 november 2025

Feest voor leden en oud-leden. Zie dit nummer voor een impressie.

Symposium Toekomst voor vogels in de Kempen.

Excursie Marker Wadden.

Vogelweekend Lac du Der Chantecoq (Frankrijk).

Inhoudsopgave

Voorwoord van het bestuur	3
Impressie feestavond voor leden en oud-leden	6
Top 10 fotowedstrijd 2024	8
VWG-weekend Zeeuws-Vlaanderen, 25-27 oktober 2024	9
Mijn enthousiasme voor vogels heeft me veel gegeven	16
Zomertortels in de Pielis in 2024	15
Nachtzwaluwen Leenderbos - Groote Heide in 1981-2024	25
<i>Spectacle magnifique</i> bij Lac du Der Chantecoq	42
Klapekster simultaantelling Strabrechtse Heide op 4 januari 2025	45
Bosgroep Zuid Nederland over VWG De Kempen	49
Reigers in de natte zomer en nazomer van 2024	52
Een heel nieuw vogeljaar ligt voor ons!	57
Mark's uilenwijsheid	58
Het persoonlijke verhaal van Wim Deebe	64
Monitoring van Ooievaars in Veldhoven e.o.	68
Excursie naar de Zeeuwse Delta op 29 december 2024	75
Met de VWG een weekendje weg, door de jaren heen	78

Foto's omslag:

VWG-weekend Cap Gris Nez, oktober 1983 (fotograaf onbekend)

Tompoezen met opdruk op de feestavond, 14 decemer 2024 (Pieter Wouters)

Colofon

Redactie: Paul van Pelt, Robbert van Hiele, Jules Andela & Tom Heijnen

Uitgave: Vogelwerkgroep de Kempen

© **Copyright.** Alle rechten zijn voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie. **Fotobijdragen:** © bij de betreffende fotografen. **Ontwerp logo's 50-jarig bestaan:** Harold Bierens.

Voorwoord van de redactie

Januari 2025. De dagen worden al net iets langer. Aan de temperaturen is nog niets te merken maar wie de oren open zet, die hoort de lente. De Koolmees hoor ik al regelmatig, soms de Pimpelmees, nu net de Houtduif wat voorzichtigjes. De Heggenmus is er ook meestal heel vroeg bij maar hier rond onze tuin is er nog niets te horen geweest. Geeft niks, dat komt nog wel, de lente is in aantocht!

Na ons drukbezochte feest op 14 december jongstleden weet iedereen het wel, de Vogelwerkgroep de Kempen bestaat 50 jaar. En dat is niet alleen het gesprek van de dag in de gehele Kempen (denken wij vanuit onze eigen bubbel) maar is ook te zien in deze uitgave van de Blauwe Klauwier. Harold heeft een speciaal feestlogo gemaakt en elk artikel wat met ons 50-jarig bestaan te maken heeft, krijgt een gouden randje plus dit logo.

Er zijn feestelijke persoonlijke verhalen van Wim Deebe, Mark Sloendregt en Esther van Daal, er is een feestelijk kraanvogel-verhaal van Janine Hendriks (vrouw achter Henk Sierdsema), en Chris Sandkuijl heeft zich ingespannen om organisaties te bevragen over de Vogelwerkgroep. Deze eerste keer is het de Bosgroep Zuid Nederland die goud-omrand over onze vereniging praat. Ik begrijp dat er nog wel wat 'verenigingen over ons' gaan volgen. Ik ben heel benieuwd, mooi initiatief.

En sommige leden kunnen het gelukkig niet laten. Ondanks het feestjaar klopt hun vogelhart gewoon door. Er zijn "gewone" artikelen over Zomertortels in de Pielis, Nachtzwaluwen in het Leenderbos/Groote Heide, Klapeksters op de Strabrecht, Ooievaars rond Veldhoven, Reigers in de zomer en nazomer, de top-10 van de fotowedstrijd 2024 en een zwart-wit-verslag van het Vogelweekend Zeeuws Vlaanderen uit 1924, eh, 2024. En er was nog een stuk onderweg met de postduif over de vochtige Zeelandexcursie. Dank eenieder voor alle inspanning en veel leesplezier!

Namens de redactie, Robbert.

Harold Bierens

We zitten inmiddels in ons 50^e verenigingsjaar, een jubileumjaar wat we goed gestart zijn met een zeer geslaagd feest. Een feest wat een uur langer dan gepland doorging tot half twee 's nachts. Er werd bijgekletst, anekdotes opgehaald, veel gelachen, en het leidde tot diverse nieuwe aanmeldingen van oud-leden. In sommige gevallen misschien alleen om mee te gaan met een leuke excursie of een weekendje naar de Kraanvogels maar er was ook veel enthousiasme om weer bij onze club te horen. Zowel bij de jubileumcommissie als bij het bestuur zijn veel leuke reacties binnengekomen.

Ook het nieuwe jaar is goed begonnen met een 'recorddrukke' Klapekstertelling zoals elders in deze Blauwe Klauwier te lezen is. Hebben wij 'momentum'? Zeker wel, en naar mijn idee en daar moeten we iets mee. Al dat enthousiasme kunnen we omzetten in ideeën, initiatieven en betrokkenheid. Voor je neus heb je een nieuwe Blauwe Klauwier, de eerste van het jubileumjaar. Rijk gevuld met diverse artikelen, zowel onderzoek-verslagen als persoonlijke verhalen. Er zullen er meer volgen en daarvoor is kopij nodig;

de redactie riep er eerder al toe op. Het zal steeds een mix worden van jubileum-artikelen en algemene stukken, dus je zit als schrijver van een bijdrage altijd goed. Maar je kunt je natuurlijk ook laten inspireren door het jubileum. Doe iets met '50' of 'goud'. Beschrijf het geluk bij het zien van je eerste Goudvink, stuur foto's of een aquarel van een (Vuur)goudhaantje in, deel met ons hoe jij een Amerikaanse tussen 10.000-en gewone Goudplevieren vond. Organiseer een excursie en probeer minstens 50 soorten te scoren (valt nog niet altijd mee). En dan uiteraard vastgelegd in een mooi verslag. En laten nieuwe leden of beginnende vogelaars zich vooral niet afschrikken, er zijn opties genoeg om iets over te schrijven. De eerste 50 (zwarte) dagen bij de VWG, je 50^e vogelsoort of misschien iets over je eigen lustrum. Hoe waren de eerste vijf jaar bij onze club? Je mag kritisch zijn.

Zoals in het woordje voor de jubilarissen ook een paar keer aangehaald: we zijn een vogelWERKgroep, opgericht om vogels te bestuderen en zo bij te dragen aan hun bescherming en leefgebied. We hebben een goede naam opgebouwd met onze onderzoeken en inventarisaties, een goede

naam die we ook graag willen houden. VogelWERKgroep vraagt ook een actieve houding, niet verplicht maar zeer gewaardeerd. Zonder de andere organisaties echt van binnenuit te kennen denk ik dat dit onze vereniging ook onderscheidt van andere natuurverenigingen. Niet aan het handje mee naar buiten genomen worden, maar met een onderzoekende houding zelf aan de slag in het veld. Wat zie ik, waarom en wat kan ik eruit afleiden? Durf te vragen en fouten te maken, daar leer je van. We kunnen kritisch zijn op elkaar - ook dat is leerzaam - maar naast de kritiek is er ook altijd de hulp om je verder te helpen. Voor onderzoek is kennis nodig en natuurlijk willen we allemaal doorgewinterde vogelaars, leden die zelfstandig hun BMP-project lopen of een eigen onderzoek starten... maar zo begint niemand. Geen van onze leden is begonnen met aangeboren vogelkennis (behalve Henk dan). Ieder van ons is blanco begonnen, heeft vogels verkeerd gedetermineerd, gelijkende soorten verward, gestunteld met ezelsbruggetjes om geluiden te onthouden. Maar door het veel te doen zijn vele van ons er aardig goed in geworden en dat kan dus voor iedereen.

Ga mee het veld in, doe mee met excursies, help bij nestkastcontroles, loop mee met een inventarisatieronde (als je het echt wilt leren) of bij een andere telling. Veel naar buiten (met anderen), daar leer je van. Durf te benoemen wat je denkt te zien en voor de ervaren mensen geldt het advies, leg uit waaraan je de soort herkent: veldkenmerken, geluid, de manier van vliegen. En niet de arrogante reactie: “Koop een boek!”, waarmee een (niet VWG-lid) vogelaar op de trektelpost van de Strabrecht een geïnteresseerde voorbijganger afwimpelde.

Het moge duidelijk zijn, we willen graag leden die meedoen aan onze onderzoeken. Natuurlijk zijn we blij als we het inventarisatieteam op pijl kunnen houden, het liefst met verjonging. Nu zijn er al vaste krachten die (definitief) afhaken omdat hun gehoor achteruitgaat. Vooral kleinere bossoorten worden gemist en daarmee is het ook een perfect excuus om onder ‘saaie’ naaldbosinventarisaties uit te komen. En het terrein kan fysiek ook uitdagend zijn. De vergrijzing, ook bij ons, is misschien wel de

grootste bedreiging van onze toekomst als actieve ‘onderzoeksvereniging’. Maar laat dit alles niemand afschrikken, en neem het stuk over alleen doorgewinterde vogelaars met een korrel zout. Het begint met plezier en lol hebben in het kijken naar vogels. Ik ken onze vereniging ook vooral als een erg gezellige club waar ik veel gelachen heb. Wij allemaal zijn de vereniging, en die vereniging is van ons.

Dus dit is ook een oproep om met veel enthousiasme deel te nemen aan verenigingsactiviteiten. Voor je plezier, maar je steekt ook nog wat op. Bij nestkastprojecten of Oeverzwaluwwandonderhoud zijn helpende handen altijd welkom; vogelkennis is ondergeschikt. Voor andere tellingen hoef je maar een beperkt aantal of zelfs maar één soort vogel te herkennen. Meedoen is belangrijk, je wint altijd. Iets geleerd of iemand beter leren kennen. Draag ideeën aan, of mooier nog: maak er een initiatief van. Ga mee op excursie, of beter nog: organiseer er een. Een gebied kiezen en de weg kennen is genoeg, samen

herkennen we de vogels onderweg wel. Doe het bestuur een suggestie - fijn - maar nog leuker is: “Ik heb een idee en wil daar graag bij helpen.”

Voor wie zich uitgedaagd voelt: inventariseren kun je leren. In een mail van 12 januari wordt zelfs een concrete cursus door Sovon aangeboden in Heeze. Dit in samenwerking met Brabants Landschap en IVN Heeze-Leende. Maar je kunt het ook bij ons leren. En ben je klaar voor een eigen onderzoek, dan zijn er wel wat spelregels. Vogelinventarisaties die we voor een (natuurbeherende) instantie doen, doen we volgens de BMP-methode en de resultaten leggen we vast in een helder rapport. Hulp bij het opzetten en uitvoeren van een inventarisatie, bij het maken van een rapport of bij het schrijven van een artikel is bij onze werkgroep altijd aanwezig. Op deze manier houden we onze goede naam in stand en daar kunnen we trots op zijn. En met een grote actieve vereniging kunnen ze over 10, 25, 50 jaar nog steeds zeggen: “In de Kempen, daar gebeurt het.” ■

De VWG-leden van het eerste uur:
Wim Jacobs, Jacques van Kessel,
Nico Venema en Geert Sanders
(foto Renée Loos)

Lekkers van de Geite

Geitenijs	€3 per bakje
Geitenburger	€3,50 (diepvries)
Geitenhag	€22,- per kg
Geitenlikeur	€12,50 (0,2L)
Geitenkass	vanaf €10,-
	€2,- per L-fles
	10-12 jul
	Geitenboerke

ysjes
IN DE VRIE
HEB JE
Geite

TRIP

Impressie feestavond voor leden en oud-leden

Pieter Wouters

Naar goede gewoonte beginnen we een jubileum met een feest. Naast de eigen leden worden hier ook oud-leden voor uitgenodigd. Het is alleen wel een dingetje om ze allemaal weer op te sporen, maar Connie heeft zich daarin vastgebeten en het is haar gelukt om een groot deel van deze groep te vinden. Hulde!

Harold opent de feestavond (PW).

Zaterdag 14 december was het dan zover. Vanaf acht uur was iedereen welkom in Gasterij 't Dorpsgenot in Zandoerle, oftewel 'het Geitenboerke'. Na een kop koffie/thee en een gebakje met VWG-logo erop was het aan Harold als voorzitter om de avond te openen.

Er werd aandachtig geluisterd (PW).

Na een algemeen praatje werden de vier leden die vanaf de oprichting lid zijn naar voren gehaald voor een huldiging: Jacques van Kessel, die samen met Chris Tönissen de vereniging heeft opgericht, en Wim Jacobs, Geert Sanders en Nico Venema die vanaf het begin lid zijn. Zij kregen een speciaal voor deze gelegenheid gemaakte speld en een doos wijn.

De speciaal gemaakte speld.

Hierna kon het feest 'losbarsten'. Het werd een geweldige avond, mede doordat er veel oud-leden waren. Het was daarmee een soort reünie. Op een groot scherm werden foto's van de afgelopen vijftig jaar getoond, waardoor het weer eens duidelijk werd dat we toch wel een klein beetje ouder zijn geworden. De reacties waren unaniem positief en er zijn zelfs oud-leden die hun 'fout' hebben ingezien en toch weer lid zijn geworden 😊.

Ik bedank Chris en Connie voor de organisatie. Op naar de 60 jaar! ■

Top 10 fotowedstrijd 2024

1^e plaats: Oeverzwaluwen door Maarten-Jan van den Braak, 2^e plaats: Grauwe Klauwier door Cor van Pelt, 3^e plaats: Ransuil door Jos Bonninga
De collage werd samengesteld door Jules Andela

VWG-weekend Zeeuws-Vlaanderen, 25-27 oktober 2024

Jos Bonninga

Bingo! We komen ongeveer als laatsten aan, maar hebben dan ook wel wat te vertellen. Twee minuten voor aankomst bij de verzamelplaats is het raak. We zien een Ransuil op een paaltje zitten. Even verderop stoppen en uitstappen. Die hebben we alvast. Dit is een superstart van een geweldig vogelweekend.

Bingo, een Ransuil (JB).

Met 19 man sterk gaan we het hele weekend op stap. O ja, ik ken nog niet iedereen bij naam, dus dat wordt goed oefenen. Annie, C-Cees, Chris, Connie, Edwin, Freek, Gerben, Henk, Jack, Jos, Jules, K-Kees, Maarten-Jan, Paul, Peter, Pieter, Rien, Robbert en Tom.

Het is ongelooflijk zacht najaarsweer met nagenoeg geen wind. Ideaal om eens goed de tijd te nemen voor de vogels. Bij de polders van Het Verdronken Land van Saefthinghe en Het Verdronken Land zelf zaten ganzen, Baardmannen, diverse eendensoorten en veel Bruine Kiekendieven. Verderop langs de Schelde kwamen de steltlopers aan bod: Wulp, Grutto, Rosse Grutto, Scholekster en Steenloper. Het verplaatsen liep gesmeerd dankzij het aangeven van de GPS-locatie in WhatsApp. Zo kon iedereen zonder te moeten zoeken de volgende plaats vinden.

In ons verblijf De Appelgaard bij Zaamslag (JB).

De verrassing was toch wel de boerderij waar we zouden overnachten. Wel oud, 1680, maar niet op de monumentenlijst.

Voor de één oude meuk, voor de ander een nostalgische overnachting. De bedden waren goed en zelfs in de bedstee werd er geslapen. Het mocht de pret niet drukken dat niet iedereen in de keuken paste en dat na aanpassingen iedereen in de woonkamer hutjemutje zat. De keuken had een vaatwasser, dus niemand hoefde zijn snor te drukken.

Gezelligheid in de keuken (JB).

's Avonds was gastspreker Henk Casteleijns, voorheen uit Casteren, langsgelopen en ook in de woonkamer op de rand van de schouw geperst. Van hieruit kon hij mooie en interessante verhalen vertellen over het ontstaan van Het Verdronken Land van Saefthinghe, de inpoldering, de contacten

In rood de gebieden die we tijdens het VWG-weekend bezochten.

met de jagers en de trektellingen, tot en met de hachelijke avonturen van de bijna-overnachting op de ondergelopen platen aan toe.

Henk vertelt (Edwin van der Werf).

Zaterdag begon met zware mist. We zijn iets later van de boerderij vertrokken. Dat was geen straf, want ook hier was genoeg te zien. Zelfs de Goudhaantjes waren hier vertegenwoordigd.

Turen vanaf de dijk (JB).

Aangekomen bij de kijkhut op de dijk bij Nummer Een liep er tot ieders verbazing een wandelaar met grote Bouvier door het beeld. Wat doet die man daar? De ganzen gaven geen kik. Waarom zijn wij daar eigenlijk niet? Zo gezegd, zo gedaan. Konden we mooi aan het water van de Schelde vooruit met de kijkers en de camera's. Maar pas op voor schuine en bijzonder gladde kantjes!

Voorland Nummer Een (Connie Neutkens).

Zo werden er diverse locaties aangedaan, tot aan de kust aan toe. Er is zelfs een foto gemaakt met c.a. 30 ijsvogeltjes. Een stelletje bokkonten is nog op zoek gegaan naar Koereigers en heeft deze gevonden en kunnen vastleggen.

's Avonds werd het eten voor ons verzorgd: een geweldig stampottenbuffet, met gehaktballen zo groot dat ze al een maaltijd op zich waren. Wijn en bier vloeiden rijkelijk en de avond duurde voor sommigen tot in de late uurtjes.

Aan de stamp (JB).

Zondag op tijd uit de veren, ontbijten, inpakken en de boerderij veegschoon opleveren.

Ondertussen werd er binnen schoongemaakt (JB).

Deze dag toch maar even kijken bij de trektelpost van Margaretapolder. Vlak bij Terneuzen, rustig weer en sportieve zondagochtendsporters. Laat er nou toch tussen die Wulpen, Scholeksters en Plevieren toch een Waterpieper lopen. Of

de vogelaars (Jos Bonninga)

Wintertaling (Jules Andela)

IJsvogel (Jules Andela)

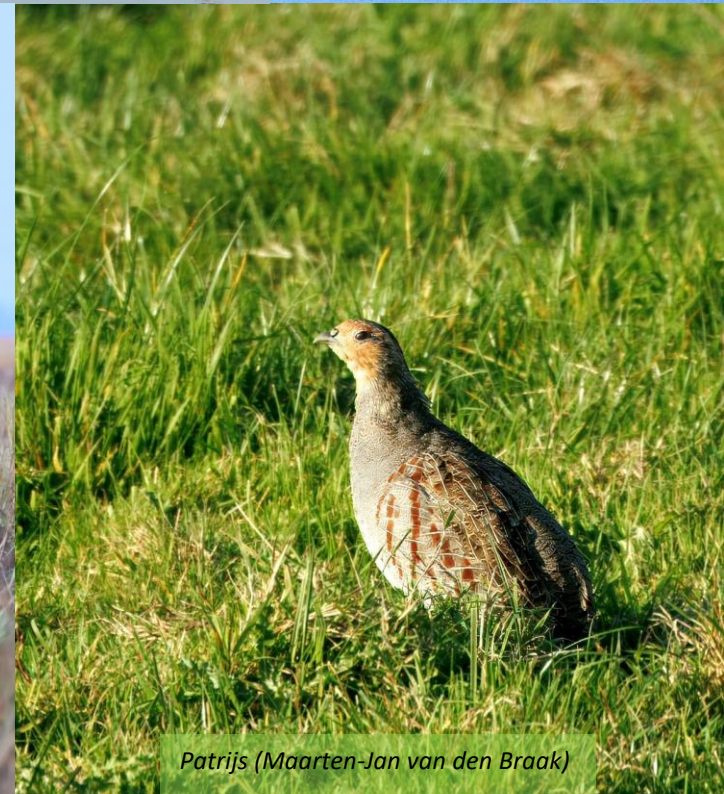
Bardman (Peter Simon)

Graszanger (Peter Simon)

Bruine Kiekendief (Tom Heijnen)

Patrijs (Maarten-Jan van den Braak)

De koeien worden binnengehaald (JB).

toch niet? De boeken en de apps erbij en overleggen maar. Vervolgens landinwaarts nog even natte voeten halen en Reeën spotten om daarna op het terras van een gesloten café toch wat te gaan drinken. Prima gelukt, zo lekker in de zon.

Het Verdrongen Land van Saeftinghe (JB).

Als afsluiting terug naar het gebied waar we waren begonnen dit weekend. De polders van Het Verdrongen Land van Saeftinghe.

Als verrassing kregen we hier het schouwspel van het binnenhalen van de koeien. Deze waren 1 mei de polders ingestuurd en deze dag werden ze door ongeveer 50 man weer verzameld en teruggebracht naar de boeren. Met een Franse Bulldog als drijf hond gaat dat zeker lukken. Ik zou ook oppassen voor die grote bek. Het was trouwens wel een heel lieve hond.

Moe maar voldaan werd er besloten dat het vogelweekend dan toch afgelopen was.

De verzamelde koeien (Chris Sandkuijl).

Hulde aan de organisatie! Iedereen typte de thuisroute in en vertrok. En zoals iedereen nu weer weet, rond Antwerpen meten ze ook echt de snelheid. 70 km/u is 70 km/u. ■

Mark met jonge Zwarte Wouw in de omgeving van Valkenswaard, 11 juni 2021 (Tom Heijnen)

Mijn enthousiasme voor vogels heeft me veel gegeven

Mark Sloendregt

In het najaar van 2002 bezocht ik (toen 36 jaar) voor het eerst - als proeflid - de ledenbijeenkomsten van onze Vogelwerkgroep. Een gezelschap van overwegend mannen van mijn leeftijd en vaker ouder, waarvan sommige mensen mij en ik hun nog kende uit de jeugdbondstijd.

Maandelijks worden er lezingen gehouden en gedurende het jaar zijn er diverse tellingen. In de loop der tijd is er in de samenstelling van de groep misschien veel veranderd, want leden komen en gaan. Maar het karakter is onveranderd gebleven, vogels tellen en onderzoek doen vormen nog steeds de basis van Vogelwerkgroep de Kempen. En de kunst is om dat voor lange termijn te doen, reeksen opbouwen dus. Om nog even te reflecteren op de 'groepsamenstelling' van menig vogelwerkgroep, daar heeft Debby Doodeman een mooi onderzoek naar gedaan. Haar publicatie 'Vogelaars (nooit) uitgevogeld' over het vogelaarsvolk laat een veelzijdige hobby zien van een gemêleerd gezelschap. De tijd van mannen met baarden is wel geweest. Ons ledenaantal is al jaren rond de tachtig gebleven maar er is

wel sprake van vergrijzing. De tijd zal het leren of het actief aantrekken van jongeren belangrijk is voor het voortbestaan van onze club.

Reunie tijdens ACJN zomerfestival, 17 september 2023.

Ik heb in die jaren veel geleerd en nog steeds, door enthousiast en actief deel te nemen aan meerdere activiteiten. Vogels waarnemen en hun gedrag bestuderen vind ik fascinerend en de belevingen in het veld laten vaak een onvergetelijke indruk achter. In een korte periode heb ik ook veel zien veranderen, soorten verschijnen of verdwijnen. Zo zijn soorten als Oehoe en Grauwe Klauwier in onze regio de laatste jaren sterk in opkomst. De Ransuil en vele weidevogels daarentegen hollen achteruit. En met de nestkastprojecten hebben we niet alleen Steenuilen en Kerkuilen geholpen maar ook de vervroeging van de eileg bij Koolmezen – timing a.g.v.

klimaatverandering- gezien. Het zijn die reeksen die ook landelijk zichtbaar zijn. Sovon Vogelonderzoek Nederland verzamelt en analyseert deze gegevens om soorten (beter) te kunnen beschermen. Iets waar we dus zelf een bijdrage aan leveren door te tellen.

Kerkuilkast controle in Hoogeloon, 3 september 2013.

Ik mag nu al twintig jaar de inventarisaties van twee soorten coördineren, Nachtzwaluw en Kerkuil. Het zijn soorten waar het in de laatste decennia bijzonder goed mee gaat. Zo goed zelfs dat beide van de Rode Lijst zijn afgevoerd. Dat is behalve een prettige constatering voor die vogels ook een fijne ervaring voor mij als teller, om de eens zo

schaarse vogels bijna algemeen te zien worden.

Dat is overigens geen reden om tellingen af te bouwen, blijven tellen is het devies als een vinger aan de pols. Wat ik ook geleerd heb bij onze vogelwerkgroep is om zoveel mogelijk op dezelfde wijze te tellen en altijd kritisch te blijven op (je eigen) waarnemingen. We coachen elkaar vaak in dat opzicht en lezingen dragen om die reden ook bij aan nieuwe inzichten of kennis over soorten en telwijzen. De technologie schrijdt in dat opzicht ook voort en gaat razendsnel. Tellers voeren bijvoorbeeld waarnemingen digitaal in of soorten kunnen herkend worden op basis van beeld en geluid in speciale Apps. Deze ontwikkelingen zijn nog relatief nieuw, ik heb het in de loop der tijd zien veranderen en ben benieuwd waar dit eindigt. Zal het tellen in de toekomst volledig anders zijn en daarmee ook de functie van 'inventariseerder'?

Nachtzwaluwen tellen, 3 juli 2022 (Mark Sloendregt).

Over de Kerkuil en de Nachtzwaluw wist ik bij aanvang nog weinig, ik ben me er direct in gaan verdiepen en probeer nog steeds de nieuwste ontwikkelingen te volgen. Om mijn kennis te vergroten heb ik behalve veel gelezen ook mensen leren kennen die hier al verder mee waren. Kennis vergaren en delen is iets dat ik graag doe. Ik heb om die reden ook redactiewerk gedaan voor ons verenigingsblad 'De Blauwe Klauwier' of op social media voor 'Netwerk Uilenbescherming Brabant'. Mensen enthousiasmeren voor vogels vind ik gewoon belangrijk. Sterker nog, het gebrek aan kennis over de natuur bij mensen en in het bijzonder onder de jeugd baart mij veel zorgen. Want je kunt niet beschermen wat je niet kent.

Ik ben natuurlijk graag in het veld, want de beleving is ook goed voor mijn eigen welzijn. Als ik buiten ben ga ik bijna automatisch waarnemen, ik hoor dan de vogels of lees het landschap. Ik kan het eigenlijk niet anders, ik wil verwonderen en begrijpen. In verenigingsverband kun je dat samen doen en ook meer of in groter verband. Met z'n allen hebben we als vereniging al veel bereikt. Veel van de leden dragen hun steentje bij door zich toe te leggen tot één activiteit of specialisme, bijvoorbeeld roofvogels, vogeltrek of stadsnatuur.

Mark bezig met inventariseren (MARIKE SLOENDREGT).

Dat evolueert door de jaren heen en soms wordt de aandacht verlegd naar iets nieuws. Dat kan zijn een andere soort of een nieuwe activiteit zoals 'vogelakkers' beheren. De verwerkte resultaten zijn belangrijk omdat ze tevens een kwaliteitstoets zijn van de lokale natuur voor terreinbeheerders en gemeenten. We doen dat, vind ik, goed en worden om die reden vaak gevraagd voor advies.

Een vereniging als de onze is natuurlijk ook een sociaal gebeuren. Een weekend samen vogelen, of een congres bezoeken van Sovon of de NOU. De ledenbijeenkomsten en de vrijwilligersdagen, het is er gezellig en er ontstaan vriendschappen.

Voor mij zijn er dan ook veel mooie momenten geweest in de natuur om aan terug te denken, zoals een vlinderende Wespandief, een blazende Kerkuil of een Gaai op trek. Maar ook met mensen, zo is uilenbescherming veelal mensenwerk met veel buurten en elkaar wijs maken.

Er zijn natuurlijk ook minder mooie gebeurtenissen zoals het verlies van mensen of als er sprake is van ernstige natuurverstoring. De vereniging zou zonder sommige mensen ook niet zijn geweest wat het nu is. Het gemis van sommige leden door overlijden is vaak groot. Hun verhaal, het enthousiasme en hun persoonlijkheid vergeet je nooit meer.

Verstoringen in de natuur zijn van elke dag, of het nu gaat om roofvogelvervolging, (drugs)afvaldumping of wildcross. Het speelt al jaren en veelal bij gebrek aan handhaving kan het blijven gebeuren. De natuur staat in vele opzichten zwaar onder druk, van problemen door stikstofdepositie of klimaatverandering tot gebrek aan rust en ruimte. Als ik voor mezelf spreek zijn de vroege ochtendbezoeken - voor een broedvogelinventarisatie - het mooiste moment van de dag. Nog niemand te zien, alleen jij en de vogelbevolking.

Ik voel me wel thuis bij een vereniging als deze, toch heeft de geschiedenis ook wel zwarte bladzijden gekend. Ik denk dan aan opgelopen spanningen tussen leden of perikelen binnen een bestuur. Menig vogelaar steekt zoveel tijd en energie in zijn hobby, dat het soms moeilijk wordt om in sommige situaties nog voldoende afstand te kunnen nemen.

Rian en Mark, 9 november 2022 (selfie).

Ik noem mezelf ook vogelaar, maar het vogelen zal nooit mijn topsport worden. Daarvoor hou ik van teveel andere zaken zoals muziek en vriendschappen maar bovenal mijn vrouw en kinderen.

Ik hou van de natuur en vogels, en feliciteer de vereniging met haar vijftig jarig bestaan. Proficiat en nog vele jaren voor VWG de Kempen! ■

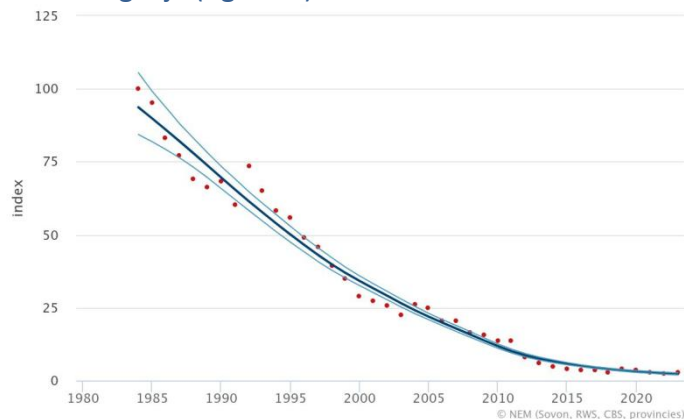

Zomertortels in de Pielis in 2024

Jan Kolsters & Freek Lemmens

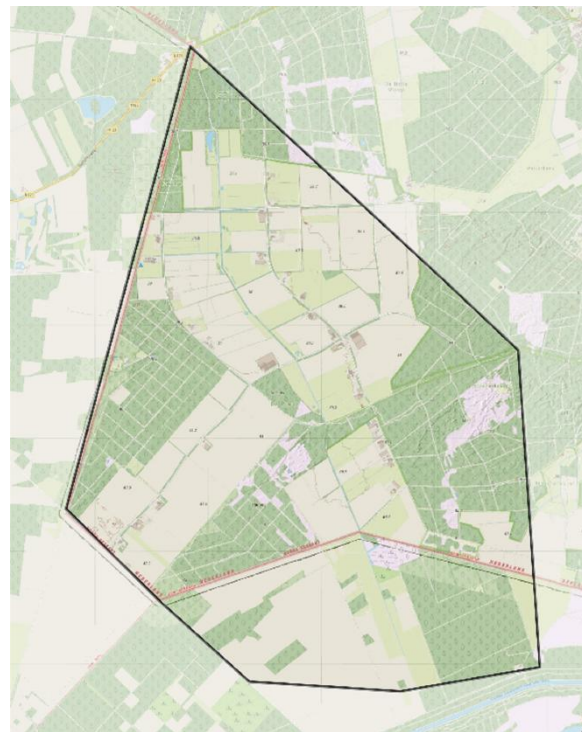
De Zomertortel onderscheidt zich van de andere duivensoorten die hier broeden doordat hij overwintert in Afrika. Het typische koeren van het mannetje was vroeger veelvuldig te horen in de Kempen vanaf het late voorjaar tot ver in de zomer. Dat is nu wel anders want de trend van de Zomertortel in Nederland is buitengewoon zorgelijk (figuur 1).

Figuur 1. Landelijke broedvogeltrend van de Zomertortel (bron: [Sovon](#)).

Al sinds 2020 treffen we sporadisch Zomertortels aan in de Pielis in Bergeijk. Waar het eerst om enkele waarnemingen ging, waren er in 2023 tijdens de broedvogelinventarisatie van de Goorloop

meer opgemerkt op verschillende plekken in het gebied. Dat was voor ons de reden om in 2024 eens wat uitgebreider te gaan kijken hoeveel territoria er zich eigenlijk in de Pielis bevonden. Uiteraard kom je dan ook meer te weten over de biotoop waar ze zich ophouden en we hoopten ook zicht te krijgen op waar de vogels foerageren en waar ze broeden.

Figuur 2. Het afgebakende gebied. De rode lijn is de landsgrens met België.

Gebied

Om zicht te krijgen op het aantal territoria hebben we een gebied afgebakend (figuur 2). Het is een grensoverschrijdend gebied en bevat de bossen, heidegebieden en akkers van de Pielis. Ook de Riebos, waar de Goorloop ontspringt (stroomafwaarts wordt dat de Groote Beerze), is onderdeel van het onderzoeksgebied.

Methode

Bezoeken

Er zijn in totaal 16 bezoeken gebracht. Per fiets is het gebied goed te doorcrossen in een paar uur waarbij alle koerende Zomertortels konden worden waargenomen. Het geluid van de koerende mannetjes draagt heel ver. In totaal zijn 6 complete vroege ochtendbezoeken gebracht en die zijn aangevuld met bezoeken van diverse gebiedsdelen overdag en in de avond. Zo hebben we kunnen onderzoeken hoe de gedragingen van de vogels waren gedurende de hele dag.

Tabel 1. De veldbezoeken.

#	Bezoekdatum	Tijdstip	Teller	bezoektype
1.	26 april	14:18 t/m 14:20	Freek Lemmens	-
2.	30 april	17:42 t/m 17:45	Freek Lemmens	-
3.	8 mei	18:30 t/m 20:30	Freek Lemmens	avond
4.	10 mei	19:33 t/m 20:15	Freek Lemmens	-
5.	19 mei	13:30 t/m 13:44	Freek Lemmens	-
6.	20 mei	07:20 t/m 09:39	Jan Kolsters	ochtend
7.	22 mei	19:44 t/m 21:04	Freek Lemmens	avond
8.	25 mei	19:16 t/m 20:59	Freek Lemmens	avond
9.	26 mei	06:07 t/m 08:35	Jan Kolsters	ochtend
10.	3 juni	06:11 t/m 08:32	Jan Kolsters	ochtend
11.	17 juni	06:11 t/m 07:37	Jan Kolsters	ochtend
12.	23 juni	06:06 t/m 08:54	Jan Kolsters	ochtend
13.	1 juli	06:54 t/m 09:12	Jan Kolsters	ochtend
14.	8 juli	20:17 t/m 21:29	Freek Lemmens	avond
15.	14 augustus	20:00 t/m 20:30	Freek Lemmens	avond
16.	18 augustus	17:55 t/m 18:52	Freek Lemmens	dag

Clustering

Voor wat betreft de clustering van de waarnemingen om het aantal territoria vast te stellen maken we gebruik van het programma Autocluster op de Sovon site. Hier wordt gebruik gemaakt van gestandaardiseerde fusie-afstanden. In dit onderzoek echter hebben we parallel hieraan ook een alternatieve clustering toegepast, waarbij de fusie-afstand voor verschillende locaties in het gebied is losgelaten. Dit hebben we gedaan omdat we in het veld hebben vastgesteld dat de individuele mannetjes een veel groter

gebied hadden waarin ze de zang lieten horen. In dit alternatieve geval wordt het aantal territoria vooral bepaald door de uitsluitende waarnemingen, waarbij we dus zeker zijn dat het om verschillende individuen gaat. We zullen laten zien wat beide clusteringmethodes voor verschillen opleveren.

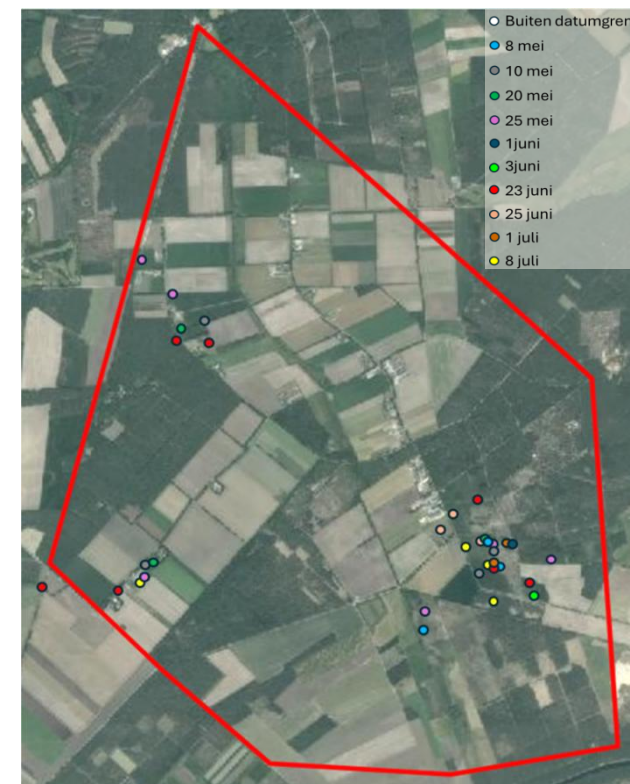

Zomertortel in de Pielis, 23 juni 2024 (JK)

Resultaten

Territoria

In totaal zijn tijdens de veldbezoeken 33 waarnemingen gedaan van koerende mannetjes, plus één net buiten het gebied. Er tekenen zich duidelijk drie groepen van waarnemingen af (figuur 3). Met de autoclustering van Sovon, die een fusieafstand hanteert van 300 m, resulteren de waarnemingen in 12 territoria, plus 1 buiten het gebied.

Figuur 3. Alle geldige waarnemingen van de Zomertortel in 2024 gerangschikt volgens datum.

Onze alternatieve clustering is gedaan per groep van waarnemingen. Per groep werd er geen fusieafstand gehanteerd en zijn de territoria onderscheiden op grond van uitsluitende waarnemingen. De uitkomst hiervan is dat er 6 territoria zijn plus 1 net buiten het gebied (figuur 4). Deze uitkomst lijkt ons dichter bij de waarheid te liggen.

Figuur 4. Aantal territoria met en zonder inachtneming van een fusie-afstand van 300 meter.

Biotoopkeuze

Er bevonden zich drie territoria in het halfopen bosgebied afgewisseld met vergraste heide en drie territoria bij boerderijen. Heel verschillende biotopen maar wel allemaal gelegen in grootschalige landbouwgebieden (figuur 5). Dit soort biotopen is wel meer voorhanden in de Kempen, maar daar ontbreken Zomertortels nagenoeg geheel. Het is ons nog niet duidelijk waarom dat is. Er zijn in de nabijheid van de territoria bij de boerderijen wel een paar wildakkertjes te vinden maar ook dat is wel op meer plaatsen aan de orde in de Kempen.

Figuur 5. Grootschalige landbouw bij de boerderijen (JK).

De biotoop van de zuidoostelijke territoria (figuur 6) is ook een biotoop die wel meer wordt aangetroffen in de Kempen. De Zomertortels maakten hier fraaie baltsvluchten vanuit de hoge toppen van de sparren. Ze koerden ook langdurig vanuit die toppen, maar ze verplaatsten zich al als je nog op grote afstand was. Daarna ging het koeren door vanuit een andere plaats waar je ze dan meestal niet meer kon zien.

Figuur 6. Halfopen biotoop in Stevensbergen (JK).

Gedrag

De mannetjes koerden vaak vanuit een hoge zitplaats en maakten soms fraaie baltsvluchten. Er zijn diverse bezoeken gebracht waarbij mannetjes gelijktijdig koerden en er dus sprake was van uitsluitende waarnemingen. Tijdens het bezoek van 26 mei is er ook waargenomen dat rivaliserende mannetjes naar elkaar toe vlogen en dat een van hen vervolgens werd verjaagd. De weggejaagde man ging vervolgens op afstand weer zitten koeren.

In het begin van het broedseizoen (op 8 mei) is ook waargenomen dat de Zomertortels in een kleine groep (van 4 stuks) optrokken. Ook viel op dat de Zomertortels gedurende de gehele dag actief waren met baltsen. Dat is in de ochtend, middag en avond waargenomen.

Wat ook opviel was dat Zomertortels over het algemeen erg schuwe vogels zijn. Alleen tijdens de genoemde territoriumconflicten op 26 mei waren de vogels redelijk benaderbaar tot een meter of 35. Ook als het mannetje boven in een grote kale spar zat te koeren dan bleven ze soms wat langer zitten. In andere gevallen verdwenen de vogels vaak al op grote afstand, zo gauw ze je aan zagen komen, en vooral ook in de meer onoverzichtelijke gebieden.

Discussie

Clustermethode

De clustering is op twee manieren uitgevoerd, namelijk volgens de standaard BMP methode (met inachtneming van de fusie-afstand van 300 meter), en clustering per groep van waarnemingen waarbij de fusie-afstand niet is gehanteerd (figuur 4). Zoals gezegd hebben we waarnemingen van individuen die zich op veel grotere afstand dan de fusie-afstand verplaatsten, terwijl ze op beide plaatsen de zang lieten horen. Het ging hier om afstanden van 500 tot 600 meter. We hebben dus goede reden om per groep van waarnemingen de fusie-afstanden te negeren en zo waarschijnlijk dichterbij het echte aantal territoria te komen. In de groep waarnemingen in het zuidoostelijke deel werden maximaal 3 uitsluitende waarnemingen gedaan. En dit was bij maar liefst vijf bezoeken het geval. Dat was een reden temeer om aan te nemen dat het hier om drie territoria ging en niet om zeven territoria die de standaard clustering opleverde met inachtneming van een fusie-afstand van 300 meter. De noordelijke groep waarnemingen had twee keer twee uitsluitende waarnemingen. Ook hier

denken we dat twee territoria dichterbij de waarheid zat dan de vier territoria met de standaardclustering.

Er bevond zich nog een territorium net buiten het afgebakende gebied. Ook hier was sprake van een uitsluitende waarneming met de groep waarnemingen in het zuidwestelijke deel.

Geluid

Voor wat betreft het geluid van mannetjes en vrouwtjes is er nog veel onduidelijkheid. Op bekende sites en apps ([Xeno-Canto](#), BirdSounds Europe, etc.) is nergens de roep van het vrouwtje te horen. Van iemand die vroeger Zomertortels gekweekt heeft, hoorden we dat het geluid van het vrouwtje echt heel anders klinkt. Daar hebben we ons voorlopig aan vastgehouden. We blijven op zoek naar harde bewijzen.

Stap voor stap

In dit eerste jaar hebben we een beeld van het aantal territoria van de Zomertortel in de Pielis. Maar er is nog veel meer dat we zouden willen weten. Bijvoorbeeld:

- Waarom zitten ze hier wel en op (ogenschijnlijk) vergelijkbare plaatsen in de Kempen niet of nauwelijks?
- Is de populatie stabiel of trekt de soort zich helemaal terug uit onze omgeving?
- Waar gaan ze foerageren en wat eten ze dan precies?
- Waar broeden ze en hoe is het broedsucces?

Allemaal vragen die nog onbeantwoord zijn en waar we in de komende jaren antwoorden op gaan proberen te vinden. Gemakkelijk zal het niet zijn want Zomertortels zijn behoorlijk schuw, zoals we al ervaren hebben. Dus we zullen inventief moeten zijn.

Gelukkig hebben we in Jennifer Vreugdenhil een meedenkende partner gevonden. Jennifer onderzoekt al jaren Zomertortels en in 2019 heeft ze het project [Zomertortels in een veranderd landschap](#) in de Zak van Zuid-Beveland, voor Stichting Zeeuws Landschap geleid. We zijn heel benieuwd of de resultaten uit dat onderzoek overeenkomen met onze Kempische Zomertortels. ■

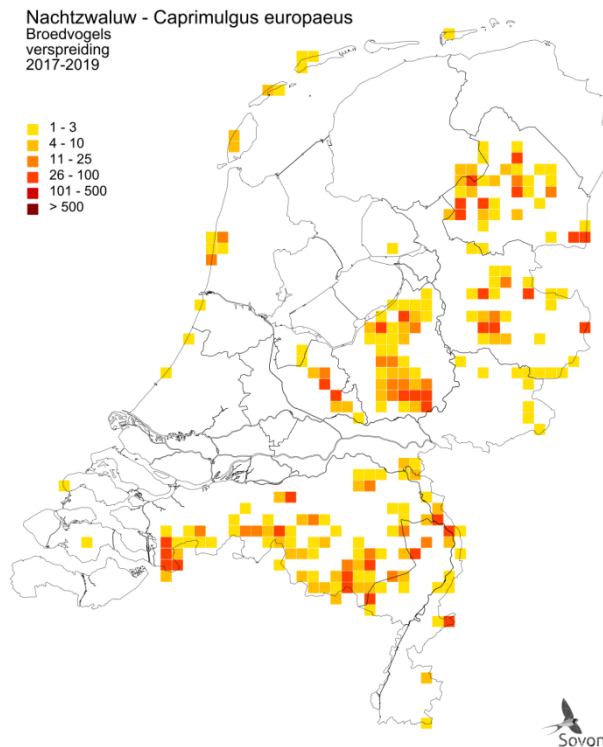

Nachtzwaluw in het Leenderbos, 27 juni 2010 (Tom Heijnen)

Nachtzwaluwen Leenderbos - Groote Heide in 1981-2024

Tom Heijnen & Henk Sierdsema

Het gaat goed met de Nachtzwaluw in Nederland. Na een stevige afname vanaf de jaren 1950 (of eerder?) nam de soort in de afgelopen 25 jaren gestaag toe. De provincies Gelderland en Noord-Brabant

Figuur 1. Verspreiding van de Nachtzwaluw als broedvogel in Nederland in 2017-2019 (bron: [Sovon](#)).

namen hierbij een flinke portie voor hun rekening. Inmiddels komt de Nachtzwaluw in flink wat gebieden op de hoge zandgronden voor en ook de duinen raken weer bezet. De landelijke populatie bedroeg in 2018-2020 3000-4100 territoria.

Binnen de provincie Noord-Brabant komen diverse clusters van Nachtzwaluwen voor. Een aaneengesloten gebied dat onder meer bestaat uit Leenderbos, Groote Heide en Gastelse Heide is er daar één van. In dit artikel beschrijven we de resultaten van bijna 40 jaar tellingen in dit studiegebied.

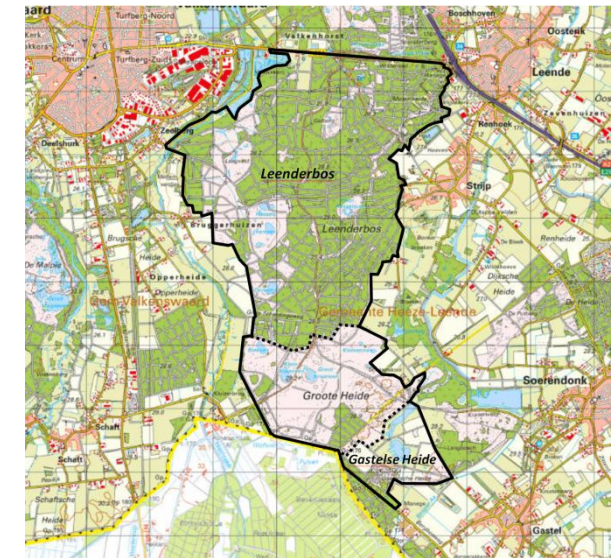
Studiegebied

Ligging en grootte

Het studiegebied ligt tussen Valkenswaard, Leende en de Belgische grens (figuur 2). De oppervlakte bedraagt 1742 ha waarvan deelgebied Leenderbos 1246 ha inneemt, Groote Heide 364 ha en Gastelse Heide 132 ha.

Het gebied behoort tot het Natura 2000 gebied 'Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux'. De Nachtzwaluw is één van de

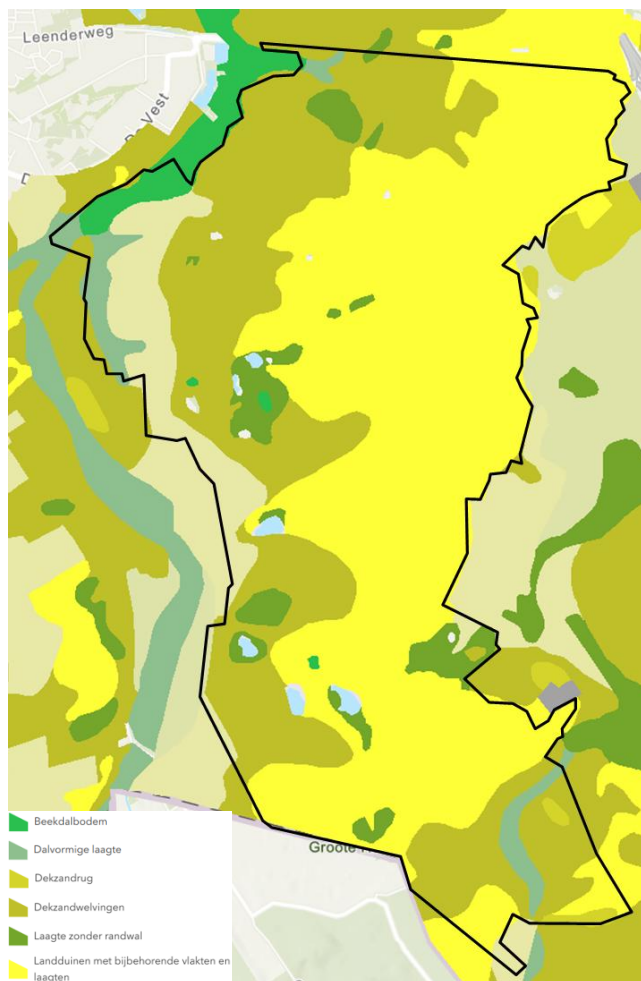
soorten die vallen onder de instandhoudingsdoelen van Natura 2000.

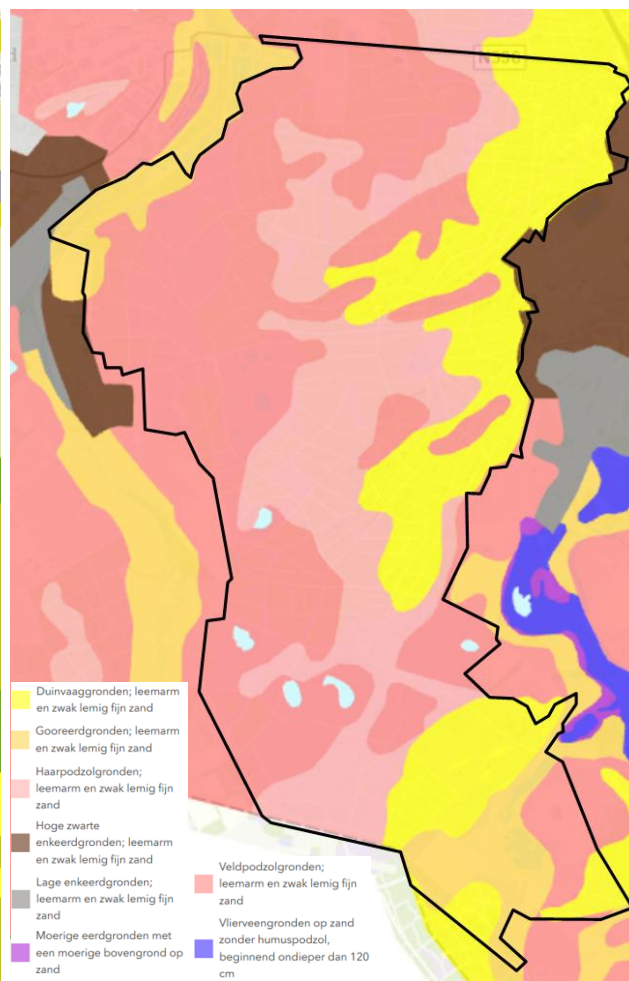
Figuur 2. Ligging van het studiegebied met de deelgebieden Leenderbos, Groote Heide en Gastelse Heide (ondergrond: [topotijdreis.nl](#)).

Landschap

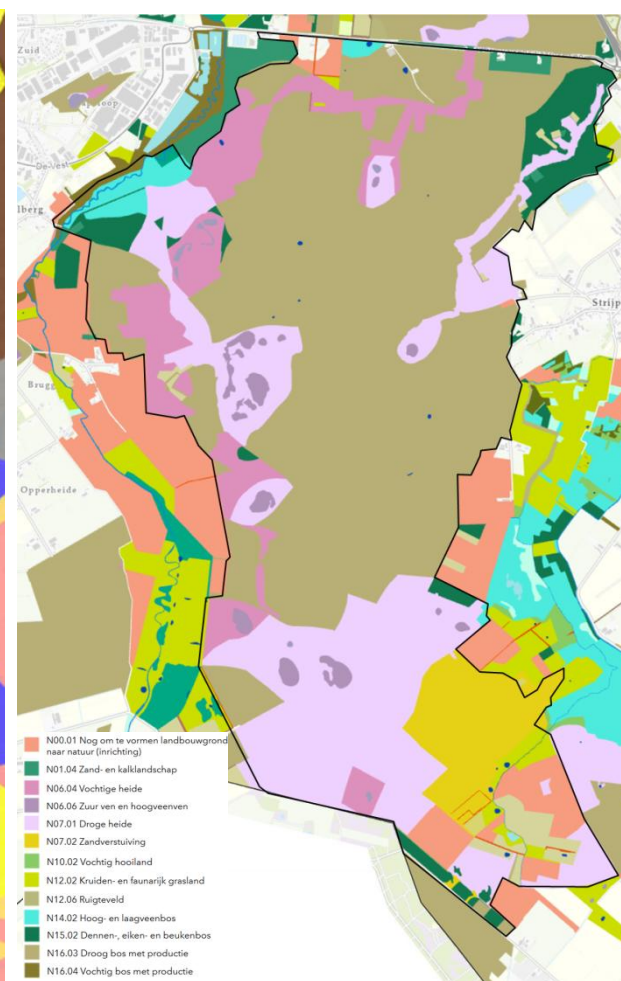
Het terrein, dat op een hoogte van 23-29m boven NAP ligt, bestaat voor een groot deel uit een dekzandrug met in het centrale en oostelijke deel zgn. landduinen (figuur 3). Aan de westzijde wordt het begrensd door het dal van de Tongelreep en aan de oostzijde door het dal van de Strijper Aa.

Figuur 3. Geomorfologie van het gebied (bron: ArcGIS).

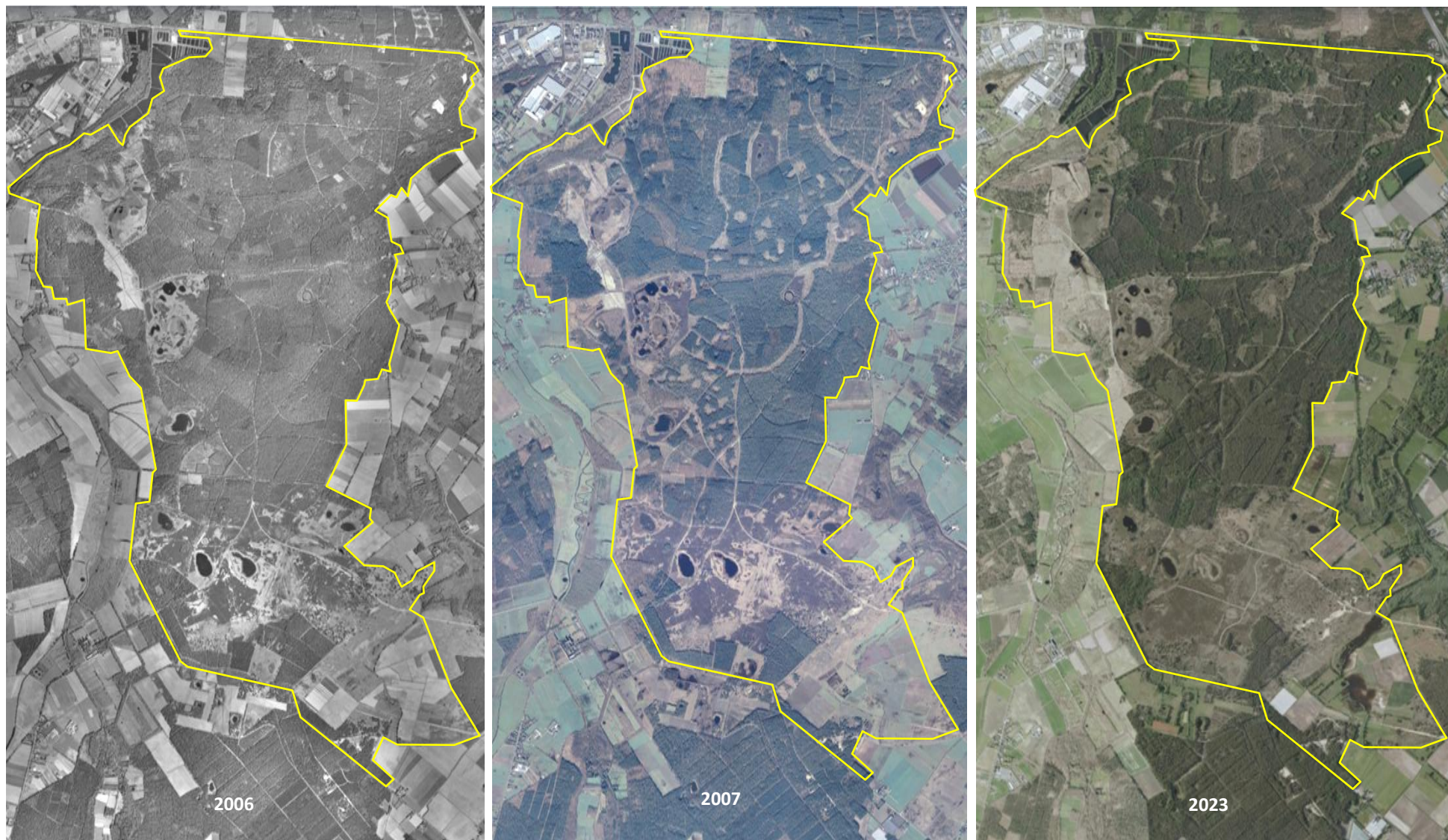

Figuur 4. Bodemsoorten in het gebied (bron: ArcGIS).

Figuur 5. Natuurbeheertypen in het gebied (bron: Kaartbank Provincie Noord-Brabant).

Figuur 6. Luchtfoto's van het gebied uit 2006, 2007 en 2023 (bron: topotijdreis.nl).

In het westelijke deel van het Leenderbos bestaat de bodem uit [veldpodzolgronden](#), het centrale deel vooral uit [haardpodzolgronden](#) en in het oostelijke deel zijn vooral [duinvaaggronden](#) te vinden (figuur 4). De Groote Heide heeft een vergelijkbare opbouw. De Gastelse Heide bestaat uit een mix van duinvaaggronden, [gooreerdgronden](#) en veldpodzolgronden.

Leenderbos met Kluizerweg, 12 juni 2022 (TH).

Het Leenderbos bestaat als bos sinds de jaren '30 en '40 van de vorige eeuw, toen de heide en stuifzanden werden beplant met uitgestrekte naaldbossen. Zo werden de onrendabele 'woeste gronden' omgevormd naar bossen voor de houtproductie. Wat resteerde waren enkele open delen met heide en vennen, zoals de Galberg, het Laagveld, de Hasselsvennen, het Klein Hasselsven en het Dorven, maar de rest bestond uit eenvormig naaldbos. Sinds halverwege de jaren 2000 is er echter veel veranderd. In het kader van Natura 2000 en

natuurherstel zijn selectief bospercelen gekapt en corridors tussen heiderestanten gecreëerd (figuren 5 en 6). Exotische boomsoorten werden verwijderd en de waterstand werd, met name in het westelijke deel, flink verhoogd.

Laagveld in het Leenderbos, 23 april 2021 (TH).

De Groote Heide is wat er resteert van de eens uitgestrekte heidevelden en stuifzanden die tot in de jaren '30 van de vorige eeuw het Kempische landschap domineerden. De heide bestaat grotendeels uit Pijpestrootje en Struikheide.

Groote Heide, 20 april 2021 (TH).

In laagtes, zoals bij het Biesven en de Klotvennen, komen vegetaties voor met Dopheide, Ronde Zonnedauw en Klokjesgentiaan. Ten behoeve van Natura 2000 zijn diverse veranderingen in het gebied doorgevoerd, met name door het kappen van stukken naaldbos om meer ruimte te scheppen voor heide en stuifzand.

Gastelse Heide met op de achtergrond de Groote Heide, 12 februari 2024 (TH).

Het telgebied Gastelse Heide bestaat uit een stukje hei met wat stuifzand, een strook naaldbos dat één geheel vormt met de Beverbeekse Heide in België, en een aantal landbouwpercelen. Eind jaren 2010 werd het dal van de Oude Strijper Aa hersteld waardoor er volop ruimte ontstond voor plassen die door het beekje gevoed worden.

Methode

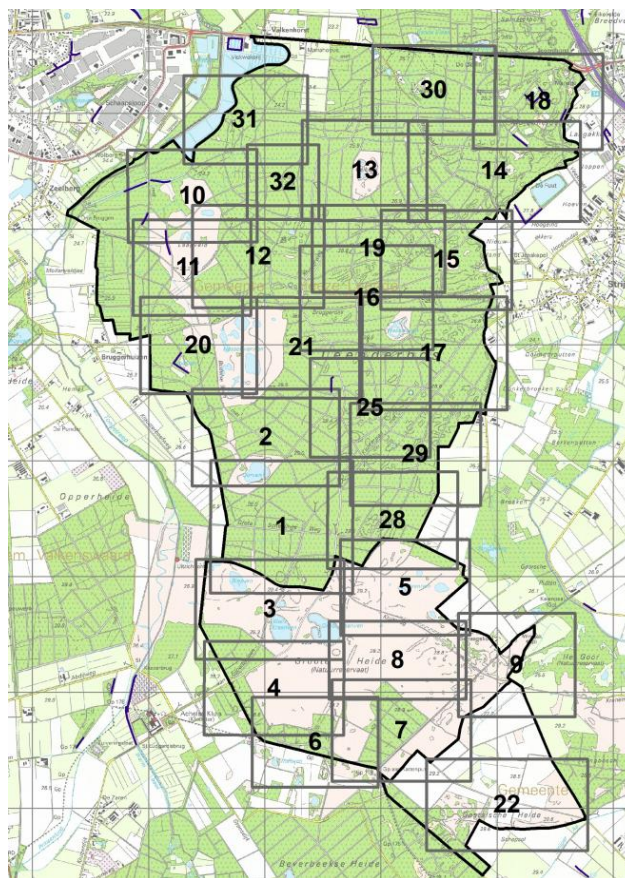
Veldwerk en interpretatie

In tabel 1 is informatie opgenomen over de tellingen per jaar.

Tot 1987. Ten opzichte van de inventarisaties vanaf 1987 waren de tellingen in 1973 en 1981 minder intensief en werden vermoedelijk niet alle geschikte percelen bezocht. In 1981 werd een kaart vervaardigd van percelen in het Leenderbos waar Nachtzwaluwen verwacht konden worden (heide, kaalkappen, zeer open bos) waardoor de telling in dat jaar meer gericht konden plaatsvinden. Er werd van geluidsreproductie gebruik gemaakt. De Groote Heide werd niet onderzocht. Het interpreteren van de gegevens uit 1981 werd met de Sovon richtlijnen gedaan. Bij de gegevens uit 1973 was dat niet mogelijk, maar omdat het maar één telling betrof zal dat weinig effect hebben gehad.

Periode 1987-2004. In 1987 en 1993 werd de kaart met geschikte percelen bijgewerkt. Op basis van deze kaarten werd het bos in vier stukken verdeeld die gewoonlijk op enkele avonden door telgroepen onderzocht werden. Vanaf 2000 werd ook de Groote Heide geteld.

Er werd vaak van geluidsreproductie gebruik gemaakt. Na afloop van de tellingen werden de gegevens conform de Sovon richtlijnen uitgewerkt en geïnterpreteerd.

Figuur 7. Onderverdeling van het studiegebied in plots, rekening houdend met de maximale oppervlakte die te voet in 1-2 uur onderzocht kan worden.

Vanaf 2005. Nieuw was dat het studiegebied in 30 plots van ca 75-100 ha. werd onderverdeeld (figuur 7). De totale oppervlakte hiervan is aanzienlijk groter dan de oppervlakte van het gebied. Dit komt doordat de telgebieden elkaar deels overlappen. Hierdoor werden ook langs de randen van de telgebieden voldoende uitsluitende waarnemingen verzameld om een goede interpretatie van de gegevens uit te kunnen voeren.

De plots werden te voet (soms per fiets) doorkruist. Die interpretatie werd wederom met de Sovon richtlijnen gedaan. Bij een deel van de tellingen werd gebruik gemaakt van geluidsreproductie.

Vanaf 2009 werden waarnemingen online ingevoerd, in eerste instantie thuis en vanaf 2014 ook in het veld met de app Avimap. Het clusteren van de waarnemingen gebeurde vanaf dat moment niet meer met de hand maar geautomatiseerd. De laatste jaren gebeurde het clusteren ook al tijdens het veldseizoen zodat goed in de gaten kon worden gehouden of alle potentieel geschikte delen al bezocht waren, of dat er mogelijk nog aanvullende bezoeken nodig waren om gaten te vullen. Aangezien de geautomatiseerde clustering in de drie afzonderlijke deelgebieden gebeurde, volgde daarna nog een handmatige slag om dubbeltellingen aan de randen van de deelgebieden eruit te halen.

Tabel 1. Informatie over de uitgevoerde Nachtzwaluwtellingen per jaar in de drie deelgebieden. Vlakdekkend = totale deelgebied werd op Nachtzwaluwen onderzocht. ng = deelgebied niet geteld. Gegevens uit 2009 t/m 2024 komen uit Avimap, gebaseerd op tellingen gecoördineerd door Mark Sloendregt en Henk Sierdsema. De ingeschatte volledigheid van de tellingen is als volgt: ++ = zeer volledig (<10% gemist), + = vrij volledig (10-30% gemist), - = onvolledig (30-50% gemist), -- = zeer onvolledig (>50% gemist).

Jaar	Onderzoeksintensiteit			Bron	Indicatie volledigheid	
	Leenderbos	Groote Heide	Gastelse Heide		Leenderbos	Gr. Heide
1973	1 vlakdekkende telling, datum onbekend	ng	ng	Heijnen 1994	--	ng
1981	2 vlakdekkende tellingen: 24 juni, 10 juli	Vlakdekkend geteld. Verder geen informatie	ng	Heijnen 1994	-	?
1987	3 vlakdekkende tellingen: 22 mei, 12 juni, 29 juni	ng	ng	Heijnen 1994	+	ng
1988	3 vlakdekkende tellingen: 20-21 mei, 3-4 juni, 26 juni	ng	ng	Heijnen 1994	+	ng
1989	2 vlakdekkende tellingen: 19-20 mei, 9-10 juni, 23 juni (klein deel)	ng	ng	Heijnen 1994	-	ng
1990	3 vlakdekkende tellingen: 18-19 mei, 15 juni, 22 juni (harde wind)	ng	ng	Heijnen 1994	-	ng
1991	Vlakdekkend geteld, aantal vlakdekkende rondes niet bekend. Mogelijk niet volledig door slechte weersomstandigheden	Zie Leenderbos	Zie Leenderbos	Bijlsma 1991	-	-
1992	3-4 vlakdekkende tellingen: 23 mei, 13 juni (excl. NO-hoek), 27 juni, 10 juli	ng	ng	Heijnen 1994	+	ng
1993	3 vlakdekkende tellingen: 11 juni (harde wind), 25 juni, 2 juli	ng	ng	Heijnen 1994	-	ng
1994	3 vlakdekkende tellingen: 3 juni (fris, wind), 24 juni, 15 juli		ng	Hermans 1994	-	?
1995	1 vlakdekkende telling plus 2 deeltellingen: 19 mei, 23 juni (vlakdekkend), 16 juli		ng	Hermans 1995	-	?
1996	1 vlakdekkende telling plus 3 deeltellingen: 1 juni, 15 juni, 28 juni (vlakdekkend), 13 juli	Vlakdekkend geteld. Verder geen informatie.	ng	Hermans 1996	-	-
1997	2-3 vlakdekkende tellingen, teldata: 6 juni, 13 juni, 27 juni, 11 juli	1 vlakdekkende telling	ng	Hermans 1997	-	--
1998	1 vlakdekkende telling plus 3 deeltellingen: 22 mei, 12 juni, 27 juni, 10 juli	ng	ng	Hermans 1998	-	ng
1999	1 vlakdekkende telling plus 1 aanvullend bezoek: 25 juni (vlakdekkend), 9 juli	ng	ng	Hermans 1999	-	ng
2000	Deuzeman: 5 avondtellingen incl. Groote en Gastelse Heide, geen info over aantal vlakdekkende rondes (resultaat: 19 territoria) Zomer 2000: 2 vlakdekkende rondes m.b.v. 7 tellingen: 27 mei, 30 mei, 8 juni, 9 juni, 10 juni, 18 juni, 7 juli (resultaat: 14 territoria)	Zie Leenderbos onder Deuzeman	Zie Leenderbos onder Deuzeman	Deuzeman 2000 Zomer 2000	+	+
2001	Vlakdekkend geteld m.b.v. tellingen op 8 avonden eind mei-half juli (Leenderbos en Groote Heide samen), aantal vlakdekkende rondes niet bekend	Zie Leenderbos	ng	Zomer 2002	+	+
2002	15 tellingen op 10 dagen (Leenderbos en Groote Heide samen), aantal vlakdekkende rondes niet bekend	Zie Leenderbos	ng	Zomer 2002	+	+
2003	14 tellingen (Leenderbos en Groote Heide samen), aantal vlakdekkende rondes niet bekend; kritischer geclusterd dan in 2000 t/m 2003	Zie Leenderbos	ng	Zomer 2004	+	+
2004	25 tellingen (totaal 50 uur; Leenderbos en Groote Heide samen), aantal vlakdekkende rondes niet bekend maar minstens 1	Zie Leenderbos	?	Sloendregt & van Krieken 2004	+	+
2005	27 tellingen in kleine overlappende plots (Leenderbos en Groote Heide samen)*	Zie Leenderbos	?	Sloendregt & van Krieken 2005	+	+
2006	41 tellingen (totaal 60 uur) in kleine overlappende plots* (Leenderbos en Groote Heide samen)	Zie Leenderbos	?	Sloendregt 2006	++	++
2007	20 tellingen in kleine plots*	12 tellingen in kleine overlappende plots*	?	Sloendregt 2007	+	+
2008	23 tellingen in kleine plots* (Leenderbos, Groote Heide en Gastelse Heide samen)	Zie Leenderbos	1 telling op 25 juli	Sloendregt 2009	+	+
2009	39 tellingen in kleine overlappende plots*	11 tellingen in kleine plots*	1 telling op 24 juli	Avimap	++	+
2010	32 tellingen in kleine overlappende plots*	15 tellingen in kleine plots*	1 telling op 11 juni	Avimap	++	++
2011	33 tellingen in kleine overlappende plots*	10 tellingen in kleine plots*	2 tellingen	Avimap	++	+
2012	33 tellingen in kleine overlappende plots*	10 tellingen in kleine plots + enkele ochtendbezoeken*	1 telling op 17 juni	Avimap	++	++

2013	26 tellingen in kleine overlappende plots*	20 tellingen in kleine plots*	1 telling op 17 juli	Avimap	++	++
2014	25 tellingen in kleine overlappende plots*	11 tellingen in kleine plots*	ng	Avimap	++	+
2015	23 tellingen in kleine overlappende plots*	14 tellingen in kleine plots*	4 tellingen	Avimap	++	++
2016	29 tellingen in kleine overlappende plots*	14 tellingen in kleine plots*	1 telling op 3 juni	Avimap	++	++
2017	34 tellingen in kleine overlappende plots*	19 tellingen in kleine plots*	2 tellingen	Avimap	++	++
2018	32 tellingen in kleine overlappende plots*	9 tellingen in kleine plots*	1 telling op 8 juni	Avimap	++	++
2019	37 tellingen in kleine overlappende plots*	5 tellingen in kleine plots*	1 telling op 15 juni	Avimap	++	+
2020	36 tellingen in kleine overlappende plots*	7 tellingen in kleine plots*	1 telling op 11 juli	Avimap	++	+
2021	31 tellingen in kleine overlappende plots*	20 tellingen in kleine plots*	1 telling op 17 juli	Avimap	++	++
2022	28 tellingen in kleine overlappende plots*	9 tellingen in kleine plots*	1 telling op 3 juli	Avimap	++	+
2023	35 tellingen in kleine overlappende plots*	19 tellingen in kleine plots*	1 telling op 25 juli	Avimap	++	++
2024	39 tellingen in kleine overlappende plots*, gedurende telseizoen meer sturing op 'gaten' in de dekking dan voorheen	17 tellingen in kleine plots*	2 tellingen	Avimap	++	++

* plots werden 1-3 keer (veelal 2-3 keer) bezocht met, vanwege de forse overlap van plots, een hoger 'rendement' dan het aantal bezoeken per plot doet vermoeden.

Clustercriteria

Bij het clusteren werden de soortcriteria van het BSP/BMP in acht genomen. Deze criteria zijn overigens diverse keren aangepast, waarbij oude gegevens niet opnieuw werden geclusterd met de nieuwste criteria.

Tot 2004 behoorden losse individuen, paren, territoriumindicatie en nestindicatie tot de geldige waarnemingen. Als geldige tijd van het jaar werd de periode 15 mei t/m 10 augustus aangehouden. De fusieafstand bedroeg 500 m (van Dijk & Hustings 1996). In 2004 werd de fusieafstand verkleind van 500 m naar 300 m (in Vergeer et al. 2016 staat abusievelijk 500 m). De overige criteria bleven ongewijzigd.

Vanaf 2023 behoren waarnemingen van losse individuen *niet* meer tot de geldige waarnemingen. De geldige tijd van het jaar is vervroegd met 5 dagen: 10 mei t/m 5 augustus (Vergeer et al. 2023). De fusieafstand bleef met 300 m hetzelfde (in Vergeer et al. 2023 staat per abuis 500 m).

Kanttekeningen

Er zijn behoorlijk wat kanttekeningen die bij het interpreteren van de verspreiding, de aantallen en de aantalsveranderingen in het oog gehouden moeten worden.

Bezoekintensiteit

De bezoekintensiteit varieerde per gebied en per jaar, soms aanzienlijk (zie tabel 1). Vooral tot het jaar 2000 was het aantal bezoeken vaak zeer gering, al stond daar tegenover dat er toen minder geschikte broedhabitats waren.

Zangactiviteit

In een studie van Bult (2002) bleken zingende Nachtzwaluwen in mei t/m juli gemiddeld gedurende 35 tot 50 min. actief te zijn, met weinig variatie tussen de maanden maar aanzienlijke verschillen tussen een heldere hemel (gemiddeld 35 min.) en bewolkte hemel (gemiddeld 50 min.). Vlak na tot een half uur na

zonsondergang begonnen de vogels te zingen en dat ging door tot ca 1 uur na zonsondergang. De trefkans (de kans om een zingende Nachtzwaluw tijdens één bezoek aan te treffen) was het hoogst bij vogels die binnen 300 m twee buurmannen hadden (gemiddeld 75%) en het laagst bij vogels zonder buurman (36%). Met behulp van geluidsreproductie kon de gemiddelde trefkans met 4-11% worden verhoogd, het meest bij solitaire vogels.

In een studie van Bijlsma (1989) begonnen de vogels 10-70 min. na zonsondergang met zingen (overigens zingen Nachtzwaluwen ook in de ochtendschemering). De trefkans was het hoogst bij clusters van territoria. Bij dergelijke clusters volstonden 2-3 bezoeken mét gebruikmakig van geluidsreproductie en 3-4 bezoeken zónder om minstens 90% van de territoria te registreren. Bij solitaire vogels waren aanzienlijk meer bezoeken nodig.

De hiervoor genoemde gegevens over zangactiviteit en trefkans golden overigens bij goede weersomstandigheden. Bij harde wind, koude en/of regen is de trefkans laag en kan dan zelfs 0% zijn.

Waarnemingen van 'losse' vogels

Het leefgebied van Nachtzwaluwen bestaat naast het territorium ook uit jachtgebieden die tot op meerdere kilometers afstand van het territorium kunnen liggen (Evens 2010, Evens et al. 2018a, b; zie figuur 8).

Waarnemingen van niet-zingende individuen telden bij de oude BMP-criteria mee. Dat kan hebben geleid tot het toekennen van territoria aan vogels die bijv. op jacht waren buiten het eigen territorium.

Verplaatsingen

Hoewel veel inventarisatiebezoeken in juni en juli plaatsvonden, waren er ook de nodige in de tweede helft van mei en de eerste helft van augustus. Deze periode van drie maanden kwam overeen met de geldige periode volgens BMP-criteria. Binnen één seizoen blijven noemenswaardige verplaatsingen uit als de vogels zich eenmaal hebben gevestigd (Glutz von Blotzheim & Bauer 1980), maar niet bekend is hoeveel verplaatsingen er vóór vestiging zijn en wat er gebeurt na eventuele verstoringen. Overigens is van sommige vogels een extreme mate van nestplaatstrouw van jaar op jaar bekend (Bijlsma 1989).

Figuur 8. Foerageergedrag van één Nachtzwaluw gedurende zeven nachten in National Park Hoge Kempen, België. Iedere dag heeft een eigen kleur, punten zijn GPS-posities en lijnen verbinden opeenvolgende GPS-posities. R = rustplaats in naaldbos, F = foerageergebied in extensief begraasd grasland, B = broedplaats in heide (Evens et al. 2018a).

Bepalen van de locatie

Het geluid van Nachtzwaluwen kan verdragen (soms meer dan 500 m) en de precieze locatie is daardoor vaak lastig te bepalen. Sommige vogels zingen juist heel zacht (of het geluid klinkt zacht doordat de kop afgewend is of 'gesmoord' wordt door dichte vegetatie of amfibieën) en ook dat kan leiden tot onnauwkeurige locaties.

Nachtzwaluwman in het Leenderbos, 27 juni 2010 (TH).

Hoge dichtheden

In geschikte habitats in Nederland kunnen hoge dichtheden van 15-30 territoria per 100 ha. voorkomen (o.a. Bijlsma 1989, van Kleunen et al. 2007). Het is met een 'normaal' inventarisatiebezoek erg lastig, zo niet onmogelijk, om zulke clusters te onderkennen en adequaat te tellen.

Territoriumstippen

De locaties van de territoriumstippen zijn een versimpelde weergave van de werkelijkheid. Nachtzwaluwen houden er territoria van enkele ha. op na (minstens 2.6-4.7 ha in een beperkte studie, Bult 2002). De zgn. homerange (territorium plus foerageergebieden) bedroeg in een Belgische studie 190 ± 125 ha. (Evens et al. 2018a,b) en in een Nederlands onderzoek op de Veluwe 15-100 ha waarvan 10-60 ha het belangrijkste was (afgeronde cijfers naar van Kleunen et al. 2007). De vogels kunnen tijdens foerageervluchten forse afstanden tot 8 km afleggen (Evens et al. 2018a,b).

Nachtzwaluwman in het Leenderbos, 16 juli 2021 (Toine Kuiper).

Resultaten

Aantallen

Zie figuur 9 en tabel 2 (op volgende pagina) voor de getelde aantallen per deelgebied.

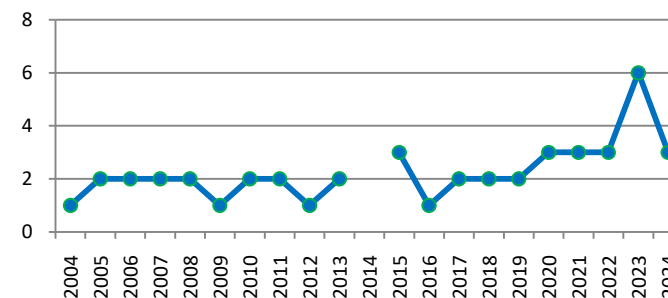
Leenderbos (1246 ha). Tot circa 2000 was het aantal Nachtzwaluwen in het Leenderbos behoorlijk constant, met gewoonlijk rond 20 getelde territoria en een iets oplopende trend van ca 20 in de periode 1981-1996 naar ca 40 territoria in 2005.

Daarna nam het aantal territoria geleidelijk aan verder toe. In 2010 werden voor het eerst 60 territoria geteld en in 2011 meer dan 70 waarna het aantal een tijdje lang rond 70 territoria bleef 'hangen'. Vanaf 2020 kwam de teller uit op ca 90 waarna in 2024, een jaar overigens met extreem natte omstandigheden in voorjaar en zomer, zelfs meer dan 100 territoria in kaart werden gebracht, vermoedelijk mede dankzij meer gerichte sturing op lacunes in het telwerk.

Groote Heide (364 ha). De weinige gegevens suggereren dat de Nachtzwaluw tot ver in de jaren 1990 maar mondjesmaat voorkwam. Eind jaren 1990 ging het aantal richting 10 territoria. In 2002 werden 'ineens' 19 territoria geteld, opvallend meer dan daarvoor en de drie tot vier jaren daarna. De stand schommelde daarna waarna in 2010 meer dan 20 territoria werden geteld en in

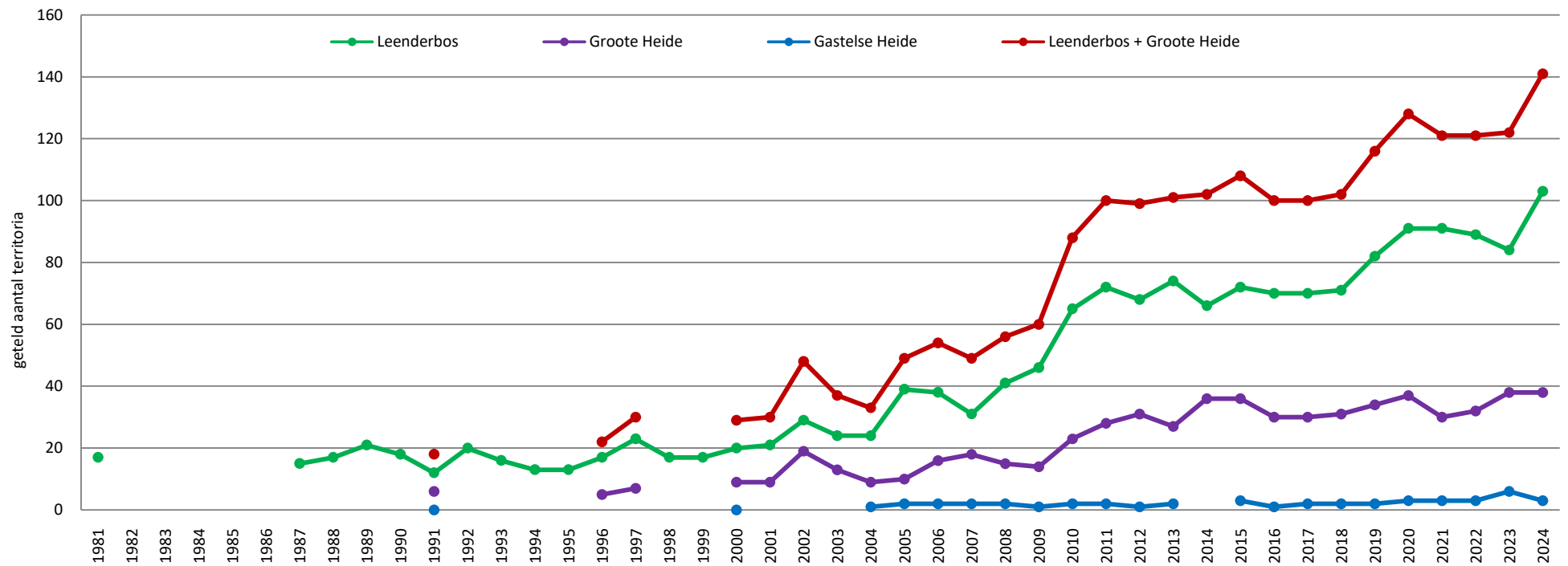
2012 meer dan 30. De laatste jaren bedroeg de populatie 30-40 territoria, zonder een duidelijke trend van verdere toename.

Gastelse Heide (132 ha). Dit deelgebied werd tot 2004 niet of beperkt op Nachtzwaluwen onderzocht. De aantallen vallen ten opzichte van het Leenderbos en de Groote Heide in het niet. De weinige gegevens duiden er op dat de Nachtzwaluw tot wellicht begin jaren 2000 niet voorkwam, al was de soort wel bekend van de aangrenzende, in België gelegen, Beverbeekse Heide.

Figuur 10. Geteld aantal Nachtzwaluwterritoria per jaar op de Gastelse Heide in de periode 2004 t/m 2024. Alleen jaren met vlakdekkende tellingen zijn opgenomen. In sommige jaren is maar één keer geteld (zie tabel 1).

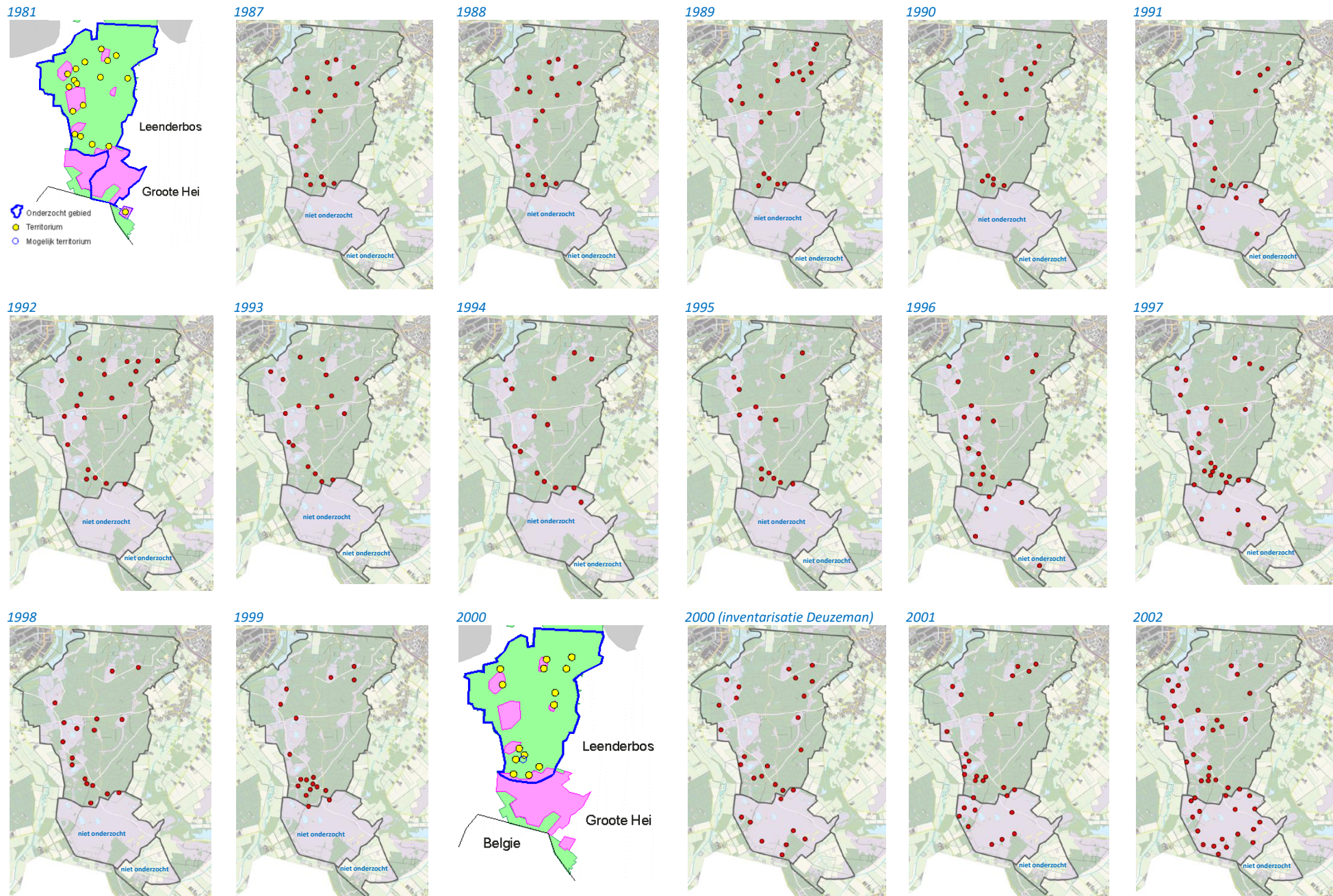
De tellingen vanaf 2004 (figuur 10) brachten gewoonlijk 1-2 territoria aan het licht. Het jaar 2023 was met 6 territoria een vreemde uitschieter.

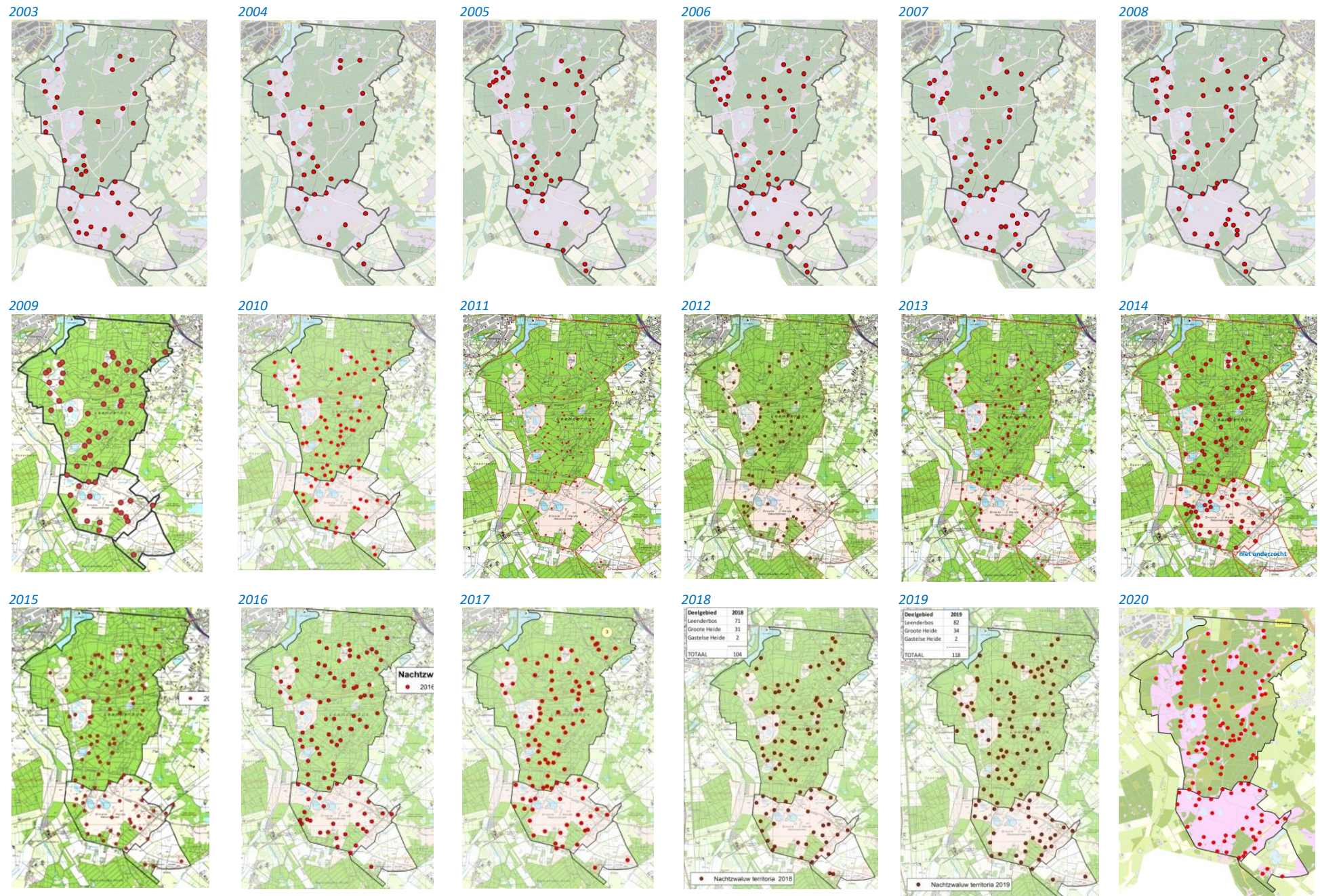
Figuur 9. Geteld aantal Nachtzwaluwterritoria per jaar in het Leenderbos en op de Grootte Heide en Gastelse Heide in de periode 1981 t/m 2024. Alleen jaren met vlakdekkende tellingen zijn opgenomen.

Tabel 2. Maximum dichtheden (territoria/100 ha) per deelgebied in een aantal periodes, gebaseerd op getelde aantallen territoria. Blanco = geen of te weinig gegevens.

Periode	Aantal territoria (maximum in periode)			Gemiddelde dichtheid in territoria/100 ha (maximum in periode)			Piekdichtheid in vak van 1x1 km (maximum in periode)		
	Leenderbos	Grootte Heide	Gastelse Heide	Leenderbos	Grootte Heide	Gastelse Heide	Leenderbos	Grootte Heide	Gastelse Heide
1980-1989	21			1,7			6		
1990-1999	20	7		1,6	1,9		8	3	
2000-2009	46	19	2	3,7	5,2	1,5	11	8	2
2010-2019	82	36	3	6,6	9,9	2,3	18	13	2
2020-2024	103	38	6	8,3	10,4	4,5	16	10	5

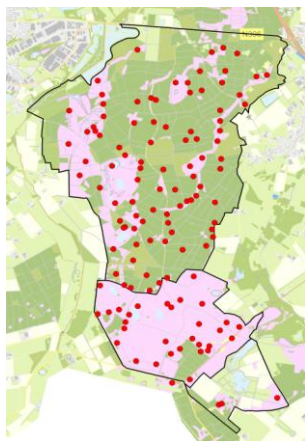

Figuur 11. Nachtzwaluwterritoria in het Leenderbos en op de Grooten Heide in de periode 1981 t/m 2002. De topografische ondergrond geeft de recente situatie weer.

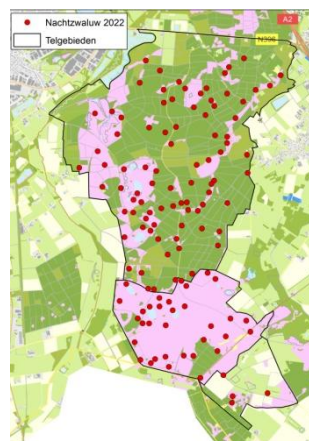

Figuur 12. Nachtzwaluwterritoria in het Leenderbos in de periode 2003 t/m 2020. Zwarte/rode lijn = grens onderzocht gebied, tenzij 'niet onderzocht' vermeld is.

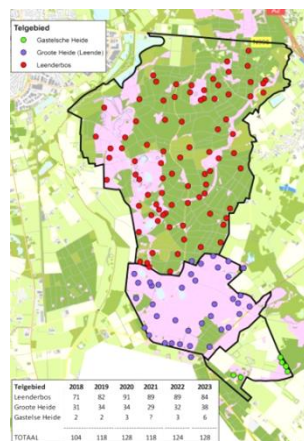
2021

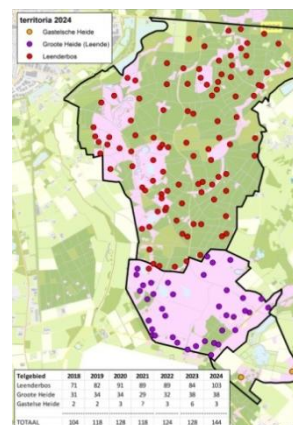
2022

2023

2024

Figuur 13. Nachtzwaluwterritoria in het Leenderbos in de periode 2021 t/m 2024. Zwarte lijn = grens onderzocht gebied.

Dichtheden

Zie tabel 2 voor gemiddelde dichtheden en piekdichtheden per deelgebied per periode. De piekdichtheid werd bepaald door met een transparant vierkant van 1x1 km net zolang over de kaart te schuiven tot het hoogste aantal in het vierkant geturfd werd.

Leenderbos (1246 ha). In het Leenderbos steeg de gemiddelde dichtheid van maximaal 1,7 territoria/100 ha in de periode 1980-89 naar maximaal 8,3 in de periode 2000-24. De piekdichtheid nam toe van 6 territoria/100 ha in 1980-89 naar 18/100 ha in 2010-19, waarna deze iets daalde naar 16/100 ha in 2020-24.

Groote Heide (364 ha). In de periode 1990-99 waren maximaal 1,9 territoria/100 ha aanwezig. De dichtheid steeg naar maximaal 10,4 in de periode 2020-24. De piekdichtheid nam toe van 3 territoria/100 ha in 1990-99 naar 13/100 ha in 2010-19.

Gastelse Heide (132 ha). De maximale dichtheid ging van 1,5 territoria/100 ha in 2000-09 naar 4,5 in 2020-24. De piekdichtheid was in 2000-19 2 territoria/100 ha en in 2020-24 5 territoria/100 ha.

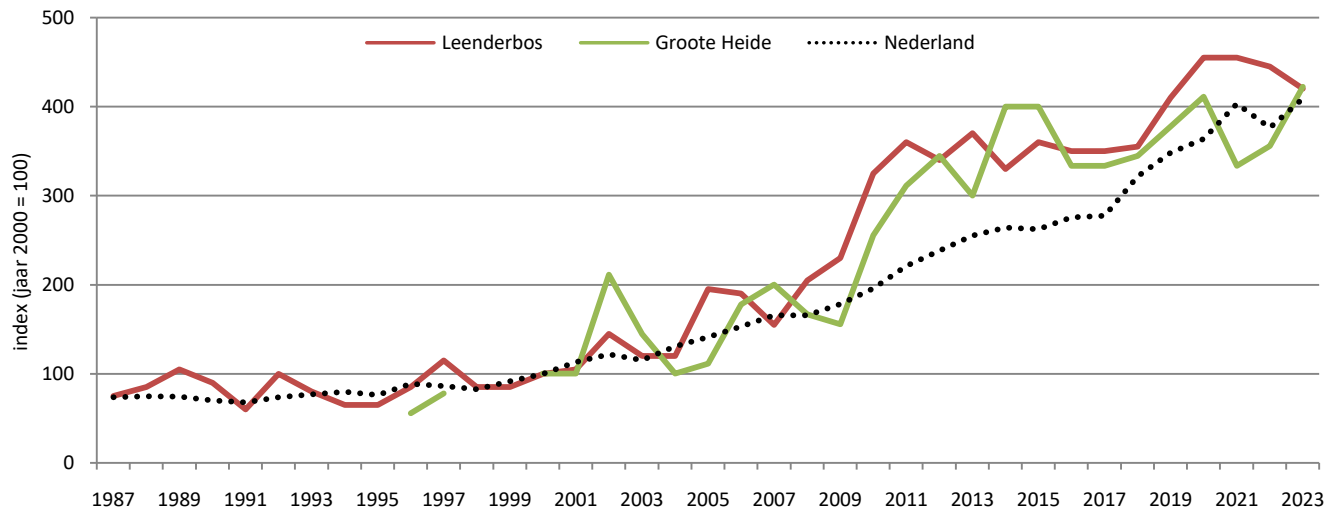
In alle deelgebieden nam de gemiddelde dichtheid spectaculair toe, tot een niveau dat 'vroeger' (tot het begin van deze eeuw) in de Kempen niet voor mogelijk gehouden

werd. Tegenwoordig kan een goed geplande avond tellen op de fiets in het Leenderbos 15-20 zingende Nachtzwaluwen opleveren.

Verspreiding en habitatkeuze

Zie figuren 11 t/m 13 voor de verspreiding per jaar.

In het studiegebied komen Nachtzwaluwen voor in naaldbos en op heide. Gesloten naaldbos is niet geschikt: nodig zijn open gedeelten in de vorm van bos met een zeer open structuur, kaalkappen met begroeiing, heiderestanten, en open corridors (zoals de verbindingzones tussen heiderestanten).

Figuur 14. Index van het aantal Nachtzwaluwtterritoria per jaar in het Leenderbos, op de Grootte Heide en in Nederland in de periode 1987 t/m 2023. Het jaar 2000 is op 100 gesteld. Wat betreft Leenderbos en Grootte Heide zijn alleen jaren met vlakdekkende tellingen opgenomen. De cijfers voor Nederland zijn afkomstig van [Sovon](#).

Overgang van heide naar stuifzand op de Grootte Heide, 5 september 2020 (TH).

De vogels komen ook voor in geleidelijke overgangen van heide naar naaldbos en van heide naar stuifzand. In volledig open heide zijn bomen vereist die dienen als zangpost.

Discussie

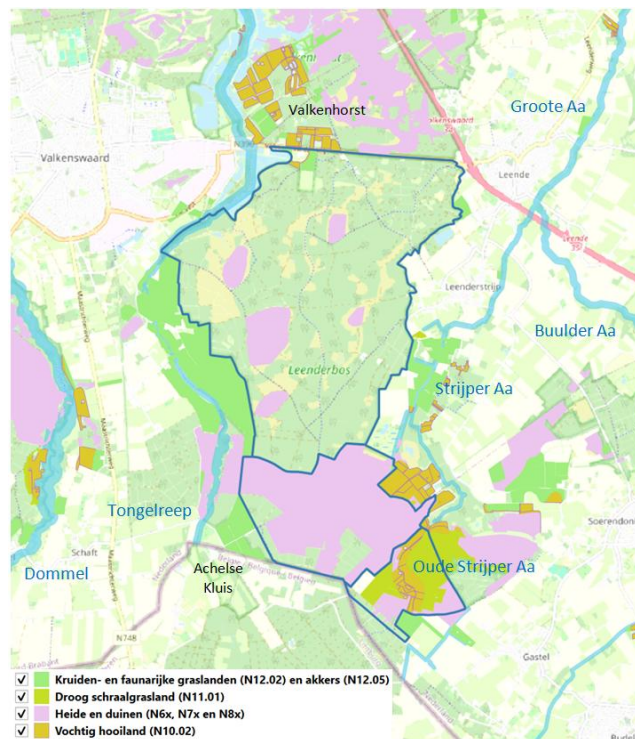
De Nachtzwaluw nam in het studiegebied fors toe, zowel in het Leenderbos als op de Grootte Heide. Dit was in lijn met de toename die in heel Nederland optrad (figuur 14).

Ten opzichte van de landelijke trend waren er wel enkele verschillen. Zo nam het aantal territoria in zowel Leenderbos als op Grootte Heide in de jaren 2009-2011 fors toe, veel sterker dan landelijk werd waargenomen. Daarna was er enkele jaren op de Grootte Heide geen en in het Leenderbos een beperkte toename terwijl er landelijk nog steeds gestage groei was.

Per saldo bleken de indices voor het Leenderbos, de Grootte Heide en Nederland anno 2023 op vrijwel dezelfde waarde uit te komen, nl. circa 400, wat betekende dat de populatie ten opzichte van het jaar 2000 (met index 100) verviervoudigd was.

De sterke toename in het Leenderbos en op de Grootte Heide vanaf ca 2009 viel samen met de realisatie van talloze werkzaamheden in het gebied (zie beschrijving studiegebied) waaronder het kappen van bospercelen en creëren van open corridors. Daardoor kwamen veel geschikte broedhabitats beschikbaar en werden ook de voedselomstandigheden wellicht beter.

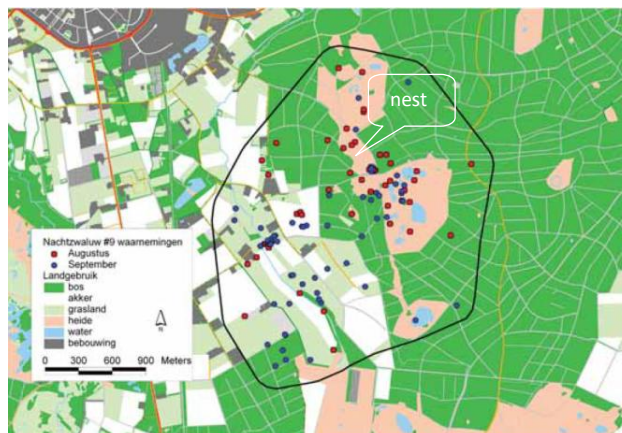
Vanaf eind jaren 1990 is gewerkt aan beekherstel en natuurontwikkeling in het dal van de Tongelreep aan de westzijde van het gebied, en vanaf de jaren '2000 waren er vergelijkbare werkzaamheden in het dal van de Oude Strijper Aa aan de oost- en zuidoostzijde van het gebied (figuur 15).

Figuur 15. Ambitiekaart natuurbeheertypen volgens het Natuurbeheerplan 2024 (brondata: [digitaal loket provincie](#)). Inmiddels is een flink deel hiervan gerealiseerd.

Dit zorgde voor aanzienlijk meer foerageergebieden en voedselbronnen voor Nachtzwaluwen. Uit zenderonderzoek in

Nederland en België bleek dat dat Nachtzwaluwen grote afstanden kunnen afleggen naar foerageergebieden en dat veel in agrarisch gebied wordt gefoerageerd (van Kleunen et al. 2012, Evens et al. 2012; zie figuur 16 als voorbeeld).

Figuur 16. Zenderwaarnemingen van een vrouw Nachtzwaluw in 2008 die broedde in het Leenderbos (van Kleunen et al. 2012).

Schrale, extensief begraasde, graslanden met houtwallen en ruigten, vochtige mesotrofe landbouwpercelen en structuurrijke natte heide zijn als foerageergebied favoriet (Evens et al. 2012, Evens 2022).

Tegenwoordig zijn deze elementen in het studiegebied en in de aangrenzende beekdalen dankzij een veelheid aan maatregelen volop voorhanden. Door jaarlijkse monitoring weten we dat dit

positief voor de Nachtzwaluwen heeft uitgepakt.

Dankwoord

Dit artikel kon tot stand komen dankzij het telwerk van vele vogelaars. In de periode 2020-2024 waren dat: Albert Sprengers, Alexander Vesters, Alfonso Gil Cantabrana, Cees van Rooij, Connie Neutkens, Cor van Pelt, Esther van Daal, Frans Hijnen, Fred de Blom, Gerben Helmes, Geurt-Jan van Ek, Hans Reijnders, Hans Teeuwen, Hans van Nunen, Harold Bierens, Harrie van der Leij, Henk Sierdsema, Herman Hazelhorst, Jan Kolsters, Jan Schutjes, Jeanine van Elferen, Jos Bonninga, Jules Andela, Maarten-Jan van den Braak, Mark Sloendregt, Martin Pennings, Paul van Pelt, Peter Simon, René van Gompel, Rien Kelders, Rob Aarts, Robbert van Hiele, Roel Winters, Simone Valkonet, Toine Kuiper, Tom Heijnen, Truus Verheijen en Wim Jacobs.

De Nachtzwaluw tellingen werden gecoördineerd door Tom Heijnen (1987-1993), Hans Hermans (1994-1999), Peter Zomer (2000-2003), Mark Sloendregt en Piet van der Krieken (2004-2005) en Mark Sloendregt bijgestaan door Henk Sierdsema (vanaf 2006). Dank aan Mark voor zijn uitgebreide reactie op een concept van dit artikel. ■

Literatuur

- [Boele, A. et al. 2024](#). Broedvogels in Nederland in 2023. Sovon.
- [Bijlsma, R.G. 1989](#). Nachtzwaluwen *Caprimulgus europaeus* op de Zuidwest-Veluwe. Vogeljaar 37(6): 274-285.
- [Bult, H. 2002](#). Nachtzwaluwen *Caprimulgus europaeus* onder de rook van Antwerpen. Limosa 75: 91-102.
- Deuzeman, S.B. 2000. Broedvogels van het Leenderbos in 2000. Sovon.
- Dijk A. J. van & Hustings F. 1996. Broedvogel-inventarisatie kolonievogels en zeldzame soorten (handleiding landelijk soortonderzoek broedvogels). Sovon.
- [Engels, G. 2023](#). Broedvogelkartering Strabrechtse en Lieropse Heide 2023. Staatsbosbeheer.
- [Evens, R. 2010](#). Onderzoek naar het habitatgebruik van nachtzwaluwen (*Caprimulgus europaeus*) met behulp van radio telemetrie in Bosland (Limburg). Proefschrift KU Leuven.
- [Evens, R. 2022](#). Het foeragegedrag van Nachtzwaluwen. Presentatie Sovon-dag.
- [Evens, R. et al. 2012](#). De Nachtzwaluw doorgelicht. Natuur.focus 11(3): 119-120.
- [Evens, R. et al. 2018a](#). Proximity of breeding and foraging areas affects foraging effort of a crepuscular, insectivorous bird. Scientific Reports 3008.
- [Evens, R. et al. 2018b](#). Nachtzwaluwen in Limburg: graslandfanaten en langeafstandstrekkingers. Natuur.oriolus 84(2): 37-43.
- Glutz von Blotzheim, U.N. & K.M. Bauer 1980. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band 9. Akad. Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.
- [Heijnen, T. 1991](#). Broedvogelinventarisatie Groote Heide en heiderestanten Leenderbos 1987 t/m 1990. VWG De Kempen.
- [Heijnen, T. 1994](#). Inventarisaties van Nachtzwaluwen in het Leenderbos e.o. tot en met 1993. Blauwe Klauwier 19(2-3): 1-11.
- [Hermans, H. 1994 t/m 2000](#). Meerdere artikelen over Nachtzwaluwinventarisaties in het Leenderbos en op de Groote Heide in 1994-1999. Blauwe Klauwier jaargangen 20-26.
- Horst, M. 2011. Leenderbos & Groote Heide: inrichtingsplan. Strootman Landschaps-architecten. Zie ook [hier](#).
- Horst, M. & T. Spek 2011. Het Leenderbos en de Groote Heide. Ontginningsbossen bovenop een eeuwenoud cultuurlandschap. In Brabant 2011(6): 34-55.
- [Kleunen, A. van et al. 2005](#). Soortenbeschermingsplan Nachtzwaluw Noord-Brabant. Provincie Noord-Brabant & Sovon.
- [Kleunen, A. van et al. 2007](#). Jaar van de Nachtzwaluw 2007. Sovon.
- [Kleunen, A. van et al. 2012](#). Ecologische monitoring van de Nachtzwaluw in Noord-Brabant in 2008-2010. Sovon.
- [Sierdsema, H. & M. Sloendregt 2023](#). Resultaten Nachtzwaluw telling Leenderbos en Groote Heide 2022. Blauwe Klauwier 49(1): 42-45.
- [Sloendregt, M. 2006 en later](#). Meerdere artikelen en rapporten over Nachtzwaluw inventarisaties in het Leenderbos en op de Groote Heide. VWG De Kempen.
- [Sloendregt, M. & P. v.d. Krieken 2004](#). Nachtzwaluw inventarisatie Leenderbos 2004. VWG De Kempen.
- [Sloendregt, M. & P. v.d. Krieken 2005](#). Nachtzwaluw inventarisatie Leenderbos 2005. VWG De Kempen.
- Vergeer, J.-W. et al. 2016. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: BMP & kolonievogels. Sovon.
- [Vergeer, J.-W. et al. 2023](#). Handleiding Sovon Broedvogelmonitoring: BMP & kolonievogels. Sovon.
- [Wouters, P. & J.-W. Vergeer 2010](#). Broedvogels van Boswachterij Leende en omgeving in 2009. Sovon.
- [Zomer, P. 2000](#). De inventarisatie van het Leenderbos op Nachtzwaluwen in 2000. Blauwe Klauwier jaargangen 26(4): 12-14.
- [Zomer, P. 2002](#). Nachtzwaluwen in het Leenderbos en de Groote Heide in 2002. Blauwe Klauwier jaargangen 28(1): 18-21.
- [Zomer, P. 2003](#). Nachtzwaluwen in het Leenderbos 2003. Blauwe Klauwier jaargangen 30(1): 16-19.

Kraanvogels bij Lac du Der Chantecoq (Henk Sierdsema)

Janine Hendriks

Het is november, we zijn een half jaar samen en *mon amour* nodigt me uit. We gaan naar het Lac du Der kraanvogels kijken. Ik hoor Lac du Der en denk: *La douce France! Romantique!* Het land van verse croissants, goeie wijn, lekker eten, glooiende landschappen en vanwege de streek: champagne! Ik koop een warme winterjas, zoek vergeten thermokleding op en in een tweedehandswinkel vind ik een heerlijk warme trui van kasjmier. Wat kan me gebeuren?

We steken de Franse grens over en bij de eerste de beste gelegenheid haal ik meteen heerlijke croissants. Nergens smaken ze zo lekker als in Frankrijk, om dezelfde reden dat cappuccino nu eenmaal beter smaakt op een zonnig Italiaans terras. De vakantie begint goed.

Entre chien et loup komen we bij de bestemming aan. We gaan niet eerst naar onze logies om alles te installeren en dan rond te kijken, *mais non*, we rijden eerst naar het meer om de kraanvogels te zien binnenkomen voor de koude nacht. Het is

aardedonker als we via D-wegen bij onze bestemming aankomen in Saint-Dizier. "Tja", zegt mijn vogelvriend, "het is jammer dat we van deze plaats niets zullen zien" en ik denk dat ik het verkeerd begrepen moet hebben.

We eten een opgewarmde bonenschotel uit een pak van de Lidl vergezeld van - en ik vind dit hilarisch en godslasterlijk tegelijk - een flesje Chileense witte wijn. Maar ik zeg niks, want *mon amour* wast af, ruimt op en ik hoef niets te doen. Daarna gaat het licht in huis en bij hem vrijwel meteen uit. *Mon chéri* (niet verwarren met de bonbons) gaat ongeveer met *les poules* op stok en ik kan niet anders dan volgen, knus op de *lits-jumeaux* zonder verdere Franse romantiek.

Lits-jumeaux sans romantisme (Henk Sierdsema).

De volgende ochtend gaat op een ongoddelijk uur de wekker af. Gelukkig krijg ik eerst nog verse, warme koffie (anders ben ik niet te genieten en oploskoffie telt niet als koffie, dus mijn vriend kiest eieren voor zijn geld).

Selfie bij Lac du Der Chantecoq.

In het donker, bij vriestemperaturen, rijden we naar het meer en het spektakel is ook bij zonsopgang *magnifique*.

Een lucht vol lifers (Henk Sierdsema).

Eglise Sainte-Croix-en-son-Exaltation (Henk Sierdsema).

De kraanvogels zijn een lifer voor mij. Wat zijn ze groot! Tienduizenden vogels zover als het oog, de verrekijker en de telescoop reiken. *Oui, oui*, ik weet dat jullie ogen nu vochtig worden bij de herinnering. Wie denkt er dan aan kou? Jullie niet! Ik ben er zeker van.

Overdag rijden we rond. We installeren ons op heuvels, langs wegen en weilanden, zolang er maar kraanvogels zijn. Clubjes kraanvogels draaien in een bel rond en overleggen welke kant ze op willen vliegen. Er wordt wat af getrompetterd.

's Avonds herhaalt zich het scenario van de vorige avond en daarna volgt eenzelfde ochtend. Het is niet gelogen: we hebben overnacht in een plaats die ik nooit bij daglicht zou zien. Er is nog iets wat ik niet heb gezien: champagne.

Binnenkort gaan we terug. Wat denken jullie? Zal ik deze keer champagne scoren? De oplossing vinden jullie in de volgende Blauwe Klauwier.

Meilleur voeux pour le nouvel an! Bisou, Janine. ■

*Jap Smits, voormalig boswachter ecologie bij Staatsbosbeheer,
tijdens de Klapekstertelling, 4 januari 2025 (Menno Slaats)*

Drukbezochte 36^e Klapekstertelling op de Strabrechtse Heide

Harold Bierens

Kwam het door ons geslaagde jubileumfeest of waren het de droge omstandigheden na wat regenachtige weken, er werd i.i.g. enthousiast aangemeld voor de 36e editie van onze eerste telling in het nieuwe jaar, op 4 januari 2025. Daardoor had de organisatie weer aardig wat voeten in de aarde. Dit jaar was de medewerking van Staatsbosbeheer op tijd geregeld, alle vaste tellers waren benaderd en bevestigd. Maar tot een dag van tevoren meldde mensen zich aan, waarbij het niet helpt dat er verschillende vertrekpunten zijn en niet iedereen op dezelfde tijd start op de parkeerplek.

Klapekster op het Kranenveld, 24 november 2024 (Maarten-Jan van den Braak).

Maar het kwam goed, met maar liefst 27 deelnemers werd er geteld, een evenaring van het record uit 2020 en meer dan 2x zoveel als in koude winters of het Covidjaar. Toch was het ook geen superweer, het zwakke winterzonnetje brak nauwelijks door de nevelige lucht en met 3°C en een zwakke zuidenwind vond ik het zelf best koud. Of eigenlijk moet ik concluderen dat vogels kijken in de winter de verkeerde hobby is. Fietsen, wandelen, hardlopen in korte broek is allemaal geen probleem. Steeds stilstaan en alles afturen met de handschoen uit om de telescoop te bedienen, dat is de verkeerde combinatie. Vingertoppen die pas rond een mok soep weer warm worden. Of moeten we allemaal aan de elektrisch verwarmde handschoenen? Mezelf meteen verbazend dat ik dit ooit zou zeggen.

Maar goed, het zicht was prima, nog steeds hoge waterstanden in alle vennen en laagtes maar geen onbegaanbare paden zoals vorig jaar. Met Toine fiets ik route A, om het Beuven en Starven heen. Heel geschikt qua landschap, maar hier laat de Klapekster zich al enkele jaren niet meer zien. De scherpte is er wel, we horen en zien Grote Bonte Spechten, Roodborsttapuit en Torenavalken ver weg in boomtoppen. Ook Buizerds hangen er verschillende rond en echt mooi is

de jonge man Blauwe Kiekendief die we bij het Starven oppikken en de hele route steeds tegenkomen. Grote Zilvers, Rietgors, enkele Kneutjes, een roepende Zwarte Specht vanuit het bos.

Allemaal leuk, maar de Klapekster komt zometeen pas. Uiteraard een stop bij het Beuven, hier is een heel nieuw zandpad aangelegd om de kijkhut droog te bereiken wat op het einde nog moeite kost. Tussen vele Kuif- en Tafeleenden vind ik zo snel geen Brilduiker. We gaan door, maar aangekomen bij de noordwesthoek van het Beuven en samenkomst van twee routes nog steeds geen Klapekster.

Tijdens de telling van route B, 4 januari 2025 (TH).

We blijven lang zoeken, genieten van de langs vliegende Blauwe Kiek maar de 'Klap' blijft uit. Als even later team B aansluit blijken zij ook nog niets gezien te hebben. Daar ga je dan met je Klapekstergarantie. Paul, Pieter, Tom en Anneloes lopen nog een stukje door, wij draaien om en fietsen terug naar de auto om naar de erwtensoep te rijden.

Daar aangekomen is het al volle bak maar moet er nog een groot deel aankomen. Esther is goed bezig met twee grote pannen maar ze zijn al ver leeg. Een tweede ronde zit er niet in. Vervelender is het voor de drie laatste tellers die misgrijpen. Zeker als het je eerste kennismaking is met een telling. Dat overkomt nieuwe leden Ingrid en Eric. Excuses stillen de honger niet, ze gaan er snel vandoor. Gelukkig niet voorgoed. Een goede les voor de volgende keer. Meer inkopen, maar misschien ook meer communiceren, hoe ver is het, hoe lang duurt een telling. Als je iets al jaren doet is het voor jou vanzelfsprekend maar niet voor iedereen.

Grappig is dan nog te vermelden dat (alweer) bijna niemand soep had gekregen. Albert nam onze inductiekookplaten mee en Esther de soep en pannen. Deze bleken echter niet geschikt voor inductie. Gelukkig kon boswachter Bjorn helpen met twee pannen die daar toevallig nog stonden. Bjorn en SBB bedankt voor de hulp en gastvrijheid

en alle tellers bedankt voor de enthousiaste deelname.

Bij het Grafven , 4 januari 2025 (TH).

De methode, gaan we moderniseren?

De methode is al 36 jaar dezelfde, vanaf de rand van de heide lopen we via acht routes naar een centraal punt op de heide om zo een beeld te krijgen van het totaal aantal overwinterende Klapeksters. Iedereen start om 10:30u bij het beginpunt van zijn/haar route. Klapeksters die worden gezien, worden op een kaart ingetekend met tijdstip erbij. Ook eventuele verplaatsingen worden genoteerd op de kaart. Bij terugkomst in de werkschuur worden alle waarnemingen op een verzamelkaart gezet en geclusterd. We hebben zelf de regel gesteld dat als er een vermoeden is dat het om dezelfde vogel gaat (tijd, afstand), deze als één individu op de totaalkaart komt. Het totaal geeft altijd het minimum aantal overwinteraars aan.

Zowel Paul als Bjorn hadden geen kaartje bij zich maar de waargenomen vogel meteen ingevoerd op waarneming.nl. Slim, zo is de waarneming meteen geregistreerd. Waarom deden we dat niet eerder was de conclusie. We kunnen zelf van de Strabrecht een telgebied maken in Avimap waarop iedereen zijn Klapekster kan intekenen. Plannen voor volgend jaar. Efficiënt, maar gaat het ten koste van de charme van de telling? Samen gebogen over de kaart bepalen hoeveel er nu daadwerkelijk gezien zijn? We gaan het meemaken in 2026.

Klapekster op het Kranenveld, 21 november 2022 (Toon van Kessel).

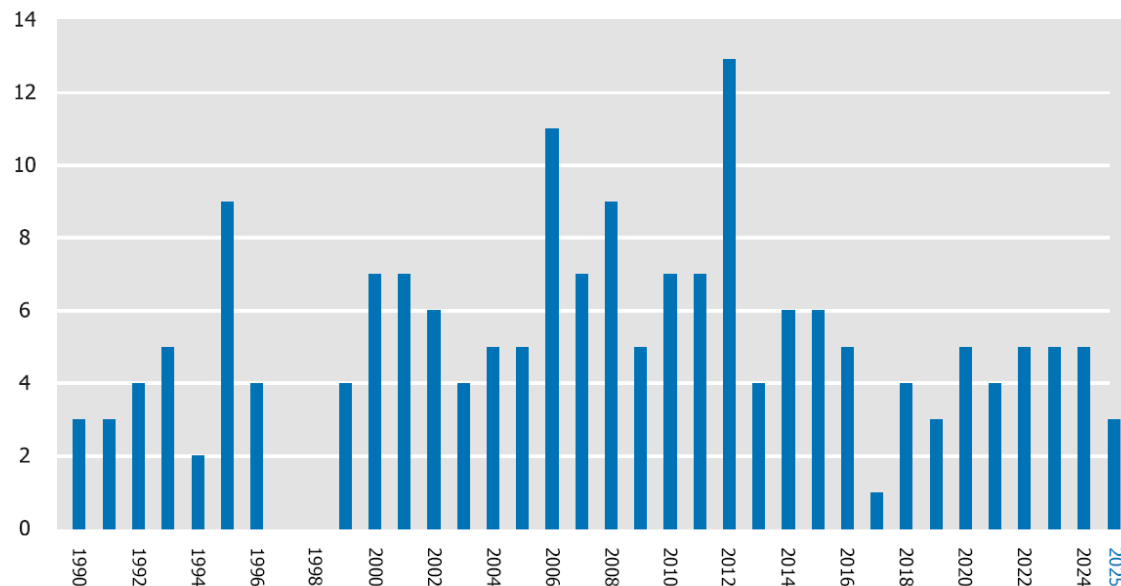
Resultaat

Dit jaar zijn er 'slechts' drie verschillende Klapeksters waargenomen, duidelijk minder dan de vijf van de jaren ervoor. Er werd her en der meteen gespeculeerd: nog niet koud

Waarnemingen van Klapekster op 4 januari 2025 met clustering, resulterend in 3 exemplaren. Op de kaart is ook een losse waarneming uit waarneming.nl verwerkt.

Aantal Klapeksters tijdens de simultaantellingen in januari in de periode 1990-2025.

genoeg in het hoge noorden, te weinig voedsel op de hei. Mijn mening is dat we daar weinig over kunnen zeggen. Met 36 jaar hebben we een lange reeks en lange reeksen zijn altijd waardevol. Duidelijk is dat er twee decennia geleden wel echt meer gezien werden. Piekjaren met, 9, 11 of zelfs 13 exemplaren. Met oude meteorologische gegevens ernaast is daar misschien ook wel een verklaring voor te vinden.

Maar een dipje ten opzichte van de voorgaande edities zegt niet zoveel. Zaten ze er wel maar zagen we ze niet. In de hoek ten noordwesten van het Beuven, al jaren een vaste stek, miste ik de vogel en het team van Paul (route B) merkte het beest pas op de terugweg op. Na kort opvliegen dook de vogel ook gelijk weer naar de grond. Onze telling wordt bepaald door een datum, de eerste zaterdag in het nieuwe jaar, en niet door gunstige omstandigheden waardoor mist, kou en neerslag ook een rol kunnen spelen.

Onze telling geldt als 'officieel', hoorde ik van Bjorn Alards, maar de KNNV en IVN (dezelfde tellers in dit geval begreep ik) kwamen in december uit op een totaal van 4 Klapeksters. Die 4^e hebben wij mogelijk gemist. Ik zie deze telling dan ook niet zozeer als een serieus onderzoek maar meer als een gezellige nieuwjaarsreceptie. En dat lijkt mij ook een prima reden om deze traditie nog lang voort te zetten. ■

Lage Heide tussen Dommelen en Valkenswaard, 24 april 2018 (Jan Kolsters)

Chris Sandkuijl

Onze vogelwerkgroep bestaat dit jaar een halve eeuw. Door de vele activiteiten hebben we een schat aan informatie opgebouwd en veel kennis gedeeld met andere partijen. In deze serie gaan we met hen in gesprek. Zij delen hun ervaringen en blikken met ons terug op 50 jaar VWG de Kempen. Dit keer gaan we in gesprek met enkele medewerkers van [Bosgroep Zuid Nederland](#), namelijk Pieter Cox, Jan Rots en Willem Aarts van regio de Kempen.

Hoe kijkt de Bosgroep naar de VWG?

Wat altijd opvalt is de passie en betrokkenheid van VWG-leden. Willem benoemt ook de professionele insteek van inventarisaties en monitoring van (broed-) vogels. De rapporten zijn van goede kwaliteit en dat maakt dat de Bosgroep op de inhoud kan vertrouwen en de gegevens kan meenemen in (natuurinrichtings)projecten.

Wat zijn je ervaringen met de VWG?

In ons rayon De Kempen komen we de VWG regelmatig tegen. Ook vallen de mooie initiatieven op die er zijn zoals het akkervogelproject, de monitoring van

mezenkasten en ook de monitoring bij natuurontwikkelingsprojecten. Dit is volgens Pieter zeker van meerwaarde en levert daarenboven ook mooie inzichten op. Top!

Het werkgebied van Bosgroep Zuid Nederland.

Wat heeft de VWG voor je betekend?

“Persoonlijk denk ik aan de inventarisaties en ook de adviezen van de VWG die voor het gebied Lage Heide in Valkenswaard zijn opgesteld en ook opgevolgd”, aldus Pieter. Er werden houtsingels aangelegd, overhoekjes beplant en landbouwgrond werd omgevormd naar kruidenrijke akkers, wat goed uit bleek te pakken voor o.a. struweelvogels.

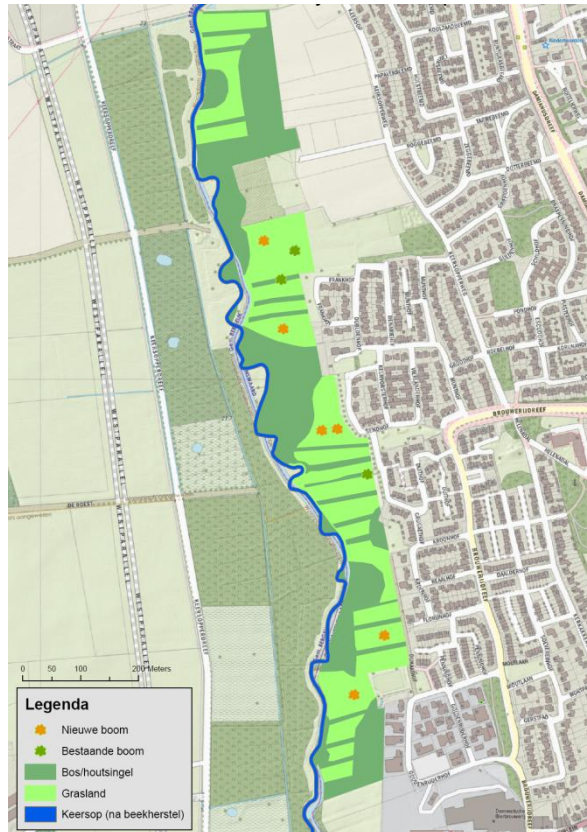

Lage Heide, eind mei 2017 (Pieter Wouters).

Luchtfoto van de Lage Heide.

Vervolgens is dit gedachtegoed doorgetrokken naar het Keersopdal. In dit gebied werd landbouwgrond omgezet naar natuur. Dit project is recent afgerond door de Bosgroep. Ook werden er, naar aanleiding van een advies van de VWG, enkele kleine percelen omgevormd voor akkervogels.

Eindbeeld [project Keersop](#) ten westen van Dommelen.

“Ik herinner me nog dat de VWG broedvogels inventariseerde in Vessem”, aldus Willem. “Doordat ik zag wat de VWG daarvoor allemaal doet raakte ikzelf ook een

beetje ‘besmet’. Normaal ben ik vooral bezig met bosbouw... maar toen is bij mij vanzelf ook passie ontstaan voor vogels.”

Pieter merkt ook nog op dat hij met enkele leden van de VWG naar Georgië is geweest. De trek van de Wespddieven te hebben gezien beschouwt hij nog altijd als een hoogtepunt, en de leuke contacten met de leden natuurlijk ook.

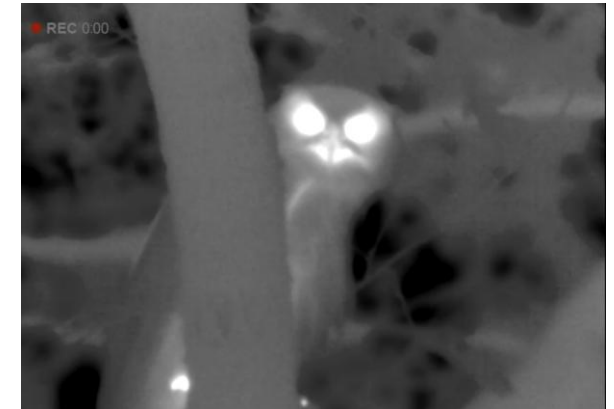

Pieter Cox (rechts) met enkele VWG-leden op telpost Sakhalvasho in Georgië, 2 september 2013 (TH).

Wat heeft de Bosgroep gedaan met de inspanningen van de VWG?

De inzichten die de VWG aanlevert vertalen wij naar de uitvoeringspraktijk. Soms worden die inzichten subtiel vertaald (bijvoorbeeld struweel aanplanten i.p.v. bos) en soms worden de adviezen meegenomen in grote gebaren (bijvoorbeeld bij de omzetting van landbouwgrond naar natuur).

Data van de VWG worden volgens Jan betrokken bij het bosbeheer, bijvoorbeeld om roofvogelhorsten te ontzien of om rekening te houden met de aanwezigheid van de Oehoe.

Oehoe ten zuiden van Bladel, 30 november 2020 (Jan Rots, warmtebeeldcamera).

Hoe zie je de samenwerking met de VWG in de komende jaren?

De Bosgroep hoopt de fijne samenwerking ook in de komende jaren voort te zetten. Er is grote waardering voor het vele werk van de VWG. De Bosgroep voert regelmatig grote ontwikkelprojecten uit. Betrokkenheid van vrijwilligers is zeer welkom, om bijvoorbeeld aan de hand van specifieke faunadata gaatjes te dichten. “De VWG is een club waar op hoog niveau naar vogels wordt gekeken en dat beschouwen wij als zeer waardevol”, aldus Pieter, Jan en Willem. ■

Grote Zilverreigers op de Landschotse Heide, 26 augustus 2024 (Tom Heijnen)

Reigers in de natte zomer en nazomer van 2024

Tom Heijnen

In de winter van 2023/24 en het voorjaar van 2024 was het ongelooflijk nat. De vele regen zorgde voor ongekend veel water in de laagtes van ons landschap: buiten de oevers getreden beken, kletsnatte bospercelen, ondergelopen graslanden en akkers, boordevolle heidevennen etc. In Blauwe Klauwier 50(3) is dat met een [fotoreportage](#) in beeld gebracht. Hoewel de waterstand daalde bleef het in de zomer en nazomer naar verhouding nog steeds erg nat. Daardoor waren er veel foerageermogelijkheden voor reigers en die werden dan ook in opvallende aantallen gezien. Hieronder een impressie aan de hand van de vele waarnemingen die zijn ingevoerd op [waarneming.nl](#) in de periode 1 juni t/m 30 september.

Blauwe Reiger

De Blauwe Reiger is in dit overzicht een buitenbeentje omdat er geen opvallende concentraties werden gemeld. Er waren, buiten de broedgebieden, maar enkele waarnemingen van meer dan 10 (max. 16), aanzienlijk minder dan topaantallen die in periodes met flinke droogte gezien kunnen worden.

Purperreiger

Het was een uitzonderlijk goed jaar voor Purperreigers. De eerste vogels vanaf 1 juni werden opgemerkt op 19 juni (Ringselvennen), 13 juli (onv. Diessens Broek), 26 juli (onv. Gastelse Heide) en 31 juli (onv. Landschotse Heide).

Purperreiger op de Gastelse Heide, 26 juli 2024 (Bjorn Alards).

In de periode augustus t/m half september was het bijna dagelijks raak (zie tabel op de volgende pagina). Vooral op de Landschotse Heide waren er veel waarnemingen van pleisterende vogels, waaronder gegereld 2 ex. Vanaf half september werden Purperreigers alleen gezien bij het Soerendonks Goor (24 t/m 29 september) en Wellenseind (25 september overvliegend).

Purperreiger op de Landschotse Heide, 17 augustus 2024 (Ron Schipper).

Purperreiger op de Landschotse Heide, 9 augustus 2024 (Peter Simon).

Waarnemingen van Purperreigers in de periode 26 juli t/m 12 september 2024. Tussen haakjes staan overvliegende vogels.

Gebied	Juli						Augustus																															September																						
	26	27	28	29	30	31	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12											
Groote Heide/Soe.Goor	1																			1	1									1		1																												
Landschotse Heide						1						1		2	2		2	2	1	2				2	1	1	2	1				1		1								1									1									
Spinsterberg							1																																																					
Ringselv. & Loozerheide												(1)																																																
Klotputten Eindhoven													(1)																																															
Visvijvers Valkenswaard																1	1																																											
Brandevoort Helmond																			1																																									
Beleven Reusel																				2	1	1		1																																				
Patersgronden																																																												
Strabrechtse Heide																																																												
Achtereinds Laag																																																												

Grote Zilverreiger

Tegenwoordig kunnen Grote Zilvers in een groot deel van de Kempen worden aangetroffen. Op slaappleaatsen komen soms grote aantallen (tot 70 ex) bijeen, maar overdag komen concentraties van 20 vogels zelden voor.

Grote Zilverreigers op de Landschotse Heide, 26 augustus 2024 (TH).

Uitzonderlijk was dit jaar de situatie op de kletsnatte Landschotse Heide. Na de eerste week van juli werden voor het eerst meer dan 20 ex gezien, op 22 juli kwam de teller uit op 76, op 4 augustus werden er 60 geteld, twee dagen later 70 en het record was minstens 94 Grote Zilvers op 10 augustus. Daarna namen de aantallen af, met 50 op 14 augustus, 41 een dag later, 40 op 18 en 21 augustus, 45 op 26 augustus en 34 op 29 augustus. Nadien kwamen de aantallen niet meer boven de 20 uit en vaak zelfs niet boven de 10. Opgemerkt moet worden dat er meer Grote Zilverreigers aanwezig geweest kunnen zijn dan geteld, omdat een deel van de Landschotse Heide niet vanaf de paden te overzien is. De enige andere meldingen van meer dan 20 Grote Zilverreigers kwamen van de Strabrechtse Heide: 25 ex op 9 juni, ca 30 ex

op 3 augustus, ca 21 ex op 16 augustus en 43 ex op 30 augustus.

Kleine Zilverreiger

Deze soort wordt de laatste jaren steeds vaker in de Kempen gezien, met als voorlopig hoogtepunt 2024. Nadat in april,

Kleine Zilverreigers in het Achtereinds Laag, 13 september 2024 (TH).

Waarnemingen van Kleine Zilverreigers (maximum per 5 dagen) in de periode 1 juni t/m 30 september 2024. Tussen haakjes staan overvliegende vogels.

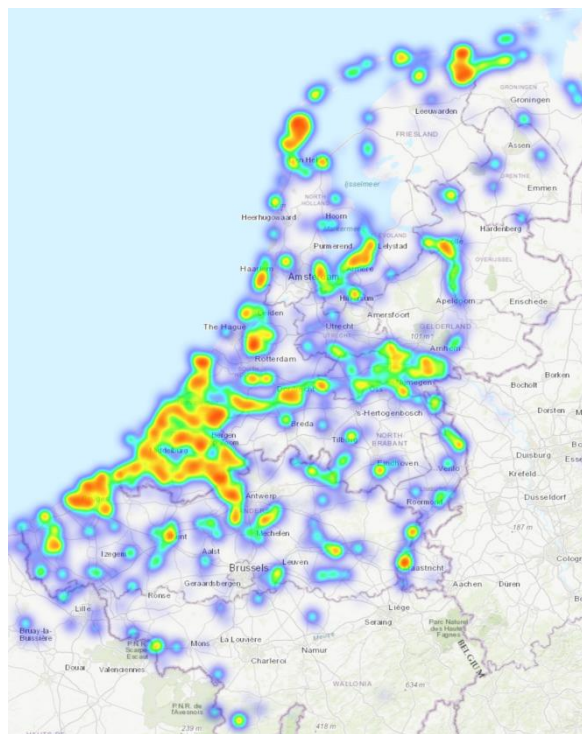
	Juni						Juli						Augustus						September						
	1-5	6-10	11-15	16-20	21-25	25-30	1-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-31	1-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-31	1-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-31	
Diessens Broek	1																								
Landschotse Heide			4	3				3	1		1				1						1				
Strabrechtse Heide										1	2		1												
Achtereinds Laag											2		2	3	4	6	6	3	3	3	3	2	2	2	
Gijzenrooi														1											
Hasselsvennen														1											
Plateaux														1											
Neterselse Heide																	1				1	1	1		
Beleven Reusel																					1	3	1	2	
Visvijvers Valkenswaard																					1				
Patersgronden																					(1)				
Grootgoor-Vlasroot																								1	

mei en de eerste helft van juni enkele vogels werden gezien, waren de waarnemingen vanaf medio juni talrijker.

Kleine Zilverreiger met Rietvoorn op het Beleven, 15 september 2024 (TH).

De soort is inmiddels in grote delen van Nederland een normale verschijning geworden, al ligt het zwaartepunt nog altijd in de Zeeuwse delta.

Kleine Zilverreiger: heatmap van waarnemingen van 1 juni t/m 30 september 2024 (bron: [Observation.org](https://www.observation.org)).

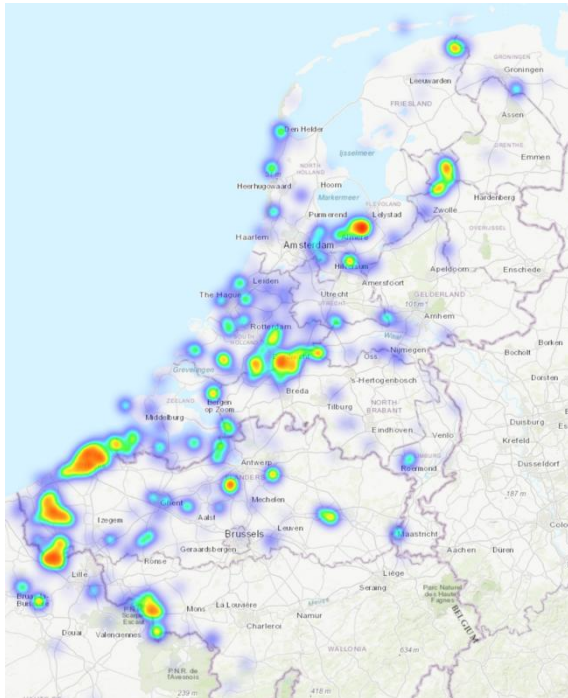
Koereiger

Deze soort is niet gebonden aan natte omstandigheden, maar voor de volledigheid van de *Ardea* en *Egretta* reigers volgen hier de waarnemingen. In de zomer en nazomer van 2024 werden Koereigers gemeld bij Wintelre (4 juni), onder Valkenswaard (7 juni) en op de Landschotse Heide (22 juni).

Koereiger ten zuiden van Valkenswaard, 7 juni 2024 (Frank van Daal).

Na incidentele meldingen in 1979, 1985, 2002, 2011 en 2014 t/m 2016 werden er vanaf 2018 ieder jaar Koereigers gezien, al ging het om hooguit enkele gevallen per jaar. Meestal betrof het eenling, maar soms werden er meerdere bijeen gezien met een maximum van 5 vogels op 16 en 17 april 2016 (Beuven) en 7 vogels op 11 april 2022 (Beuven) en 12 april 2022 (Beuven)

Koereiger: heatmap van waarnemingen van 1 juni t/m 30 september 2024 (bron: [Observation.org](https://www.observation.org)).

Ook Koereigers beginnen een normale verschijning in Nederland te worden, al is het voorkomen op de zandgronden beperkt. Het zwartepunt is te vinden in en rond de

Biesbosch, de Oostvaardersplassen en het plasseengebied tussen Steenwijk en Zwartsluis. Over de grens zijn in westelijk België eveneens grote clusters van waarnemingen te vinden. ■

Koereiger westelijk van Waalre, 30 januari 2024 (TH).

Esther van Daal

Op het moment dat ik dit schrijf is het eind december en 2025 komt al voorzichtig in beeld. Zoals gewoonlijk is deze periode, zo aan van het jaar, voor mij altijd een vast moment van reflectie. Een moment ook waar ik naar uitkijk; wat ging er goed dit jaar en wat kan beter? Maar ook: waar wil ik het komende jaar naartoe werken en wat wil ik anders gaan doen? Die vragen gelden op meerdere vlakken natuurlijk maar laat ik me hier beperken tot de natuur en dan met name tot vogels.

Als ik 2024 even snel de revue laat passeren dan moet ik eerlijk bekennen dat ik daar op vogelgebied niet vrolijk van word. Hoewel, laat ik dat gelijk maar nuanceren want op pad gaan in de natuur maakt me altijd vrolijk! Ik kan nog zo'n rottige of vermoeiende dag achter de rug hebben, zodra ik ergens de natuur in loop valt er meteen een hoop van me af; heerlijk! Dus misschien moet ik het anders verwoorden: ik heb wél genoten maar een stuk minder vaak dan ik had gewild.

*Wespendief boven het Leenderbos, 14 juli 2024
(Esther van Daal).*

Daarvoor zijn diverse redenen aan te wijzen: ten eerste het feit dat ik twee banen had en vaak een meer dan 40-urige werkweek had. Niet heel bevorderlijk als je graag veel op pad wilt. Ten tweede mijn gezondheid, niks ernstigs gelukkig maar af en toe moet ik gewoon wat gas terug nemen. En ten derde het verdrietige feit dat mijn broer (53) dit jaar plotseling overleed als gevolg van een acute hartstilstand. Al die dingen bij elkaar opgeteld zorgden er voor dat ik een beetje uit balans raakte en ik veel minder op pad ben geweest terwijl ik dat eigenlijk juist heel hard nodig had. Want het is absoluut waar

wat ze zeggen: in de natuur zijn doet een mens goed, je voelt je gelijk sterker en veerkrachtiger.

Maar voordat ik hier voor sommigen te filosofisch word: ik ben zo verstandig geweest om één baan op te zeggen waardoor ik nu nog maar drie dagen per week werk en dus meer tijd overhoud voor de dingen waar ik blij van word. Ik ben dan ook van plan om in 2025 veel meer op pad te gaan en ook eens vaker andere gebiedjes en biotopen te bezoeken teneinde meer soorten en een langere jaarlijst te vergaren. Ik ben zéker geen twitcher maar het wordt wel eens tijd voor wat meer reuring in mijn soortenlijst, hoewel geen doel *an sich*.

Verder ga ik binnenkort een midwinter-telling doen, heb ik me ingeschreven voor de Sovon broedvogelcursus én heb ik voor het eerst zelf een gebiedje geclaimd voor een BMP-telling, hoewel ik dat nog wel heel spannend vind. Maar ach, je moet ergens beginnen. Plannen genoeg dus en ik heb heel veel zin in het nieuwe vogeljaar. Je gaat me vast en zeker een keer ergens tegenkomen in het veld! ■

Coördinatorenoverleg uilenbescherming Noord-Brabant, 18 december 2024 (Mark Sloendregt)

Mark's uilenwijsheid

Mark Sloendregt

Uilenbescherming en uilen kunnen rekenen op brede belangstelling bij het publiek en op de steun van vele vrijwilligers. Voor soorten als Kerkuil, Steenuil en Oehoe bestaan zelfs landelijke uilenwerkgroepen. Onze vogelwerkgroep is in 1979 begonnen met het plaatsen van kasten voor Kerkuilen. Om uilen te beschermen is monitoring en onderzoek belangrijk. Naast het controleren en onderhouden van kasten ben ik mij gaan verdiepen in de ecologie van uilen en de Kerkuil in het bijzonder. De stukjes die ik in deze rubriek publiceer zijn daar een voortvloeijsel van.

Brabantse uilenbeschermers op pad in het werkgebied van Gerard Panken

Van de 576 vrijwillige uilenbeschermers van Brabants Landschap werd Gerard Panken uit Bladel gekozen als [uilenbeschermers van het jaar 2024](#). De traditie wil dat de Coördinatorenagendag wordt gehouden in het werkgebied van de vrijwilliger van het jaar. Die dag werd dit jaar samengesteld door Gerard Panken, groepsleden van UWG Bladel en

Coördinatiepunt Landschapsbeheer van Brabants Landschap. Presentaties, excursies en lekker eten vormden het programma. Kortom, het nuttige werd met het aangename verenigd.

Op zaterdag 19 oktober werden we ontvangen in Zorgboerderij de Beverdijcken in Bladel. Gerard Panken en Henri Craens openden de dag met een presentatie over de activiteiten van hun uilenwerkgroep in hun 10-jarig bestaan, met de nadruk op het beschermingswerk in relatie tot ruimtelijke ontwikkelingen in het leefgebied van uilen. Wethouder Davy Jansen – Maatschappelijke Zaken - kreeg aansluitend het woord en benadrukte het belang van goede samenwerking tussen uilenbeschermers en gemeente. Er zullen de komende jaren meer woningen worden gebouwd om iedereen te kunnen huisvesten zoals het woonproject de Lange Trekken in Bladel. Er moest hiervoor een [natuurcompensatiegebied](#) worden ingericht om de populatie steenuilen te kunnen behouden. Later die ochtend werd een excursie geleid door Jos Mijs - beheerder Cultuurtechniek Bladel - naar dit compensatiegebied de Lange Trekken. Hij vertelde ons hoe de Lange Trekken werd vormgegeven en gerealiseerd tussen alle

belanghebbenden met oog voor de natuur en uilen in het bijzonder.

Tot slot gaf Henri ons ook een overdenking mee door een artikel uit de Volkskrant (26 september jl.) van Jean Pierre Geelen aan ons voor te leggen. Mag je een half miljoen Gestreepte Bosuilen afschieten om de met uitsterven bedreigde Gevlekte Bosuil in de Verenigde Staten te kunnen behouden?

's Ochtends bestond de keuze uit twee excursies: naast het bezoek aan natuurcompensatie de Lange Trekken konden deelnemers ook naar dorpspark de Groene Long in Bladel. Lucien Panken vertelde ons daar alles over dit burgerinitiatief. Het dorpspark is een initiatief van het Pius X-College, tuinderij het Groene Goud, Vrienden van de Kinderboerderij en omwonenden, ondergebracht in de stichting de Groene Long. Educatie, ecologie en duurzaamheid zijn de belangrijke thema's van dit maatschappelijk initiatief dat door de gemeente wordt gedragen.

Lucien Panken - bevoegd bestuurssecretaris van de stichting de Groene Long - wist dit als geen ander te verwoorden. Voor mij en

menig ander uilenbeschermer waren er veel overeenkomsten tussen de stichting de Groene Long en het uilenbeschermingswerk als het gaat om voorlichting, betrokkenheid en natuurbehoud.

In het dorpspark ontmoetten we Dirk van de Voort en Femmes van Limpt van [ecologische tuinderij Het Groene Goud](#). Ze vertelden enthousiast over de verse oogst van groenten en bloemen. De biologische teelt van gewassen is een voorwaarde om te zorgen voor een gezonde bodem en natuurlijke kringloop. Het officiële EKO-keurmerk mag er dan nog niet zijn, maar de landbouw is volledig biologisch met oog voor biodiversiteit.

Aan het einde van de rondleiding op het dorpspark zagen we nog een klucht patrijzen bij de dierenweides. Van de eens zo algemene Patrijs is er nu nog maar een schijntje van de populatie van rond 1980. Het project [Partridge](#), waar ook Brabants Landschap aan deelneemt, moet inzicht geven in de oorzaken van deze achteruitgang alsmede maatregelen tot behoud van deze typische en schaars geworden akkervogel.

Voor de lunch werd weer samengekomen in zorgboerderij de Beverdijcken. Om 14:00 uur stond een gezamenlijke wandeling over [Landgoed Ten Vorsel](#) gepland. Jan Rodts (Bosgroep Zuid-Nederland) wachtte ons daar

op. Hij is projectleider Bosbeheer voor Bosgroep regio de Kempen en tevens woonachtig op het Landgoed Ten Vorsel. Naast Jan Rodts gaf ook Jan Roymans (senior projectleider bij RAAP Archeologie) uitleg over de cultuurhistorie van het landgoed en de vorming van het landschap door de jaren heen.

Jan Roymans vertelt (MS).

Landgoed Ten Vorsel heeft een rijke historie als buurtschap, omgeven door weilanden en akkers. Het landgoed is eigendom van de Maatschappij van Welstand, een organisatie die in de vorige eeuw protestanten aan werk en huisvesting hielp op het landgoed en tegenwoordig ideële instanties steunt. Het landgoed is ook bekend van de [Heksenboom](#) die in 2019 'Boom van het jaar' werd. Zelfs schoolkinderen uit Amsterdam kennen de boom en de legende van Zwarte Kaat. Jaarlijks zijn er vele schoolkampen uit die regio om er vakantie te vieren. Maar naast cultuurhistorie was er uiteraard veel

aandacht voor de natuur en bosbeheer: de broedsuccessen van uilen op het landgoed, de gevolgen van klimaatopwarming en het voorkomen van vleermuizen.

Op het landgoed bevindt zich ook een vleermuiskelder die jaarlijks wordt [gemonitord](#) door Geert Sanders van VWG de Kempen. In de kelder overwinteren tal van vleermuizen die doorgaans in boomholtes en zolders leven. Op het landgoed staan o.a. veel beuken met holtes (oude spechtengaten) die uitermate geschikt zijn als vleermuisverblijf en kraamkamer. Op de vleermuiskelder hebben we tussen de verhalen door een koffielikeurtje met de toepasselijke naam Zwarte Kaat gedronken. De officiële afsluiting vond weer plaats in zorgboerderij de Beverdijcken.

Landgoed Ten Vorsel (MS).

Op zo'n dag worden niet alleen ervaringen uitgewisseld maar het is er vooral ook gezellig. Een feest voor de uilenbeschermer van het jaar, dus nogmaals proficiat Gerard en alle groepsgenoten van de uilenwerkgroep Bladel! ■

Het beeld van 2024

Mijn eerste associatie met het broedseizoen van 2024 is het beeld van deze verregende kerkuil met een kikker als prooi. In het jaar 2016 maakten we ook iets dergelijks mee. Ook toen zorgden de vele regens voor sterfte onder de kuikens, amper vliegvaardige jongen die vroegtijdig de kast verlieten en sterk naar ammoniak riekende kasten.

Daarentegen waren de zomers van de afgelopen vijf jaren juist extreem droog en heet. De vennen en beken in de Kempen stonden toen nagenoeg droog. Hoe anders was dat nu in 2024 met overstromingsvlaktes doordat beken buiten hun oevers traden. Het grondwater stond al lange tijd tot aan het maaiveld. Regen zakte niet meer de grond in en er ontstond [wateroverlast](#) met ondergelopen landerijen en sterfte aan bomen en planten.

Deze weersextremen zijn het gevolg van klimaatopwarming. De [klimaatscenario's](#) laten voor de toekomst een veranderend weerbeeld zien met hogere temperaturen, een stijgende zeespiegel, nattere winters, heviger zomerbuien en kans op drogere zomers.

Kerkuil met kikker, 30 juni 2024 (wildcamera MS).

Langdurige regens hebben in het broedseizoen bij kerkuilen een meetbare impact op de overleving van jongen. Het leidt vaak tot 'uitstelgedrag' bij oudervogels om te gaan jagen. Ze gaan dan bijvoorbeeld later of tussen de buien door jagen. Het kost de uilen namelijk veel moeite om te jagen tijdens regens en dat heeft meerdere oorzaken. Zo heeft dat te maken met hoe prooidieren zich gedragen (lagere aantallen/activiteit) en de hoeveelheid ruis die regen of hele harde wind kan veroorzaken. Met een nat verenpak zijn uilen ook niet meer in staat om geruisloos te jagen. Een stille vlucht helpt ze om prooien

nauwkeurig te lokaliseren en om ze vervolgens van dichtbij te kunnen benaderen en grijpen. Worden de vleugels nat dan ontstaat - ondanks het donzig oppervlak en de franjes aan de veren - een hogere vleugelbelasting en dus meer luchtweerstand en daarmee 'lawaaï'. Langdurige regens en hevige wind kunnen dus leiden tot 'voedselstress'. Om die reden worden de 'nachtactieve' kerkuilen ook weleens overdag waargenomen. Als gevolg van de aanhoudende hevige regenbuien wordt het voor kerkuilen met (grote) broedsels moeilijk om nog aan voldoende prooien te komen. Muizen blijven ondergronds of burchten lopen onder water.

Kerkuilen zijn voedselspecialisten met een menu dat hoofdzakelijk bestaat uit muizen. Dat maakt dat ze kunnen pieken in muizenrijke jaren maar ook erg kwetsbaar worden als deze er niet zijn of moeilijk bereikbaar worden door bijvoorbeeld aanhoudende regens.

De trend van de kerkuilenpopulatie is stijgend maar evengoed grillig, er zijn daljaren en topjaren afgewisseld met opbouwjaren. Het soortbeschermingsplan gaat uit van een beoogde minimale populatie van 2000 broedparen in muizenrijke jaren. Met de kerkuil gaat het goed, zo goed dat ze van de [Rode Lijst](#) is afgevoerd, de soort is uit de gevarenzone. Opgemerkt dat de populatie in daljaren diep

kan zakken, dat waren vooral de jaren 2009, 2013 en 2022.

Uilenbescherming blijft gewoon hard nodig!

Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij 1996) Soortbeschermingsplan kerkuil. Ministerie LNV.

De Kerkuilen in de kerk, ze zijn er nog steeds

Mark Sloendregt, Simone Valkonet & Gerben Helmes

De kerk Johannes den Doper in Veldhoven - in de volksmond ook wel de kerk van Oerle genaamd - kent een rijke historie met Kerkuilen. In 1980 werd hier een kerkuilenkast geplaatst door leden van Vogelwerkgroep de Kempen. Doordat kerkzolders en kerktorens in die tijd werden afgedicht om vogels buiten te houden, moesten kasten worden geplaatst om de populatie Kerkuilen te kunnen behouden. De Kerkuil was toen een schaars geworden broedvogel, mede door gebrek aan nestgelegenheid.

Ver voor de plaatsing van deze kerkuilenkast met nummer 1420 werd op 30 maart 1967 al een adulte Kerkuil geringd, zoals valt op te maken uit het archief van Kerkuilenwerkgroep Nederland. De Kerkuil is hier vrijwel

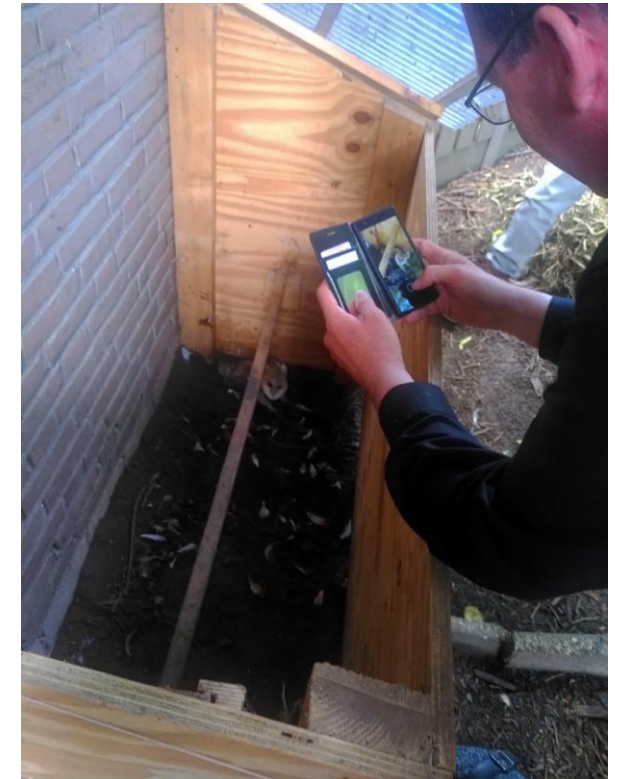
elk jaar broedend aan te treffen en om die reden werd er meermaals een oorkonde uitgereikt.

Toch is de Kerkuil al sinds jaren minder vaak in kerken te vinden, en steeds meer in veldschuren. In de loop der tijd bezochten ook minder gelovigen de kerk van Oerle en de ontkerkelijking was een feit. Op Hemelvaartsdag 2023 werd de laatste dienst gevierd en werd de kerk dat jaar ingericht als fitnessruimte.

Voorafgaand aan de herbestemming werd onze vogelwerkgroep benaderd door het kerkbestuur om afspraken te maken om de uilen hier ongestoord te laten leven. Op deze manier konden de jaarlijkse controles gewoon door blijven gaan en dus stond ook dit jaar de kastcontrole weer gepland voor de eerste week van juni.

Op 31 mei wilden we een afspraak maken voor het bezoek een week later, maar Kapelaan Beekman stuurde ons direct een foto van een gevonden jonge Kerkuil in het kippenhok van zijn pastorietuin naast de kerk. We zijn meteen poolshoogte gaan nemen en de uil zat nog steeds in het nachtverblijf van de kippen. We wilden de uil vervolgens terugzetten in de kerkuilenkast in de kerk, maar in die kast lagen nog slechts twee kadavers en het zag er verlaten uit. Kapelaan Beekman was mee

naar de kerkzolder geweest om de kast te controleren en hij merkte terecht op dat we geen week later hadden moeten komen.

Jonge Kerkuil in het kippenhok, 31 mei 2024 (MS).

Omdat er in de regio geen van dergelijke vroege broedsels bekend waren - met jongen van ± acht weken oud, om dit jong bij te kunnen plaatsen - werd besloten het vogelasiel in te schakelen. Die nacht heeft de Kerkuil nog wel doorgebracht bij de Zoo Veldhoven, met een rat als voedsel, maar de volgende ochtend werd deze onderbracht in 'Vogelopvang Someren'.

Na enkele weken goed te zijn verzorgd in het vogelasiel kon de Kerkuil op 23 juni worden uitgezet. Het inmiddels vliegvaardig jong met ringnummer 5.571.108 werd geplaatst in een kerkuilenkast met enkele prooien op 300 meter afstand van de kerk in Oerle. Een dag later zagen we op de webcam in deze kast dat ze alsnog succesvol uitvloog. Het was voor ons het eerste broedgeval van 2024 en tevens het begin van een reeks kastcontroles.

Het verhaal van de uilen en deze kerk is veelzeggend voor het verloop van het broedseizoen van 2024 en het voorkomen van uilen in kerken. De vele regens hebben duidelijk hun weerslag gehad op het broedsucces van vele Kerkuilen. We troffen dit jaar niet alleen minder broedsels aan, maar ook relatief veel uitval onder de jongen. Bij het openen van de kasten troffen we naast kadavers ook vaker prooiresten van vogels aan, meer dan in andere jaren het geval was. Maar hoewel de kerk Johannes den Doper in Oerle, net zoals vele andere kerken in de Kempen, een nieuwe bestemming heeft gekregen, zijn de Kerkuilen gelukkig na al die jaren nog steeds aanwezig! ■

Kapelaan Beekman met de jonge Kerkuil (Simone Valkonet).

Trektelpost Groote Heide, 17 september 2017 (Wim Deeben)

Het persoonlijke verhaal van Wim Deeben

Robbert van Hiele

De redactie van de Blauwe Klauwier heeft de verschillende onderwerpen waarvan we denken dat die interessant zijn voor onze leden en die te maken hebben met het 50-jarig bestaan onder elkaar verdeeld. Ik kreeg 'persoonlijke verhalen' toegespeeld. Vervolgens heb ik wat mensen benaderd (niet iedereen, ik hoop niet dat iemand zich beledigd voelt; trouwens, je mag uiteraard op eigen initiatief je persoonlijke verhaal insturen). Wim Deeben reageerde door te zeggen dat een stukje prima is maar dat hij zichzelf niet zo'n schrijver vindt. Daarom ben ik bij hem langs gegaan en hebben we anderhalf uur zo'n beetje over van alles en nog wat gepraat. Samen met een soort vogel-levensloop die Wim zelf op papier had gezet, laat dit stukje zien hoe Wim en vogels al heel lang bij elkaar horen.

Wim woont in Meerhoven. Op de 12^e verdieping. Hij en zijn vrouw Toos kijken uit over de oneindigheid. Naar rechts kijkend vanaf het balkon kun je nog net Tilburg zien, recht vooruit is het Oerle en verder. Naar links is Eindhoven. En naar beneden kijkend zie je de waterstukken en bosjes die bij Waterrijk horen. Hij woonde eerst in een

huisje met tuin en natuurlijk vogels. Over verhuizen dacht hij niet. Maar nu hij hier woont blijkt er ook zo hoog in een flat genoeg te zien te zijn. Zeker als je permanent een verrekijker en telescoop klaar hebt staan. De Kraanvogels heeft hij al gezien vanaf het balkon. Pieter had ze ingevoerd op waarneming en hij wist dus dat ze er aan kwamen op weg naar het noorden. En jawel, even later zeilden ze ook over zijn hoofd, 9 maart was het in 2024, 200 stuks. Prachtig.

Kraanvogels over Meerhoven, 9 maart 2024 (Wim Deeben).

Als je dan naar beneden kijkt dan is er een kunstmatig stromend beekje met stenen te zien. Dus, jawel, Grote Gele Kwikstaart. En ga je naar buiten dan is vlakbij een plek met

goede kans op Ringmussen. Genoeg te zien. 107 soorten in een paar jaar tijd. En inmiddels alweer de Krakeend en de Kuifeend erbij dus nu alweer 109 soorten.

Grote Gele Kwikstaart bij Meerhoven, 12 december 2024 (Wim Deeben)

Nu is er een nieuw project gaande in de flat. Er is in de hal beneden bij de ingang een kale, witte muur. Als daar nou eens een mooie natuurtekening uit het Meerlandpark met onder andere vogels zou kunnen komen. Dit om medebewoners te laten zien in wat voor mooie omgeving ze wonen, bedacht Wim. Wim benaderde daarom Harold. En die heeft nu een mooi ontwerp gemaakt en met dat ontwerp is Wim naar de bewonerscommissie gestapt. Na wat vergaderen is iedereen akkoord gegaan. En

ergens binnenkort zal Harold starten met het verfraaien van de entree. Hopelijk maakt Harold mooie foto's van de voortgang. Dat lijkt me voer voor een mooi stuk in ons blad.

Elke dag is Wim wel met Toos buiten te vinden. En zijn ze buiten dan gaat LiveAtlas aan. Per kilometerhok wordt alles ingevoerd wat beweegt of zingt. Ook libellen en vlinders. Alleen bij saaie woonwijken stopt het tellen even. Petje af, ik heb zelf de neiging om al mijn apparatuur uit te zetten wanneer ik buiten ben. Het zou me erg onrustig maken, steeds maar weer alles invoeren. Dat doe ik tijdens een hele dag buiten in twee of drie sessies. Lekker rustig, iets meer Zen misschien maar uiteraard levert het ook veel minder gegevens op. Ik wil dan nog wel eens lui zijn en de Koolmezen en Roodborsten weglaten. Schandalig. Wim is gelukkig niet van dat slappe hout gesneden en laat niks weg. En door rustig te zijn hoort hij ook nog alles, tot het Goudhaantje aan toe. Toos trouwens ook nog. Dat kan helaas niet iedereen meer zeggen. Heel handig als je met broedvogels bezig bent.

Toen Wim jong was, was hij altijd degene van de familie die zich vies maakte. Op zondag moest hij in het net met de lakschoentjes aan, maar het liefst was hij niet in de kerk terecht gekomen maar weer in het veld te vinden. Vogels vangen. Terugkijkend iets waarover hij zich schaamt

maar zo ging dat vroeger. In ieder geval meer dan nu. De vader van Toos was vinkenvanger. Met een omgekeerde kolenzeeff, een touw en een stokje werden de vinken verrast. Vrouwtjes werden gelijk weer vrijgelaten. Mannetjes werden in een kooitje gestopt. Zongen ze mooi dan bleven ze, de niet erg fraai zingende mannetjes werden weer vrijgelaten.

Grauwe Klauwier in het dal van de Tongelreep, 22 juni 2021 (Wim Deeben).

In de buurt van de Tongelreep vlak bij de Achelse Kluis is Wim vaak te vinden. Bijzonder is de opkomst die hij meemaakt van de Grauwe Klauwier. Een paar jaar geleden nog een zeldzaamheid in de Kempen, nu alweer met 7 broedparen in alleen al het gebied Tongelreep Zuid. Die braambossen zijn natuurlijk heel belangrijk voor ze. Als schuilmogelijkheid of als rustige plek om een nest te maken zonder dat ze last hebben van de grazende koeien of als

uitkijkplek van waar ze vooral insecten vangen.

Wim is niet alleen dicht in de buurt te vinden. Hij gaat heel graag (met Toos!) op vogelreis naar Gambia, of Costa Rica of waar dan ook. Als er maar vogels zijn. Wanneer iedereen op uit staat dan heeft Wim de verrekijker nog steeds in de aanslag, tot in de rijdende bus toe. Er is ook geen tijd voor lunch, zonde, op uit staan kan 's avonds wanneer het donker is ook nog wel. Nu is het tijd voor vogelactie.

Wim en Toos aan het trektellen, 8 december 2009.

Tijdens het trektellen heeft hij bijna continu een recorder van Olympus aanstaan. Vaak op een statief. Voor de prijs hoeft je het niet te laten. Rond de 100 euro of net iets erover. Als er dan een interessant, onduidelijk of onbekend geluid overvliegend te horen is, loopt hij naar het apparaat, zegt: "uitzoeken" en drukt op stop. Dus op het

eind van elke opname is er iets wat uitgezocht moet worden. Als het echt onduidelijk blijft dan maakt hij er een sonogram van wat dan te vergelijken is met bestaande sonogrammen. Meestal komt er dan wel een vogelsoort uit. In al die jaren op de Groote Heide en op de Patersgronden wel zo'n 150 vogelsoorten geteld en 1.800.000 vogels ingevoerd.

Huiszwaluwen bij onder andere de Boerenbond (nu Pet's Place) telde hij altijd met veel plezier. Huiszwaluwen zijn nogal verbonden met specifieke plekken. Dus nu het oude gebouw van de Boerenbond afgebroken gaat worden is het onduidelijk waar ze heen zullen gaan. Maar gelukkig zijn ze bij Zilverackers al wel gesignaleerd. En nestelen ze al. Maar ja, worden ze getolereerd door de nieuwe bewoners? Iedereen heeft zijn mond wel vol van natuur

en milieu maar als er gepoept wordt op je terras dan kunnen mensen er nog wel eens anders over gaan denken. Wim is heel benieuwd hoe dat zich met nieuw geplaatste huiszwaluwtilen de komende jaren zal gaan ontwikkelen.

Tussendoor trouwens nog een vette pluim van Wim voor onze prachtige Blauwe Klauwier. Altijd heel fijn om te horen. Ik noteer het direct.

Roofvogels op de Buikheide zijn gedurende 10 jaar met Jacques geteld. Ook weer een project waar Wim vol passie bij betrokken was. Ruiveren bekijken, prooiresten uitpluizen en de verschillende soorten die gevangen zijn op naam proberen te brengen. Toen het oorspronkelijke aantal van 10 personen terug was gelopen naar 2 (daaronder zat natuurlijk nog Wim) is het

zo'n beetje doodgebloed. Ik kan het hem niet kwalijk nemen. Er blijven nog zoveel andere vogelzaken over.

Ooit deed hij de schoolgidsencursus bij het IVN. Toen hij ergens lang geleden bij een bijeenkomst was van de VWG hoorde hij over de Koperwiek en dat ze 's nachts vaak overtrekken in oktober. En jawel hoor, vrij snel erna hoorde hij die prachtige, ijle tonen door de nacht klinken. Weer iets wat je leven verrijkt.

Dan zijn er al die vogelboeken in de kast en prachtige schilderijtjes van Toos. Het is duidelijk, we hebben hier met een fanaticus in de goede betekenis van het woord te maken. Ga nog heel lang zo door. Een beetje voor de wetenschap maar vooral omdat het zo enorm veel voldoening geeft, dat met vogels bezig zijn. ■

Wim op de trektelpost Groote Heide in 2007, 2009, 2013 en 2015 (TH).

Ooievaars aan de Oude Kerkstraat in Veldhoven, 31 mei 2024 (Simone Valkonet)

Monitoring van Ooievaars in Veldhoven e.o.

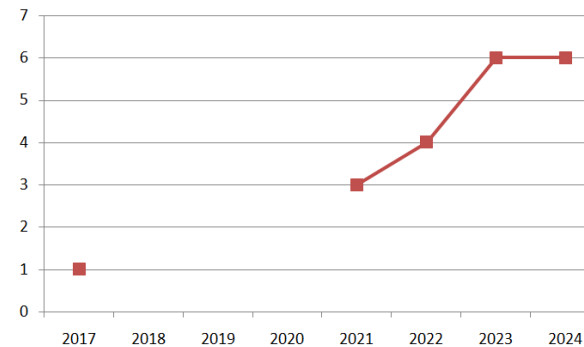
Mark Sloendregt & Ooievaars-groep Veldhoven

In 2024 werden door diverse leden van VWG de Kempen Ooievaarsnesten gemonitord in Veldhoven e.o. Daarvoor werd een speciaal Sovon telgebied, 'plot 35801: Ooievaar, Veldhoven' aangemaakt. Het betreft hier een soortgericht broedvogelproject BMP-Z.

De naamgeving is enigszins verwarrend omdat het telgebied behalve de gemeentegrens van Veldhoven ook die van Wintelre omvat (± 4930 ha.). Al langer broeden er nl. Ooievaars in dit gebied, bijv. 6 nesten in 2023 waaronder één nest bij Hoeve Nachtegaal in Wintelre. Daarnaast zijn van alle nesten nestkaarten ingevoerd op de site van STORK. Het betreft hier een vereenvoudigde en online versie van het nestkaartprogramma van Sovon.

Het eerste nest van Ooievaars in telgebied Veldhoven bevond zich in 2017 in de Zoo Veldhoven. Hier leven ook Ooievaars in gevangenschap en deze kleine populatie is gegroeid met eigen nakomelingen en wilde vogels van elders. Een oudervogel, met Elsa-ring, was namelijk als nestjong in juni 2018 [geringd](#) in Wiesbaden (Duitsland). Deze en alle oudere telresultaten (figuur 1) zijn

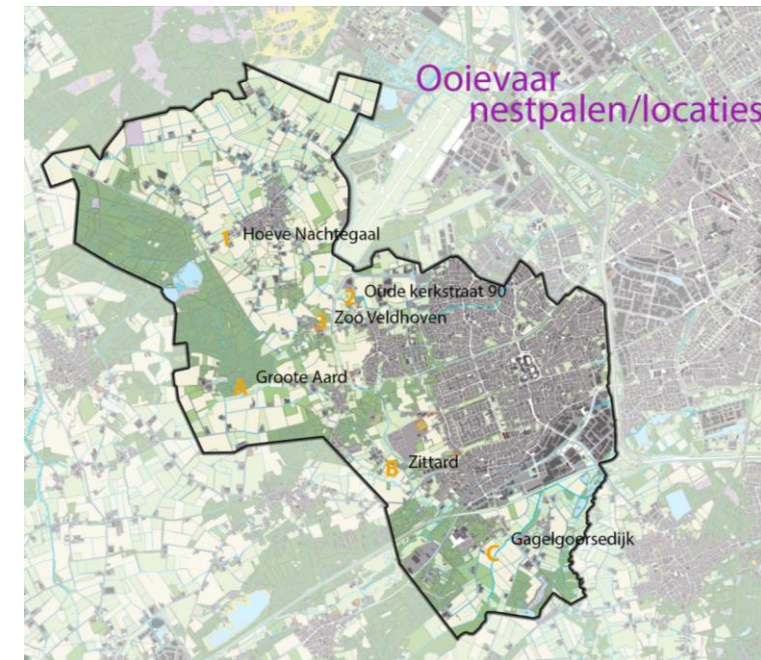
alsnog in Avimap onder telgebied 35801 verwerkt. In 2024 vlogen in Veldhoven e.o. van zes nesten jongen succesvol uit.

Figuur 1. Aantal Ooievaarparen in telgebied Veldhoven.

Dat in 2024 werd gestart met het monitoren van nesten en het aanmaken van een plot had meerdere redenen. De gemeente Veldhoven - in de persoon van Hans Reijnders - had op 21 februari 2023 drie nestpalen geplaatst, namelijk aan de Gagelgoorsedijk/Turfweg, de Zittard en de Groote Aard. Deze nestpalen werden destijds gekocht bij Henk van Zetten van de [firma Hoogenkamp](#) in Wageningen.

Het betreft hier plekken - vernoemd naar straten - verspreid in het buitengebied die als natuurontwikkelingsgebied kunnen worden omschreven (figuur 2).

Figuur 2. Veldkaart met locaties van de nest(palen) in telgebied Veldhoven.

In april 2022 had Mark Das - particulier - aan de Oude Kerkstraat ook een nestpaal geplaatst, met het jaar daarop al een geslaagd broedsel. En op de Zoo Veldhoven broeden sinds 2021 drie á vier paren die als bronpopulatie kunnen worden beschouwd. De gemeente Veldhoven heeft aan onze Vogelwerkgroep de Kempen gevraagd de nesten te volgen en de resultaten door te willen geven. Daar werd dus in 2024 mee begonnen en dat was tevens het jaar van de 8^e Internationale Ooievaarstelling. Om de

tien jaar worden internationaal Ooievaars geteld en hun broedsucces genoteerd. Gegevens uit die tellingen tot nu toe laten zien dat de Ooievaar in Nederland, maar ook in veel andere delen van West-Europa, flink toeneemt. Hierin lijkt mee te spelen dat Ooievaars in West-Europa in de winter steeds minder vaak de oversteek naar Afrika wagen en in plaats daarvan overwinteren in Spanje en Portugal, maar steeds vaker ook in eigen land. Nu de gevaarlijke trek naar Afrika minder plaatsvindt is de overleving toegenomen. In Centraal-Europa is de populatie Ooievaars juist stabiel of neemt in aantal af. Mogelijk hangt dit samen met veranderingen in agrarisch gebruik in dit deel van Europa. De laatste internationale ooievaarstelling heeft tien jaar geleden, in 2014, plaatsgevonden. Het is dus zaak om te onderzoeken wat er sindsdien is veranderd in de populatie.

De groep tellers bestaat uit tien leden voornamelijk woonachtig in de gemeente Veldhoven. In een WhatsApp-groep werden de waarnemingen en ervaringen gedeeld die uiteindelijk zijn verwerkt in Avimap BMP-Z, plot: 'Ooievaar, Veldhoven'.

De eerste waarnemingen in het vroege voorjaar (februari en maart) betroffen veelal groepen overtrekkers of pleisterende ooievaars en enkele overwinteraars. In de periode april tot half augustus zijn alle

nesten op afstand intensief gevolgd. Om verstoring te voorkomen is gekozen om geen telescoopstokken of drones te gebruiken. Voor drones is overigens een vergunning nodig die zo dicht bij vliegveld 'Eindhoven Airport' mogelijk niet makkelijk wordt gegeven. In safaripark Beekse Bergen werden in mei 2024 de ooievaarsnesten wel geteld met een drone, met als [resultaat](#) 67 nesten waarvan met zekerheid 137 jongen.

Door ons werden er van de jongen en oudervogels in veel gevallen foto's en videobeelden gemaakt. Omdat een deel van de broedvogels zich op het afgesloten terrein van de dierentuin bevonden zijn hier minder maar wel voldoende bezoeken door ons gebracht. Over het broedverloop op de Zoo Veldhoven en eventuele bijzonderheden werden we zo nodig bijgepraat door de eigenaar Richard Loomans.

Nest aan de Oude Kerkstraat in Veldhoven, 26 mei 2024 (Cor van Pelt).

In april werd er volop genesteld en vanaf half mei konden de meeste jongen met de kop net boven de nestrand worden waargenomen. Het aantal bezoeken in de broedperiode betrof meer dan vijftig, naast de bezette nesten werden ook alle andere waarnemingen van lege palen of foeragerende vogels zoveel mogelijk genoteerd.

Voor het invoeren van de nestkaarten werden dubbele waarnemingen van meerdere tellers niet meegenomen. De foto's van jongen en oudervogels waren een goed hulpmiddel bij het invullen van deze nestkaarten als het ging om het aantallen en broedsucces. In deze online versie van Nestkaart op de site van STORK konden helaas geen broedcodes - leeftijd jongen of gedetailleerde broedstadia - worden aangegeven.

STORK Ooievaar nestkaarten
Ingeleid als MENTOR Uitleggen

Toevoegen nieuwe jaarkaart van een nestlocatie | Overzicht mijn nestlocaties | Toelichting

Uw jaarkaarten van een nestlocatie

Filter tikt op jaar: alle

Filter lijst op locatie:

Wijzig

#	Jaar	Nestnr	Locatienaam	Plaats	Soort	Bezoeken	Ringmeldingen		
1	2024	17484	Boommest (centraal) nabij arenden	Veldhoven	Ooievaar	0	0	Voeg gegevens toe	Wis jaarkaart
2	2024	17316	Hoove Nachtegaal	Wierden	Ooievaar	0	0	Voeg gegevens toe	Wis jaarkaart
3	2024	17313	Koepalkool Zoo Veldhoven	Veldhoven	Ooievaar	5	0	Voeg gegevens toe	Wis jaarkaart
4	2024	17305	Oude Kerkstraat 90	Veldhoven	Ooievaar	11	1	Voeg gegevens toe	Wis jaarkaart
5	2024	1483	Papegaaijpark NOP, Tussen Sneeuwvallen en herica	Veldhoven	Ooievaar	6	1	Voeg gegevens toe	Wis jaarkaart
6	2024	17306	Turfweg	Veldhoven	Ooievaar	15	0	Voeg gegevens toe	Wis jaarkaart
7	2024	17315	Zoo boom	Veldhoven	Ooievaar	6	0	Voeg gegevens toe	Wis jaarkaart
8	2024	17314	Zoo Paal	Veldhoven	Ooievaar	6	0	Voeg gegevens toe	Wis jaarkaart

de ontwikkeling van deze website is mogelijk gemaakt door een subsidie van het Prins Bernhard Cultuurfonds.

Figuur 3. Stork nestkaart van telgebied Veldhoven.

Er blijkt bij navraag ook geen leeftijdskaart van Ooievaars te bestaan. Alle locaties zijn bezocht maar in dit programma Nestkaart STORK-Sovon konden alleen bezoeken gekoppeld worden aan bezette nesten.

Medio augustus waren alle jongen uitgevlogen en enkele weken later verzamelden zich al groepen in de omgeving voor de najaarstrek. In totaal waren in het telgebied Veldhoven 6 nesten (figuur 1) succesvol met gemiddeld 2,7 jongen/nest. Op vrijwel alle nesten vlogen drie jongen succesvol uit met uitzondering van de 'Gagelgoorsedijk'. Hier werd slechts één jong grootgebracht en dat broedsel werd ook relatief laat gelegd. In mei werd hier namelijk nog volop gebroed en pas eind mei kon met zekerheid één jong worden gezien.

Omdat de nesten niet van dichtbij zijn onderzocht kan over de legselgrootte niet veel gezegd worden. We weten wel dat op de Zoo van één nest één jong dood werd gevonden onder het nest. Alle andere nesten waren succesvol zonder uitval, dat is gezien de hevige en vele regens toch wel opmerkelijk.

Ook [landelijk](#) deden de ooievaars het ondanks het slechte weer nog prima. Met een nestsucces van 73% en gemiddeld 2,2 uitgevlogen jongen is dat een heel gemiddeld resultaat. Het nestsucces over de

jaren genomen is namelijk 75% en met gemiddeld 2,1 uitgevlogen jongen. Er zou namelijk sprake kunnen zijn van onderkoeling, stormslachtoffers of gebrek aan voedsel. Tijdens bezoeken met regens zagen we dat de oudervogels de nestjongen afschermden met hun vleugels.

Nest aan de Oude Kerkstraat in Veldhoven, 31 mei 2024 (Simone Valkonet).

Van Ooievaars is bekend dat de uitval onder de jongen diverse redenen kan hebben zoals interacties onderling, slecht weer of voedselgebrek. Op camera's van [Beleef de Lente](#) kan jaarlijks het broedverloop van een paar worden gevolgd en praten vloggers het publiek bij over de stand van zaken. Er werden daar in 2024 op een nestpaal in de Rottige Meente (Friesland) geen jongen grootgebracht, alle drie stierven ze als gevolg van het slechte weer. Het legsel bevatte vier eieren waarvan drie jongen al vroeg het leven lieten, onderkoeld en

besmeurd. Op 30 mei kon de camera van Beleef de Lente uit.

Naast het invoeren van nestkaarten zijn de broedvogeltellingen ook ingevoerd in Avimap waardoor de locaties exact bekend zijn met bijbehorende bezoekdata. Half september werd de telling van dit plot in Veldhoven afgesloten en geüpload naar Sovon. Op dat moment waren er al veel ooievaars op trek naar het zuiden. In de Kempen verzamelden zich half augustus een groep van ongeveer 80 ooievaars op een akker tussen Middelbeers en Vessem. In de [nazomer van 2022](#) was dat ook het geval bij en rond bedrijventerrein Baetsen aan de Locht in Veldhoven. In 2024 overnachtten daar wel enkele Ooievaars op lantaarnpalen van het terrein waar ook afval wordt verwerkt.

Op meerdere dierentuinen in Brabant broeden Ooievaars, zo ook in Mierlo (Eindhoven Zoo, voorheen Dierenrijk Mierlo) en Hilvarenbeek (Safaripark Beekse Bergen). Ook hier worden de nesten gevolgd maar dan door medewerkers van die dierentuinen. In het najaar - 28 oktober - kon op afspraak een bezoek worden gemaakt aan de Eindhoven Zoo. Simone Valkonet, Franka van den Aardweg en Mark Sloendregt werden daar door Klaas Jan Leinenga (hoofd educatie en natuurbeheer) ontvangen. In het park broeden de

Ooievaars vrij en er zijn geen kunstnesten geplaatst. Tijdens de rondleiding in het park hebben we een deel van de nesten van deze populatie gezien. Opgemerkt dat zeker drie nesten zich buiten het terrein bevinden, waarvan één aan het spoor en twee op de aangrenzende golfbaan 'de Gulbergen'. Op het terrein van golfbaan 'de Gulbergen' worden deze gemonitord door faunabeheerder Leo van de Ven.

Dit jaar willen we dus ook dit terrein (± 418 ha.) meenemen in de monitoring van Ooievaars, plot 35800: 'Dierenrijk Mierlo' genaamd. Tijdens de rondleiding in oktober hebben we hier overigens geen ooievaars gezien. In Veldhoven worden wel overwinteraars gezien die tijdens de 25^e wintertelling op 18 en 19 januari 2025 geteld werden. Tijdens de landelijke wintertelling van 2024 (20 en 21 januari) werden in totaal 953 Ooievaars geteld, vaak geconcentreerd in groepen bij vuilstorten in het land.

In de Eindhoven Zoo wordt uit het oogpunt van educatie, met infopanelen ook aandacht besteed aan de populatie Ooievaars in de dierentuin. Vanaf 2010 kon er het eerste broedgeval worden genoteerd, de populatie is inmiddels gestaag uitgegroeid tot 23 broedparen. Leo Ballering (districts-coördinator Sovon, Brabant-Oost) en Egbert Jan Plas (hoofd dierenverzorger) telden op 1

september 23 broedparen in de Eindhoven Zoo.

Rond het pinguïnverblijf - dat is afgezet met netten en palen - bevond zich een cluster van nesten waar ooievaars dicht bij elkaar broeden. Van de huidige groep tellers willen vijf mensen regelmatig naar de Eindhoven Zoo in Mierlo gaan om daar komend jaar de Ooievaars en hun nesten te tellen. Martijn Menting (dierenverzorger) van Eindhoven Zoo zal deze tellers begeleiden.

Nacontrole van nesten in Zoo Veldhoven op 4 oktober 2024 (Hans Reijnders).

Op 4 oktober 2024 werden door Hans Reijnders, Jac Sweegers en Mark Sloendregt in de Zoo Veldhoven enkele nesten met een ladder van dichtbij bekeken. Van twee nesten werden braakballen verzameld en gezocht naar prooiresten of achtergebleven jongen. Kadavers van ooievaars werden toen niet gevonden. Op deze nesten lag een laag braakballen met grasvezels als een 'grijze

plak' waar inmiddels gras op was gaan groeien. In de ooievaarsnesten bouwden overigens tal van Huismussen ook hun nesten.

Van enkele braakballen konden resten van voornamelijk kevers worden ontdekt, verder nog wat visschubben, steentjes en muizenhaar. Naast botjes en schildjes worden er ook weleens elastieken in braakballen gevonden. Elastieken worden namelijk aangezien voor regenwormen.

Over het dieet van Ooievaars in relatie tot kuikens en specifiek weidevogels wordt de laatste jaren fel gediscussieerd. Door de een wordt over Ooievaars gezegd dat ze al 'struinend' door weilanden alles eten wat voor de voeten komt inclusief kuikens van (weide)vogels. Hetgeen door de ander wordt ontkend en beweerd dat het veelal op een misverstand berust en het bewijs ervoor ontbreekt. Ooievaars struinen inderdaad maar pikken dan vooral naar kevers en regenwormen. Op recent gemaaide weilanden vinden ze er weleens dode of gewonde kuikens en muizen die vervolgens worden opgegeten, is de gedachte.

Het verbaast mij enigszins dat deze discussie - nog steeds - bestaat. Niet vanwege het issue over de achteruitgang van de weidevogels, maar meer het gebrek aan bewijs dat Ooievaars hier mede

verantwoordelijk voor zouden zijn. Je zou dan mogen verwachten dat er alom beelden in de (social) media verschijnen van ooievaars met kuikens in de bek, maar dat blijkt niet zo te zijn. Uit reeds [bestaande onderzoeken](#) naar predatie kan dit beeld ook niet worden bevestigd. De Ooievaar is een opportunist als het om voedsel gaat en om die reden zal daar voor andere broedvogels een zekere dreiging vanuit gaan. Het plaatsen van nestpalen – in de buurt van weidevogels – wordt o.a. om die reden ook afgeraden. Ooievaars bouwen overigens steeds vaker nesten in (afgetopte) bomen, dat zien we ook in ons telgebied.

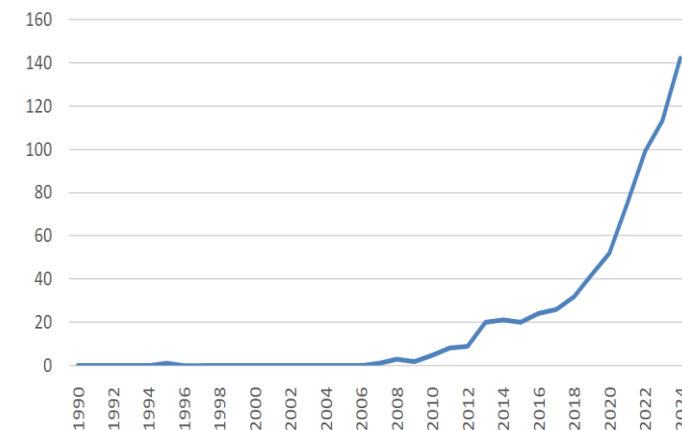
De aantallen ooievaars nemen landelijk jaarlijks toe en de populatie bestaat inmiddels uit [1650 broedparen in 2023](#). Voor 2024 is een populatieschatting gedaan van 1750-2000 broedparen, de toename zet dus door (pers. med. Bernice Goffin).

In de Kempen is de ooievaar als broedvogel een relatieve nieuwkomer, met concentraties in en rond dierentuinen. Ook deze dierentuinen hebben op dezelfde wijze [bijgedragen](#) aan het herstel van de ooievaar zoals de buitenstations destijds deden. Mede daardoor kon op de zandgronden in Brabant een versnelde vestiging van ooievaars plaatsvinden.

Nest aan de Oude Kerkstraat in Veldhoven, 13 augustus 2023 (Rob Jansen).

In onze contreien – de Kempen - kwam de ooievaar als broedvogel rond 1925 nog maar op enkele plekken voor. De meeste broedparen in Brabant bevonden zich op de kleigronden, zoals Waalwijk, Almkerk en Raamsdonkveer. De Brabantse populatie liep steeds verder terug met als dieptepunt de jaren 60 van de vorige eeuw. Toen broeden er nog maar zes paren in 1965 waar maar elf jongen uitgevloegen (Avifauna van Noord-Brabant, van Erve 1967). In 2024 werden in Brabant (Sovon district Oost) 142 broedparen geteld, met de grootste populaties op de dierentuinen in de Hilvarenbeek (Beekse Bergen: 67 broedparen) en Mierlo (Eindhoven Zoo: 23 broedparen).

Figuur4. Populatieontwikkeling van Ooievaars in de provincie Noord-Brabant (Sovon, Leo Ballering).

Dat het de Ooievaar voor de wind gaat is bijzonder te noemen gezien het nagenoeg verdwijnen van de soort uit Nederland in de jaren zeventig (10 paren) van de vorige eeuw. In 1969 werd door Vogelbescherming daarom gestart met een herintroductieprogramma met buitenstations en het bijvoeren en fokken van ooievaars. Het gaat inmiddels weer enkele decennia goed met de Ooievaar in Nederland. Het is weer een levensvatbare populatie geworden die zelfstandig kan voortbestaan. De meeste buitenstations zijn om die reden rond 2009 (750 paren) als fokstation gesloten en zijn zich gaan richten op onderzoek en educatie van lokale populaties. De bekendste buitenstations zijn 'Het Liesveld' (Groot-Ammers) en 'De Lokkerij' (Schiphorst, Reestdal).

Ooievaar verzamelt nestmateriaal aan de Oude Kerkstraat in Veldhoven, 3 mei 2024 (Rob Jansen).

De reden voor deze sterke achteruitgang in de vorige eeuw had o.a. te maken met intensivering van de landbouw ([Sovon](#)). Het huidige herstel in de laatste decennia kan worden toegeschreven aan het succes van de buitenstations en het plaatsen van nestpalen als nestgelegenheid. Uit de verzamelde [nestgegevens](#) – langjarig

gemiddelde - van het nestkaarten-programma blijkt vaak een hoog nestsucces van 75% van de nesten met minimaal één uitgevlogen jong. Er zijn echter ook nieuwe en/of bestaande bedreigingen voor Ooievaars zoals de weersextremen - als gevolg van een veranderend klimaat - en vogelgriep. Het weer in de zomer met de hevige regens zoals afgelopen jaar kan sterfte onder de jongen veroorzaken [als gevolg van onderkoeling](#). En vogelgriep werd

al in 2022 geconstateerd en toen stierven tachtig ooievaars als gevolg hieraan.

Dankwoord

De groep tellers van Ooievaars (plot 35801) bestond in 2024 uit deze tien deelnemers: Franka van den Aardweg, Gerben Helmes, Rob Jansen, Connie Neutkens, Cor van Pelt, Hans Reijnders, Chris Sandkuijl, Mark Sloendregt, Jac Sweegers en Simone Valkonet.

Met dank voor het kunnen sparren - over thema's m.b.t. Ooievaars - aan: Leo Daanen (ringer regio Gennep), Kester Freriks (o.a. auteur 'de Ooievaar' vogelserie Atlas-Contact), Bernice Goffin (Sovon, nestkaarten en ooievaarstelling), Leo Ballering (districtcoördinator Brabant-Oost), Peer Busink (VWG Midden-Brabant) Wim Nee (STORK, o.a. Ooievaars en onderzoek), Arjan Boele en Henk Sierdsema (Sovon, Avimap telgebieden: plot 35800 en 35801).

En speciaal dank aan de medewerkers van de diertuinen in Veldhoven en Mierlo: Richard Loomans (eigenaar Zoo Veldhoven), Martijn Menting (dierenverzorger en coördinator vrijwilligers Eindhoven Zoo) en Klaas Jan Leinenga (hoofd educatie en natuurbehoud Libema: Eindhoven Zoo en safari-park Beekse Bergen). ■

Man Middelste Zaagbek in de Deltahaven bij Stellendam, 29 december 2024 (Jules Andela)

Excursie naar de Zeeuwse Delta op 29 december 2024

Paul van Pelt

Er is een aantal zekerheden in het leven: belastingen, de dood en dat we jaarlijks met de VWG naar de Zeeuwse Delta gaan. Het organiseren van deze excursie stelt eigenlijk weinig meer voor dan het prikken van een datum en als organisator kun je dan ook nog eens geheel naar eigen voorkeur die datum prikken. Mijn gekozen datum van 29 december was blijkbaar een goede, want de animo om mee te gaan was groot. Met maar liefst 20 ♂/♀ sterk verzamelden we op onze vaste stek: het Van der Valk Hotel in Breda.

Onze voorzitter Harold dient elk jaar netjes zijn wenssoorten voor de excursie in. Dit keer geen Ross' Meeuw of Geelsnavelduiker, maar een iets haalbare kaart: de Dwerggans. De eerste stop was dus het Oudeland van Strijen, waar jaarlijks wat Dwergganzen tussen de vele andere ganzen verblijven. Brandganzen, Grauwe Gans, Kolganzen en Grote Canadese Gans werden gemakkelijk gevonden. Een Ross' Gans (een gans is net zo leuk als een meeuw toch?) viel ook snel op, maar bij deze vogels bestaat altijd het sterke vermoeden dat het om een escape gaat. Dat maakt het dan ook weer iets minder bijzonder.

Ross' Gans in het Oudeland van Strijen (Jules Andela).

Harold had een stukje terug van waar we inmiddels stonden wel twee mogelijke Dwergganzen gezien, dus togen we weer terug over de dijk. Maar ook met telescopen, vogelgidsen en veel discussie kwam er geen zekerheid: waren het nou Dwergganzen of Kolganzen waar we naar keken? Een duidelijke gele oogring had uitsluitend geboden, maar het slechte zicht en de afstand maakten dat we de aan- of afwezigheid daarvan niet vast konden stellen. Wat wel werd vastgesteld was dat juist het puzzelen en discussiëren ons het nodige vermaak boden.

De polders gaven ons verder nog een Blauwe Kiekendief en in een sloot een mooi Nonnetje. Al met al een prima score op de eerste stop, maar er waren nog andere

plaatsen aan te doen. We reden richting Battenoord, waar in het Grevelingenmeer elke winter een gemengde groep Flamingo's verblijft. Naast "onze" Flamingo bestaat de groep uit Chileense Flamingo's en Caribische Flamingo's. En dan hybridiseren die beesten ook nog, dus ook hier is determinatie een kunst op zich. Wederom reden voor een gezellige discussie, maar ondanks dat we niet elk op elk individu een soortnaam geplakt hebben, waren de 90+ zuurstokken in het koude Hollandse water een prachtig gezicht!

Flamingo's bij de Grevelingendam (TH).

Onderweg naar de Brouwersdam besloten we nog een korte stop te maken bij Stellendam, waar we op het water onder andere Brilduikers, Middelste Zaagbekken,

Dodaarzen en Geoorde Futen zagen. Verder was het weinig verheffend, dus nadat we 'eindelijk' alle deelnemers weer opgepikt hadden konden we onze weg naar de Brouwersdam vervolgen. De IJseend die in de voorafgaande dagen met enige regelmaat in het haventje aan de noordzijde gezien was, gaf nu helaas niet thuis.

Man Eidereend bij de Brouwersdam (Jules Andela).

De Brouwersdam levert echter vrijwel altijd, als je maar geduld hebt en blijft speuren. Bij de Spuisluis zagen we enkele Roodkeelduikers redelijk dichtbij, en daarnaast Kuifduikers, Eiders en Middelste Zaagbekken op het water. Op de dam zelf natuurlijk Steenlopers, maar ook Drieteenstrandlopers, Paarse Strandlopers en een Bontbekplevier.

Bij de Spuisluis zijn de zeehonden ook altijd een leuke attractie. Grijs Zeehonden zijn er alomtegenwoordig: over zee turend naar vogels zie je regelmatig een grote, grijze kop

boven het water uitsteken. Tom zag ook nog een jonge Gewone Zeehond op de kant liggen en kon precies deze mooie foto schieten voordat deze in het water verdween.

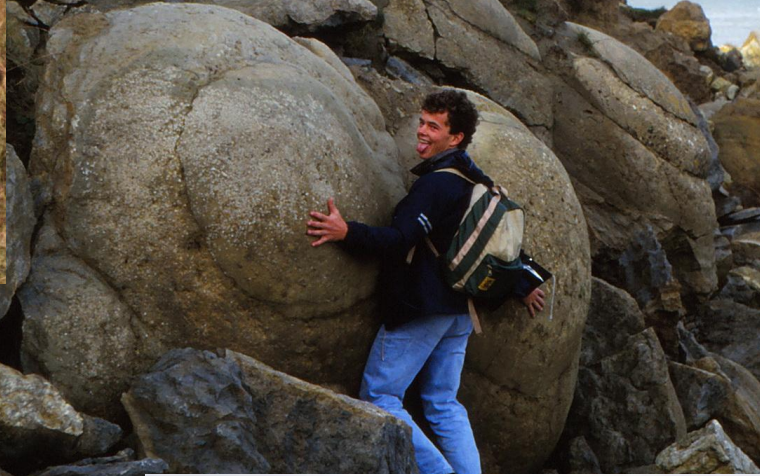
Gewone zeehond op de Brouwersdam (TH).

Het liep inmiddels tegen drieën en de drang om nog met grote inspanning naar vogels te zoeken was bij menigeen verdwenen. De eerste deelnemers kondigden aan om de laatste stop (plan Tureluur) over te slaan en huiswaarts te keren. Anderen hadden inmiddels honger - of lekkere trek? - en het idee van warme chocomel met een flink stuk appeltaart was voor hen aantrekkelijker dan welke vogel ook. Dus op naar De Heerenkeet, waar tot enige verbazing de hele groep neerstreek. Warme chocomel met appeltaart bleek bij nader inzien ook een beter plan dan naar huis gaan.

De inwendige mens werd goed verzorgd. Sommigen hielden het bij de koffie/

chocomel met appeltaart, anderen gingen maar meteen voor een diner en bleven wat langer hangen. In wat kleiner comité gingen we in het laatste licht (voor zover je kon spreken van licht deze dag) nog even langs de Flaauwers en Wevers Inlagen. Ook dat bleek niet voor niets, want er werden nog wat leuke waarnemingen en nieuwe soorten aan de daglijst toegevoegd. In de plassen aan de noordkant van de dijk zagen we Zwarte Ruiters, Tureluurs, Kluten en een Kanoet, terwijl aan de andere kant in de Flaauwers Inlaag een groep Lepelaars stond. Her en der zagen we een Kleine Zilverreiger en een flinke groep Rotganzen vloog langs. En naast enkele Pijlstaarten werd tussen de Kuifeenden ook nog een Topper ontdekt: zeker geen alledaagse vogel voor ons Kempenaren, maar ook in Zeeland niet erg algemeen.

Inmiddels begon de schemer wel in te zetten en namen ook de nog overgebleven vogelaars afscheid van elkaar. "Auto Reusel" reed nog even door tot aan de rotonde aan het einde van de Wevers Inlaag, wat vooral nog wat groepen Wulpen opleverde die hun heil weer buitendijks gingen zoeken. En toen, op de valreep, ook nog een groepje Goudplevieren. Weliswaar niet de duizenden die we hier vaak in grote wolken zien vliegen, maar dat we met deze soort de excursie afsluiten bleek daarmee eigenlijk ook één van de zekerheden in het leven. ■

Met de VWG een weekendje weg, door de jaren heen

Edwin van der Werf

In 50 jaar VWG de Kempen is een prominente plek weggelegd voor de weekendjes weg. Tijd om er een stukje over te schrijven! In mijn herinnering zijn we met de VWG altijd jaarlijks een weekend weggegaan. En dat is nog naast de weekenden die we hadden tijdens de jaarvergaderingen in januari. Daar zal ik een volgende stukje over schrijven, dus die laat ik hier volledig weg.

Cap Gris Nez

In mijn eerste jaren bij de VWG, zo'n 40 jaar geleden, werd elk jaar in het eerste weekend van oktober met de bus naar Cap

Gris Nez getrokken, waar met tenten op de camping werd overnacht. De sterkste verhalen over die weekenden stammen van voor mijn lidmaatschap, waarbij storm (omwaaiende tenten) en dronkenschap (met niet nader te noemen gedrag door niet nader te noemen personen) in de verhalen de boventoon voerden. Maar toch ook het vogelen vanaf de Kaap met inmiddels antiek ogende telescopen. De Kowa was toen echt de top! In goeie jaren volop voorbijtrekkende zeevogels als Jan-van-gent, pijlstormvogels, jagers, Alk/Zeekoet en zee-eenden. Maar ook kleine zangertjes in de duinen en ik herinner me mijn eerste waarneming van de Cetti's zanger, voor mij destijds nog een 'tropische verschijning'.

De busrit erheen duurde destijds nog best wel lang vanwege het nog ontbreken van snelwegen op een groot deel van het traject. De tunnel onder het kanaal naar Engeland bestond destijds nog niet. Halverwege, ergens aan een kanaal, gingen we altijd ons eerste pilsje drinken en even plassen. Dan weer verder op weg naar de Kaap waar we middernacht aankwamen en toen de tenten nog op moesten zetten. In de ochtend vroeg eruit om met de bus (hoewel sommigen ook wandelend gingen) naar de Kaap te gaan en

daar te 'zeetrekten'. Gewoon met de kont in het gras ergens halverwege de steile wand die de Kaap vormde, met bij goed weer zicht op de krijtrotsen van Dover aan de overkant. Maar meestal was het koud, nat en stond er een stormachtige wind (tranen in de ogen), dus het was redelijk afzien.

Ik was twee jaar geleden in de zomer op de Kaap en zag dat het nagenoeg onmogelijk is om nog ergens de Kaap af te dalen. Het hele gebied is vanuit veiligheidsoverwegingen afgezet, en er is een superdruk uitkijkpunt. Maar destijds was er nog helemaal niks van dat alles. Als het trektellen saai begon te worden, daalden we af naar de grote stenen aan het strand om o.a. zeeanemonen te zoeken.

Ergens in de loop van de ochtend of middag gingen we opwarmen bij La Sirene, een chique eetgelegenheid met zicht op zee, waar we met onze smerige kleding en laarzen werden gedoogd en warme chocomel dronken. In de middag (of was dat op zondag, ik weet het niet meer precies...) naar Cap Blanc Nez, een aantal kilometers naar het noorden. Een prachtige, hoge krijtwand waar we fossielen konden zoeken.

Op zaterdagavond werd er op de camping gekookt (grote pannen met veelal pasta) en daarna met de bus naar Chez Edwige in het dorp. Een complete overval van een klein kroegje met wat lokale vissers aan de bar en de bazin (Edwige) nog aan de strijkplank. Overall werden glazen vandaan gehaald en dan maar drinken van het slappe Franse tapbier. Ik kan me nog herinneren dat Piet Spoorenberg het handje drukken van een lokale held won en er een wat gespannen sfeer voelbaar werd. Maar daar staat tegenover dat Harold en ik met het voetbalspel dik verloren van twee lokale meiden. Die hebben we vervolgens maar meegenomen naar het strand (of namen zij ons mee?).

Twee jaar geleden bestond Chez Edwige nog steeds, maar was het een nette eetgelegenheid geworden, aanzienlijk groter dan in mijn herinnering. Ik zou nog een tijdje door kunnen gaan met herinneringen aan Cap Gris Nez, maar dan wordt dit stukje veel te lang. De laatste keer dat we met een bus naar de Kaap gingen was de afsluiter van het 25-jarig jubileum in 2000. Later zijn een paar leden nog eens zelf met de auto gegaan. Maar dat uitje is 'uitgedoofd'. Of dat nu kwam omdat we allemaal begonnen op te zien tegen het kamperen, of dat er gewoonweg veel minder leuke waarnemingen worden gedaan (wat echt zo is) laat ik in het midden.

Overige weekenden in de eerste 25 jaar

Naast de weekenden naar Cap Gris Nez kan ik me ook nog weekenden herinneren naar het Bentheimer Wald, de Flevopolder en naar de accommodatie Schelphoek. In het Bentheimer Wald zag ik mijn eerste Appelvink echt goed, dat was toen nog echt een zeldzaamheid. Ik kan het me bijna niet meer voorstellen als ik er tegenwoordig weer eentje zie of hoor tijdens mijn rondje wandelen vanuit huis...

Van het weekendje Flevopolder herinner ik me eigenlijk alleen dat we binnen een uur met een potje voetballen (binnen) een ruitje kapottrapt en dat Yves voor het eerst mee ging en meteen dronken werd (ook hier laten we details achterwege). In de Schelphoek trakteerde Kees Hendriks ons allemaal op het laatste bier van de avond, maar niet iedereen kon de wijze waarop dat gebeurde waarderen.

De laatste 25 jaar

Zoals ik al aangaf was ik in de veronderstelling dat we de laatste 25 jaar elk jaar een weekend met de VWG op pad zijn geweest. Bij het doorzoeken van mijn archief (en vervolgens met hulp van Harold en Pieter) kom ik echter lang niet op elk jaar een weekendje weg. Sinds het weekendje Cap Gris Nez in 2000 zijn er drie jaar voorbijgegaan zonder weekendje weg (zelf had ik het waarschijnlijk te druk met jonge kinderen om nog energie daarin te kunnen steken). In 2004 zijn we naar Lac du Der gegaan en dat hebben we vier jaar later herhaald, zonder tussendoor weg te zijn geweest.

De feestcommissie organiseerde nog wel een paar verre excursies in de tussentijdse jaren, maar dat was het wel. Vanaf 2008 was het om het jaar dat we op pad gingen en vanaf 2014 eigenlijk elk jaar, totdat Corona uitbrak en het weekendje Eifel geannuleerd moest worden en het weekendje Biesbosch een jaar moest worden uitgesteld. Navolgend schets ik kort wat hoogtepunten van die weekenden op pad.

Hoe doen we dat nu eigenlijk?

Eerst nog even de “gebruiksaanwijzing” van onze weekenden. Die verlopen namelijk een beetje typisch, waarbij een groot beroep

wordt gedaan op zelfredzaamheid. De accommodatie wordt vanzelfsprekend geregeld door de feestcommissie. Sinds het overlijden van Piet van Happen ben ik dat alleen (maakt de vergaderingen heerlijk efficiënt). Verder wordt eigenlijk alleen de maaltijd op zaterdag en koffie en thee centraal geregeld. En het liefst een lezinghouder op de vrijdagavond, met soms een geleide excursie op zaterdagochtend. Verder mag iedereen zichzelf lekker redden, hetgeen uitstekend lukt. Ontbijt, lunch, drinken en eten voor de vrijdagavond: het wordt gewoon individueel meegesleept in tassen en dozen. Ook de auto-indeling komt tot stand door het zelf met elkaar af te spreken.

Ergens op vrijdag ontmoeten we elkaar dan meestal bij een bekend vogelgebied nabij of op weg naar de accommodatie. En wat we overdag gaan doen bespreken we kort met elkaar en we delen locaties tegenwoordig met elkaar in de groepsapp. Een prima

werkende anarchie! En zelfs uitermate slecht gekozen eetgelegenheden op zaterdagavonden leiden niet tot een opstand tegen de organisator...

Kraanvogels kijken

Drie van de weekenden richtten zich op het waarnemen van grote groepen kraanvogels in het najaar. Tweemaal deden we Lac du Der in Frankrijk aan en eenmaal Diepholz in Duitsland. Gebieden met grote water- en veenoppervlakten, waar de op doortrek zijnde vogels in de nacht goed kunnen schuilen, terwijl er overdag in de omgeving voldoende voedsel te vinden is.

Machtige groepen die bij een prachtige zonsopkomst over je hoofd heen komen, of juist een magische geluidservaring in dichte mist waarbij groepen gedesoriënteerd teruggaan naar hun vertrekpunt. Waarnemingen om nooit te vergeten en die alleen al bij de herinnering weer kippenviel geven. Op naar Lac du Der komend najaar!!

Naar het hoge noorden

Vijfmaal hebben we een noordelijke koers gekozen. Driemaal naar het Lauwersmeer, eenmaal naar Texel en ook eenmaal naar de Drentsche Aa.

Texel is van die bestemmingen de meest afwijkende. Alleen al het bijzondere van de pont die je naar het eiland brengt, met onderweg het voeren van de meeuwen.

En het toch altijd weer bijzondere eiland-gevoel. Jammer dat het de laatste dag zo regenachtig was...

Drentsche Aa was in mijn overtuiging een heel bijzonder weekend voor de VWG, alleen al omdat het in het voorjaar was, terwijl we meestal het najaar kiezen om op pad te gaan. Prachtige, uitgestrekte en rustige gebieden, met volop orchideeën en de toen in de Kempen nog extreem zeldzame Grauwe Klauwier.

Een fijne accommodatie met een heerlijke BBQ op zaterdagavond. Zelf ben ik nog meerdere keren naar het gebied teruggegaan; wat mij betreft een van de echte topgebieden van Nederland!

En dan natuurlijk het Lauwersmeer. Niet voor niets dat we er als VWG drie keer zijn geweest, steeds in dezelfde accommodatie. Wat hebben we daar mooie waarnemingen gedaan. Elke keer weer de vraag: zullen we de overtocht naar Schiermonnikoog maken en elke keer weer het antwoord: waarom zouden we dat doen? Er is zoveel te zien op het

vasteland. Alleen al onderweg naar het Lauwersmeer, in de buurt van het Zuidlaardermeer, is er zoveel te zien dat je al erg enthousiast aankomt in de accommodatie. In het laatste weekend dat we er waren, hadden we een fijne excursie met als afsluiting een show van een groep Pestvogels. Op het einde van de dag een hele zwik Velduilen... wat zou ik daar nog aan moeten toevoegen?

Naar het westen

Als we naar het westen gaan dan ligt de nadruk al snel op Zeeland. Bijzonder genoeg zijn we in de afgelopen 25 jaar niet echt in het "traditionele" Zeeland op pad geweest voor een weekend. Oostvoorne is immers Zuid-Holland en Zeeuws-Vlaanderen is eerder Vlaanderen dan dat het Zeeland is. Onderweg naar Zeeland zijn we ook nog een keer in de Biesbosch blijven hangen.

Wel waren het stuk voor stuk weekenden die in het geheugen zijn blijven hangen. Enerzijds vanwege de waarnemingen die we er deden, anderzijds vanwege een bijzondere accommodatie of de extreme kwaliteiten van een restaurant op zaterdagavond (ook hier laten we de details maar beter achterwege).

Zo zal de waarneming van een Roerdomp aan het einde van het weekeinde Biesbosch me altijd bijblijven. Deze zat onopgemerkt slechts een paar meter voor ons, totdat het arme beest opvloog en via het prikkeldraad zich een stukje verderop probeerde te verstoppen tussen de pitrus.

Al met al weekenden waarin we heerlijk op pad zijn geweest met mooie waarnemingen en een heleboel gezelligheid.

Naar het zuiden

Bijzonder genoeg zijn we in al die jaren maar 1 keer naar het Zuiden getogen. Dat was in 2012 naar de Ardennen. Zoals te verwachten in een redelijk ranzige accommodatie in Robertville. Wat mij is bijgebleven waren de zoektochten naar de Rode Wouw en naar de Zwarte Ooievaar. Beide gelukt! De Ruigpootuil liet zich niet door ons “vangen”.

Een enorme beverdam staat ook nog in mijn geheugen gegrift.

Conclusie

Weekendjes weg met de VWG zijn eigenlijk altijd interessant als het gaat om de gebieden die we bezoeken en de waarnemingen die we doen. Maar het allerbelangrijkste is dat we de tijd hebben en nemen om elkaar beter te leren kennen. Gezellige avonden in over het algemeen sobere (zeg maar gerust af en toe ranzige) accommodaties en het delen van in zelfredzaamheid meegenomen versnaperingen bindt ons als personen, dat is mijn overtuiging. En dat is binnen een vereniging een heel belangrijke factor.

Nogmaals: op naar een prachtig weekend bij Lac du Der in het najaar! ■

